

ETÄINEN JA EPÄDEMOKRAATTINEN
Euroopan unionin identiteetti Suomen julkisessa tilassa

Mikko Kaitanen
Pro gradu -tutkielma
Valtio-oppi
Filosofian, poliittisen
historian ja valtio-opin laitos
Turun yliopisto
Syksy 2016

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

KAITANEN, MIKKO: Etäinen ja epädemokraattinen. Euroopan unionin identiteetti Suomen julkisessa tilassa.

Pro Gradu -tutkielma, 96 sivua.

Valtio-oppi

Marraskuu 2016

Työssä tutkitaan, millaista identiteettiä EU:lle luodaan suomalaisessa sanomalehtimediassa ja kuinka aineisto osallistuu eurooppalaisen julkisen tilan luomiseen. Eurooppalaisen julkisen tilan luominen ja eurooppalaisen identiteetin levittäminen on ollut EU:n pitkäaikainen tavoite. Julkinen tila on abstrakti keskustelun areena, jossa yhteiskunnan toimijat vaihtavat tietoa, representoivat asioita ja toimijoita sekä kilpailevat asioiden merkityksistä. Tutkimuksen aineistona on 1018 Helsingin Sanomien, Aamulehden ja Turun Sanomien pääkirjoitusta vuodelta 2014.

Aluksi analysoidaan, kuinka avoin Suomen julkinen tila on eurooppalaisille näkökulmille. Kun eurooppalaistuneiden tekstien määrä on saatu selville, tutkitaan kriittisellä diskurssianalyysillä, millaisissa diskursseissa EU:sta kirjoitetaan aineistossa. Lopuksi tutkitaan Ruth Wodakin teorian pohjalta, millainen identiteetti EU:lle luodaan aineistossa.

Suomen kansallisen julkisen tilan eurooppalaistumisen taso arvioitiin mittaamalla Suomen julkiseen tilaan EU-tasolta tulevia kommunikaatiovirtoja. Mittaukset osoittivat, että Suomen julkinen tila on odotettua heikommin eurooppalaistunut. Ulkopolitiikka oli ainoa politiikkalohko, johon liittyvät pääkirjoitukset ovat odotettua eurooppalaistuneemmat. EU:hun suhtauduttiin myönteisesti tai neutraalisti yhteensä noin 65 % teksteistä.

EU:sta puhuttiin aineistossa kuudessa eri diskurssissa, joista vahvimpia olivat hegemonisoituneet demokratiavajediskurssi sekä eksklusiivinen toimijadiskurssi. Demokratiavajediskurssissa EU representoidaan eliitin epädemokraattisesti toimivaksi pelikentäksi. Eksklusiivinen toimijadiskurssi representoi EU:n oman tahtonsa mukaan toimivaksi jäsenvaltioista riippumattomaksi toimijaksi.

Kansalliseen eliittiin kuuluvalla valtavirtamedialla on tärkeä asema julkisen tilan fasilitoijana, joten tulokset kertovat paljon Suomessa vallitsevasta EU-käsityksestä. Vaikka määrällisen sisällönerittelyn perusteella EU:sta kirjoitetaan useammin myönteisesti, vahvimmat EU-diskurssit representoivat EU:n negatiivisessa valossa. Myös julkisen tilan eurooppalaistuminen on EU:n tavoitteista huolimatta kohtalaisen vähäistä.

EU käsitetään aineistossa toimintatavoiltaan sekavaksi ja epädemokraattiseksi instituutioksi, joka on etääntynyt kansalaisistaan. Toisaalta ulkopolitiikasta kirjoitettaessa korostetaan demokratiaa EU:lle tärkeänä arvona. Demokraattisuutta pidetään myös ehtona EU:hun kuulumiselle. Demokratiaa pidetään siis EU:lle tärkeänä arvona, mutta sen instituutioiden toiminnassa olisi demokratian kannalta parannettavaa.

Asiasanat: EU, media, identiteetti, julkinen tila, eurooppalaistuminen

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Sisällys

1. Johdanto	1
1.1 Tutkimuksen taustaa.....	3
2. Avainkäsitteet	6
2.1 Identiteetti	6
2.2 Eurooppalainen identiteetti.....	8
2.3 Julkinen tila ja EU:n identiteetti.....	12
2.4. Media ja identiteetti	19
3. Metodi: Määrällinen sisällönerittely ja kriittinen diskurssianalyysi	22
3.1. Diskurssi, representaatio, identiteetti ja hegemonia	24
3.2. Kriittisen diskurssianalyysin tasot	26
3.3. Määrällinen sisällönerittely.....	29
4. Analyysi: Määrällinen sisällönerittely	35
4.1. Aineiston kokokuva	35
4.2. Innoittaneet tapahtumat	40
4.3. Tärkein aihe.....	42
4.4. Tärkein vastaanottaja.....	43
4.5. Tärkein objekti	45
4.6. Eurooppalaistumisen taso aineistossa.....	46
4.7. Sävyt.....	52
5. Kriittinen diskurssianalyysi: tekstitaso	54
5.1. Demokratiavajediskurssi	56
5.2 Eurooppalaisuusdiskurssi	60
5.3. Kriisidiskurssi.....	65
5.4. Sekavuusdiskurssi.....	66
5.5. Toimijadiskurssit	69
6. Diskursiivisten käytänteiden analyysi	71
6.1. Toistuvat diskurssit	73
6.2. Vaihtoehdottomat diskurssit	74

6.3. Interdiskursiivisuus ja diskurssien keskinäiset suhteet.....	77
7. Sosiokulttuuristen käytänteiden analyysi	79
8. Johtopäätökset	82
8.1. EU:n identiteetti kolmella ulottuvuudella.....	82
8.2. Pohdintaa	85
LÄHDELUETTELO.....	89

1. Johdanto

Tutkimusongelmani on kaksiosainen. Tutkin, millaista identiteettiä Euroopan unionille (EU) luodaan suomalaisessa sanomalehtimediassa sekä sitä, miten aineisto osallistuu eurooppalaisen julkisen tilan luomiseen. Aineistoni ovat vuonna 2014 julkaistut Helsingin Sanomien, Aamulehden ja Turun Sanomien pääkirjoitukset, joissa on mainittu Euroopan unioni. Toukokuussa 2014 käydyt europarlamenttivaalit, Ukrainan kriisi ja Euroopan vaikea taloustilanne loivat kiinnostavan kontekstin kirjoituksille. Käytän metodinani määrällistä sisällönerittelyä ja kriittistä diskurssianalyysiä.

Tärkeä lähtökohta tutkimukselleni on ajatus kielestä vallankäytön keinona. Kielenkäyttö muovaa maailmaa, mutta maailma muovaa myös kielenkäyttöä (Luukka 2000, 152). Valtavirtamedia, johon aineistonani olevat lehdet Suomessa eittämättä kuuluvat, toteuttaa tätä samaa logiikkaa. Media on vallankäyttäjä, joka osallistuu yhteiskunnalliseen keskusteluun esimerkiksi asettamalla agendoja. Media ei kuitenkaan toimi täysin omaehtoisesti, vaan se myös heijastaa ympäröivästä maailmasta heijastuvia asioita – mielipiteitä, arvoja ja agendoja (Kunelius 2009, 192).

Se, millä tavalla EU:sta kirjoitetaan ja millaista identiteettiä EU:lle instituutiona luodaan suomalaisessa valtavirran sanomalehtimediassa, antaa osviittaa siitä millaisena toimijana EU käsitetään suomalaisessa julkisessa keskustelussa. Se myös vaikuttaa ihmisten käsitykseen EU:sta.

Julkinen keskustelu käydään julkisessa tilassa. Julkinen tila on abstrakti keskustelun areena, jossa toimijat vaihtavat tietoa, representoivat asioita ja toimijoita sekä kilpailevat asioiden merkityksistä. Julkisen tilan merkitys demokratialle onkin olennainen. Se tarjoaa yhteiskunnan jäsenille rakentavan keinon osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun ja esittää mielipiteitä. Tämä on hyvä asia myös vallassa olevalle eliitille, sillä he saavat tietää, mitä ihmiset ajattelevat asioista. Media on tärkeä toimija julkisessa tilassa, sillä se yhtäältä fasilitoi julkisessa tilassa käytävää keskustelua ja toisaalta on yksi keskustelun osallistujista. Julkisten tilojen laajuus vaihtelee. Ne voivat olla esimerkiksi maailmanlaajuisia, kansallisia tai paikallisia. (Fossum & Schlesinger 2007, 3–4; Habermas 1996, 360; Hatakka & Pitkänen 2015.)

Eurooppalaisen julkisen tilan luominen on ollut yksi tapa, jolla EU on yrittänyt lähentyä kansalaisiaan (Euroopan komissio 2006). Eurooppalainen julkinen tila, EU:n identiteetti sekä eurooppalainen linkittyvät läheisesti toisiinsa tässä tutkimuksessa. Julkisen tilan eurooppalaisuuden aste vaikuttaa kansalaisten identiteettien eurooppalaisuuteen sekä EU:n representaatioihin sanomalehtien palstoilla. Kansalaisten identiteetit ja median tekemät representaatiot EU:sta puolestaan vaikuttavat toisiinsa.

Vastaan tutkimusongelmiini seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

1. *Kuinka avoimia aineistona olevat pääkirjoitukset ovat eurooppalaisille näkökulmille?*
2. *Millaisissa diskursseissa EU:sta kirjoitetaan?*
3. *Miten käsitteellinen, organisatorinen ja maantieteellinen ulottuvuus rakentuvat EU:ta käsittelevissä diskursseissa?*

Tutkin pääkirjoitusten avoimuutta eurooppalaisille näkökulmille määrällisen sisällönerittelyn avulla. Mittaamalla avoimuutta eurooppalaisille näkökulmille arvioidaan julkisen tilan eurooppalaisuutta. Sisällöstä eriteltävät asiat perustuvat Europub.com-projektissa (2004) käytettyyn malliin ja niillä mitataan pääkirjoitusten eurooppalaistumisen astetta. Analyysissä jokainen pääkirjoitus pisteytetään sen perusteella, kuinka monta eurooppalaista näkökulmaa on löydettävissä kustakin pääkirjoituksesta. Pääkirjoitukset myös luokitellaan niissä käsiteltävien aiheiden tai politiikkalohkojen perusteella. EU:n päätösvalta vaihtelee paljon eri politiikkalohkojen kohdalla, joten on oletettavaa, että eurooppalaistumisen aste myös vaihtelee eri politiikkalohkojen välillä.

Toisen ja kolmannen tutkimuskysymyksen teoreettinen lähtökohta on Ruth Wodakin (2007) väite, jonka mukaan EU:n identiteettiä ei voida luonnostella ennalta. Se konstruoituu erilaisten kommunikatiivisten tilojen diskursiivisessa yhteistyössä. Wodak esittelee kolme ulottuvuutta, joiden välisen vuorovaikutuksen kautta EU:n identiteettiä luodaan:

(1): *Käsitteellinen ulottuvuus*. Ensimmäinen ulottuvuus viittaa Euroopan ideaan, sen olemukseen, sisältöön ja merkitykseen.

(2): *Institutionaalinen ulottuvuus*. Miten Eurooppa tulisi organisoida? Minkä muotoiset instituutiot ja poliittiset viitekehykset ovat sopivia sille tulevaisuudessa?

(3): *Rajoittava ulottuvuus*. Kuka kuuluu EU:hun, kuka ei? Kenen pitäisi kuulua?

Tämä jaottelu toimii työssäni EU:n identiteetin rakentamisen pohjapiirroksena.

Tutkin, kuinka nämä ulottuvuudet näkyvät aineistossani esiintyvissä diskursseissa ja muodostuuko teksteissä vakiintuneita diskurssien käytön tapoja näillä ulottuvuuksilla. Se, miten suomalainen valtavirran sanomalehtimedia representoi EU:n toimijana, kertoo demokratiakehitykselle tärkeän eurooppalaisen julkisen tilan asteesta.

Seuraavassa alaluvussa taustoitetaan tarvetta tämän tutkimuksen tekemiselle. Luvussa 2 jatketaan tutkimuksen taustoittamista kertomalla tutkimukselle tärkeistä käsitteistä, eli identiteetistä, julkisesta tilasta sekä mediasta. Luvussa 3 esitellään tutkimuksen metodit ja kerrotaan, kuinka analyysissä edetään. Luvussa 4 puolestaan vastataan julkista tilaa koskevaan tutkimuskysymykseen ja toteutetaan analyysin ensimmäinen osio määrällisen sisällönerittelyn keinoin. EU-diskursseja koskevaan tutkimuskysymykseen vastataan analyysin laadullisessa osiossa luvuissa 5–7. Luvussa 8 luonnostellaan EU-diskursseissa EU:lle muodostunut identiteetti ja pohditaan tulosten seurauksia ja merkittävyyttä.

1.1 Tutkimuksen taustaa

EU:n identiteetti instituutiona sekä se minkälaisena instituutiona EU käsitetään, saattaa liittyä siihen, miten suomalaiset identifioituvat EU:hun. EU, jonka etäistä suhdetta kansalaisiinsa on usein kritisoitu, on pyrkinyt eri tavoin ja vaihtelevalla menestyksellä parantamaan legitimitettiään luomalla eurooppalaista identiteettiä. Eurooppalaisen identiteetin luominen on ollut yksi EU-tasolla luonnosteltu strategia, joilla on pyritty lähentämään kansalaisia EU:hun (Euroopan komissio 2006; Wodak 2007, 70–71). Tässä työssä tutkitaan ympäristöä, jossa eurooppalainen identiteetti voi kehittyä. Ajatuksena on, että julkisessa tilassa tärkeässä fasilitoijan ja keskustelijan roolissa toimiva valtavirtamedia vaikuttaa lukijoidensa ajatteluun EU:ta kohtaan kun se kirjoittaa EU:sta ja kuvaa EU:ta toimijana jollain tavalla.

EU:ssa tehtävällä politiikalla on suuri merkitys suomalaisten elämään, mutta tästä huolimatta suomalaisten EU-tuntemus on yleisesti ottaen heikkoa kun verrataan

esimerkiksi suomalaisten tietämykseen Suomen poliittisesta järjestelmästä (Elo & Rapeli 2008, 27–31). Rapelin (2010, 74) mukaan suomalaisten heikko EU-tietämys saattaa johtua kansalaisten kokemasta etäisyydestä EU:hun. Kansalaisten etäisyyden tunnetta pidetään usein EU:lle tyypillisenä ongelmana (ks. Wodak 2007, Erbe & Koopmans 2003). Kansalaisten kokema etäisyyden tunne on negatiivinen asia demokratian kannalta ajateltuna, sillä se heikentää järjestelmän legitimitettä.

Median asema yhteiskunnallisena mielipidevaikuttajana tekee tutkimusaiheesta kiehtovan. Medialla on tärkeä rooli tiedonvälittäjänä kansalaisten ja eliitin välillä sekä asioiden ja ilmiöiden merkityksellistäjänä. (ks. esim. Fairclough 1992, 113 & 1997, 10; Kunelius 2009, 19–20) Vaikka valtavirtamedia tarjoaakin infrastruktuurin tiedonvaihdolle ja merkityksellistämiseksi, se on vain osa julkista tilaa, joskin tärkeä sellainen (ks. esim. Habermas 2012, 49).

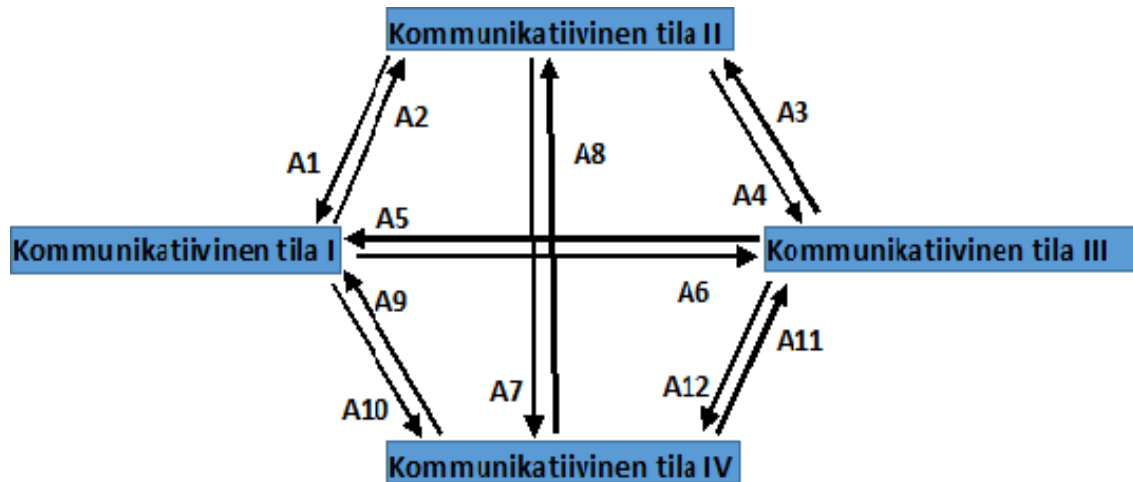
Hatakan ja Pitkäsen mukaan EU-asioista käytiin 1990-luvulle saakka kisailua suljettujen ovien takana. Integraatiota pidettiin tuolloin vain ulkopolitiikan erikoiselementtinä ja yhteistyötä haluttiin tehdä lähinnä nationalismin nousun välttämiseksi. Toisen maailmansodan muistot olivat Euroopan integraation ensimmäisinä vuosikymmeninä vielä liian tuoreessa muistissa. (Hatakka & Pitkänen 2015.)

Keskustelu Euroopan integraatiosta siirtyi julkisen kisailun kohteeksi 1990-luvulla. Syynä tähän olivat EU-politiikan normalisointiin kannustaneet muutokset EU:n institutionaalisissa rakenteissa ja integraatioprosessin syveneminen, jonka myötä Eurooppa-politiikan merkitys kasvoi kansallisissa julkisissa tiloissa. EU-asiat ovat pysyneet pinnalla siitä asti ja konfliktit ja debatit EU-asioista hallituksen ja opposition välillä ovat yleistyneet. (Hatakka & Pitkänen 2015.) Rissen (2010, 6) mukaan Eurooppa-poliittisten asioiden politisoituminen on vaikuttanut julkisten tilojen eurooppalaistumiseen. Tämä ei tarkoita automaattisesti, että julkiset tilat ovat välttämättä Eurooppa-myönteisiä, vaan sitä, että eurooppalaisissa julkisissa tiloissa keskustellaan samanaikaisesti samoista Eurooppa-asioista, joita arvioidaan samoilla relevanttiuden kriteereillä (Pfetsch & Heft 2015, 32). Julkisen tilan käsitteestä kerrotaan tarkemmin alaluvussa 2.3.

EU:n identiteetti konstruoituu Wodakin (2007,74) mukaan kommunikatiivisten tilojen välisessä yhteistyössä. Seuraava kaavio kuvaa sitä, kuinka jokin

argumentti voi muokkautua tai esiintyä useissa erilaisissa muodoissa kun se kulkee kommunikatiivisesta tilasta toiseen:

Kuvio 1. Kommunikatiivisten tilojen yhteistyö.

Lähde: Wodak 2007, 74

Yllä olevaa kaaviota voi pitää myös yhdenlaisena kuvauksena eurooppalaisesta julkisesta tilasta. Kommunikatiiviset tilat ovat tässä tapauksessa kansallisia julkisia tiloja, jotka ovat läheisessä yhteydessä toistensa kanssa. Samat keskustelunaiheet ja kiinnostuksenkohteet toistuvat eri puolilla Eurooppaa, minkä seurauksena keskustelunkohteena oleva asia saa uudenlaisia merkityksiä.

2. Avainkäsitteet

2.1 Identiteetti

Sosiaalinen konstruktionismi on tieteenfilosofinen lähtökohta tässä tutkimuksessa niin identiteetin kuin kielenkäytönkin osalta. Kielenkäyttöä käsitellään tarkemmin luvussa 3.

Sosiaalisen konstruktionismin mukaan asiat saavat merkityksensä ihmisten välisessä sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Kielenkäyttöä pidetään olennaisena osana yhteisöjen toimintaa. Kielenkäytöllä rakennetaan yhteisöjä sekä yhteisöille ominaisia tapoja hahmottaa maailmaa. (Luukka 2000, 151.) Vivien Burrin (1995, 3–4) mukaan käsityksemme todellisuudesta ovat historiallisesti ja kulttuurisesti relativistisia. Tämä tarkoittaa sitä, että ymmärryksemme jostain asiasta riippuu siitä, missä olemme eläneet ja milloin. Esimerkiksi sukupuoliroolit käsitetään 2010-luvun liberaalissa Suomessa erillä tavalla kuin vaikka sata vuotta sitten. Muun muassa liberalismien ja feminismien kehittymisen ja leviämisen seurauksena käsitys naisten asemasta yhteiskunnassa on muuttunut sadan vuoden aikana. Sosiaalisten konstruktionistien mukaan tämä muutos osoittaa, että tieto ja käsitykset leviävät sosiaalisissa prosesseissa ja myös sitä, että tieto ja sosiaalinen toiminta kuuluvat yhteen (Burr 1995,4–5). Yhteisöille siis muodostuu omanlaisensa tavat selittää asioita sekä jossain määrin yhteneväinen arvomaailma (Luukka 2000, 151).

Koska tieto ja asioiden merkitykset rakentuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, tässä tutkimuksessa kielenkäyttö ymmärretään vallankäytön muotona. Toimijoiden merkitykset, eli identiteetit rakentuvat myös sosiaalisissa prosesseissa (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 37). Jokisen, Juhilan ja Suonisen mukaan identiteetti on väljä yläkäsite, jolla voidaan tarkoittaa toimijoiden oikeuksia, velvollisuuksia ja ominaisuuksia. Heidän mukaansa käsitykset toimijoiden identiteeteistä ovat lähtöisin sosiaalisista käytännöistä, eivätkä toimijoiden ominaisuuksista. Identiteetit rakentuvat vuorovaikutuksessa ja sosiaalisten käytäntöjen kautta. Stuart Hall sanookin, että identiteetti ei ole essentialistinen, eli muuttumaton osa toimijan olemusta. Toimijan identiteetti muuttuu tilanteittain, eikä se ole synnynnäinen piirre. Hallin mukaan identiteetti kertoo, miten toimija on esitetty, mitä toimijasta voi tulla ja mikä kaikki vaikuttaa siihen, kuinka toimija käsittää itsensä. (Hall 1999, 11 & 249–252.)

Molen (2007, 2) mukaan identiteettiä käytetään politiikan tutkimuksessa useimmiten käsitteellistämään ja selittämään yhteiskunnallista ja poliittista toimintaa viittaamalla toimijan sijaintiin yhteiskunnassa. Identiteetillä viitataan myös prosessuaaliseen ja interaktiiviseen omakuvaan tai ryhmään kuuluvuuteen, joka tekee kollektiivisen toiminnan mahdolliseksi. Mole on siis samantyyppisellä linjalla Hallin kanssa identiteetin käsitteestä.

Mole esittelee konstruktivismiin perustuvan sosiaalisen identiteetin teorian, jonka mukaan ihmiset kategorisoivat ympäröivän maailman niin, että elämästä tulee ennustettavampaa ja helpommin ymmärrettävää. Identiteeteillä tehdään rajoja sosiaalisten ryhmien välille. Mole kirjoittaa, että konstruktivistit näkevät kansat ja kansalliset identiteetit eliittien ajamina luomuksina, joiden avulla on ajettu monenlaisia sosiopoliittisia ja taloudellisia tavoitteita. Eliittien ajamat identiteetit hyväksytään, koska ne antavat luonnollista tarkoitusta ja itsetuntoa eliitin alla olevalle populaatiolle. Sosiaalipsykologi Henri Tajfelin mukaan ihmiset näkevät oman ryhmänsä mielellään positiivisessa valossa suhteessa muihin ryhmiin. Kun yksilöstä tulee osa ryhmää, ryhmästä tulee osa yksilöä ja täten ryhmän saavutukset ovat myös yksilön saavutuksia. (Mole 2007, 3–5, 9.)

Postmoderni ja poststrukturalistinen näkemys identiteetistä on, että identiteetti luodaan kategorisoinnin ja identifioitumisen kaksoisprosessin kautta. Diskursiivisesti konstruoitu kansallinen identiteetti on siis ympäristön muovaama asia, mutta identiteetti muovaa myös ympäristöä. Identiteetidiskursseilla poliittista toimintaa kohtaan oleva muotoiluvoima lähtee sääntöjen ja merkitysten muodostamisesta. Säännöt ja merkitykset legitimoivat tiettyjä toimijoita ja samalla heikentävät toisten toimijoiden legitimitteettiä. Tämän taustalla on Brubakerin näkemys kansasta institutionalisoituneena, sattumalta syntyneenä rakenteena, joka ei ole oikea yhteisö. Identifioituminen tapahtuu kielenkäytön avulla, eikä siihen tarvita erikoistuneita henkilöitä tai instituutioita. (Mole 2007, 14–15.)

Kollektiivisella muistilla ja identiteetillä on merkitystä ryhmän identiteetin muodostamisessa. Klaus Ederin mukaan yksilöillä on käsitys oman viiteryhmänsä menneisyydestä. Kun ryhmään kuuluvilla henkilöillä on yhteinen muisto, he voivat yrittää levittää muistoaan muille ja samalla jättää joitain muita muiston ulkopuolelle. Ryhmään kuuluvat voivat muistonsa pohjalta luoda itselleen identiteettiä. (Eder 2005, 202–205.) Seuraavassa luvussa pohditaan, kuinka

eurooppalaista identiteettiä on yritetty iskostaa eri keinoin EU-kansalaisiin eliittijohtoisesti.

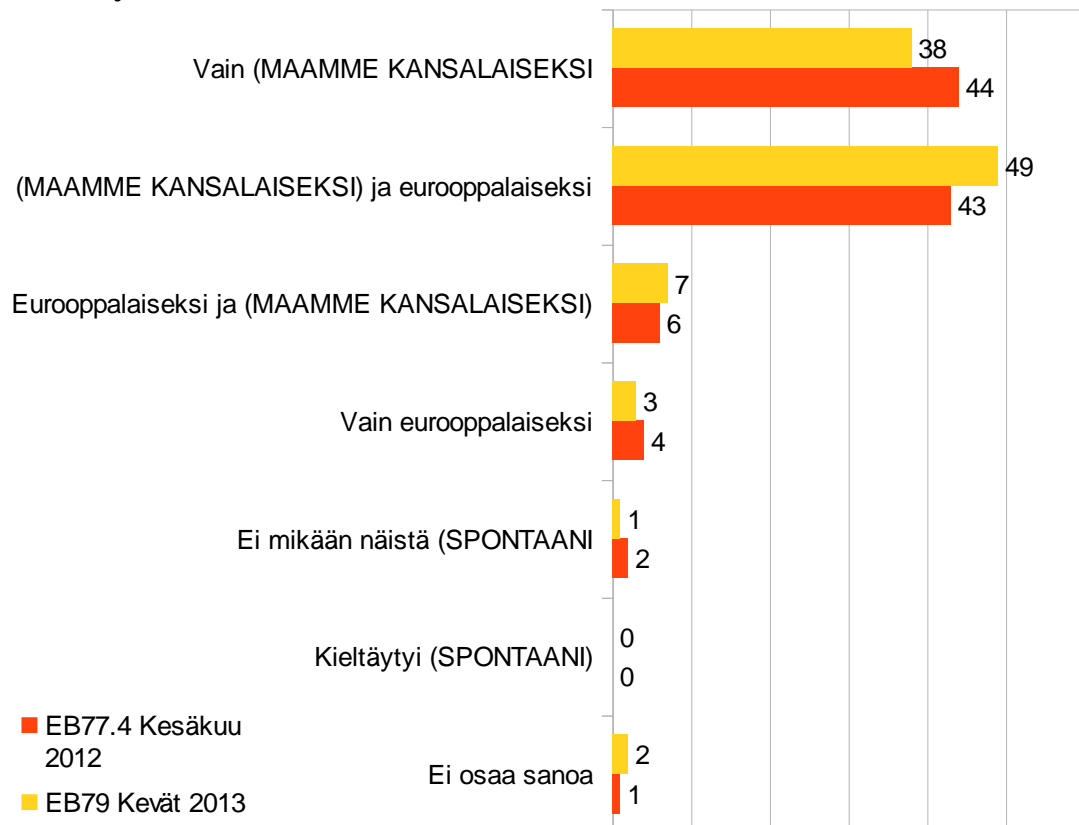
2.2 Eurooppalainen identiteetti

Eurooppalaisen identiteetin käsite on tärkeä tutkimuksessani, koska sillä on vaikutusta EU:n identiteetin rakentumisprosessiin. EU:n identiteetti rakentuu Wodakin mallin mukaisesti julkisessa tilassa eri toimijoiden välisessä diskursiivisessa yhteistyössä. Toimijoiden mahdollisesti eurooppalaistuneet identiteetit vaikuttavat keskusteluun ja täten EU:n identiteetin rakentumiseen.

Rissen mukaan eurooppalainen identiteetti ei ole yhtenäinen ja jaettu, eikä se ole kansallisten identiteettien yläpuolella (Risse 2010, 5). Louis Clercin (2014, 13) mukaan käsitys kollektiivisesta identiteetistä on siirtynyt pois kansallisesta identifioitumisesta ja aaltoillut kohti poliittista identifioitumista muita tasoja, kuten paikallistasoa, Eurooppaa tai globaalitasoa. Eurobarometri EU:n kansalaisten identiteeteistä vuodelta 2013 osoittaa, että kansalaisten identiteetit ovat eurooppalaistuneet. 49 % vastanneista EU:n kansalaisista identifioi itsensä kotimaahansa ja Eurooppaan. Näin kokevien ihmisten määrä oli kasvanut kuudella prosenttiyksiköllä 15 kuukaudessa, kun taas pelkästään kotimaahansa identifioituvien vastaajien määrä oli laskenut samassa ajassa 44 %:sta 38 %:iin. (Euroopan parlamentti 2013, 27.)

Kuvio 2. Suomalaisen kansallisen identifioituminen.

Kun ajattelette lähitulevaisuutta, koetteko itsenne...?

Lähde: Euroopan parlamentti (2013, 27)

Ihmisten käsitys EU:sta ja siihen kuuluvista piirteistä vaihtelee laajasti, joten EU-tasolla on pitkään pyritty luomaan EU:lle identiteettiä. EU:n identiteetin rakentamisprojekti on alkanut vuonna 1973. Tällöin EY:n yhdeksän jäsenmaata allekirjoitti eurooppalaisen identiteetin julistuksen. Tarkoituksena oli tuoda Eurooppaa lähemmäs kansalaisia luomalla yhteisiä arvoja, jotka korostivat mm. yksilönvapautta, demokraattisuutta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta. Yritykset lähentää kansalaisia Unioniin jatkuivat 1980-luvulla, jolloin Euroopan kansalaisuuden luomista tavoiteltiin luomalla eurooppalaisia symboleita, kuten lippu, hymni ja Eurooppa-päivä. Ranskalaisten äänestettyä vain niukasti Maastrichtin sopimuksen puolesta vuonna 1992, komissio perusti työryhmän kehittämään ideoita kansalaisten ja EU:n lähentämiseksi. Työryhmä julkaisi 1993 De Clercq -raportin, joka painotti viestintäpolitiikan merkitystä yhteenkuuluvuuden tunteen luojana. Raportin mukaan EU:ta tulisi kohdella brändiprojektina. EU pitäisi esittää yleisölle hyvänä tuotteena, josta on hyötyä yksittäiselle kansalaiselle. Identiteetin rakentamisprosessi on kaksisuuntainen – yhtäältä kansalaisia kannustetaan omaksumaan eurooppalaisuus ja siihen

liittyvät (vaihtelevasti määritellyt) arvot osaksi omaa identiteettiään, toisaalta EU:n omaa identiteettiä yritetään konstruoida sellaiseksi, että siihen on helpompi identifioitua. (Shore 2000, 44–46, 55.)

Willfried Spohnin mukaan Euroopan integraatio, ja sitä kautta myös siihen identifioituminen, kumpuaa eurooppalaisen hegemonian hajoamisesta imperialistis-nationalistisissa konflikteissa. Tällöin Euroopan sisäinen valtioiden välinen voimatasapaino luhistui kahdessa maailmansodassa ja kulttuuris-imperialistiset ylemmyystavoitteet hajosivat. Näiden tapahtumien seurauksena kehittyi halu saada kestävä rauha Eurooppaan ja tarve säilyttää Euroopan valta-asema globalisoituvassa maailmassa. Tämä oli lähtökohta eurooppalaisen identiteetin rakentamiselle. (Spohn 2005, 5.)

Kansalaisten identifioituminen valtioon tarkoittaa valtiolle korkeaa legitimitettä ja sitä kautta yleensä myös vakautta (McCormick 2014, 44). Vaikka EU ei olekaan valtio, jaettu identiteetti on sille tärkeä samoista syistä kuin valtioille. Jos kansalaiset identifioivat itsensä Eurooppaan, he haluavat todennäköisemmin myös osallistua eurooppalaiseen politiikkaan, minkä seurauksena EU:n legitimitetti kasvaa. (Hatakka & Pitkänen 2015.) Tämän taustaoletuksena on, että EU:ta pidetään Euroopan ja eurooppalaisen politiikan määrittäjänä.

EU:n identiteetin rakentamisprosessi osoittaa, että EU on tila, jota ei ole vielä ”kesytetty” kunnolla, eli käsitys sen identiteetin sisällöstä ei ole vielä vakiintunut (Shore 2000, 26; Wodak 2007, 75). Jotta eurooppalaisen identiteetin voi määrittellä, pitää ensin tietää, keitä ”eurooppalaiset” ovat. Mitä monimutkaisempi yhteiskunta on, sitä enemmän kollektiivinen identiteetti kompensoi ihmisten välisten suorien suhteiden puutetta. ”Eurooppalaisen” määrittelyssä on samalla kyse myös siitä, kuka ei ole eurooppalainen. (Eder 2005, 197–201.)

Spohn on sitä mieltä, että ei ole olemassa yhtä tiettyä eurooppalaista identiteettiä, jonka kansalaiset ja eliitti jakavat. Sen sijaan on olemassa erilaisia tapoja, joilla Euroopan integraatioon identifioidutaan. Jotta näitä monimuotoisia eurooppalaisen identiteetin versioita voisi selittää, on otettava huomioon kansallisten identiteettien selittävät tekijät, pitkän ja lyhyen aikavälin kollektiivinen muisti, kaikenlainen sivistykseen liittyvä ja ajankohta, jolloin maa liittyi EU:hun ja kokemukset EU:sta. (Spohn 2005, 9.) Ederin mielestä Eurooppa tarvitsee jaetun, kollektiivisen muistin. Hänen ratkaisunsa olisi eurooppalaisten syvempi integrointi

sisämarkkinoihin ja EU:n lainsäädäntöön. Sen seurauksena eurooppalaiset joutuisivat olemaan enemmän tekemisissä keskenään. Samalla myös muiden eurooppalaisten menneisyys tulisi tutummaksi. (Eder 2005, 218.)

Sami Moision mukaan keskustelu eurooppalaisen identiteetin tuottamisen välttämättömyydestä on todiste siitä, että varsinkin unionin ulkoiset rajat ja niistä erityisesti itäraja ovat EU:n kehittämiskeskustelussa hyvin tärkeällä sijalla. Keskustelussa vaikuttaa ns. westfalenilainen tilakäsitys. Sen mukainen tila on ulkoisesti selkeästi rajattu toisista poliittisista toimijoista, sen sisäiset rajat on häivytetty merkityksettömiksi ja sen alueella pyritään sosiaalisten ja poliittisten käytäntöjen yhtenäistämiseen ja yhdenmukaistamiseen. Juuri itärajan rakentaminen tulee olemaan keskeisintä eurooppalaisen identiteetin muokkaamisessa, ja tuo identiteetin rakentamistyö jatkaa Euroopan jakoa itään ja länteen. (Moisio 2002, 231–232.)

EU:n identiteetti ja eurooppalainen identiteetti ovat kaksi eri käsitettä, jotka kuitenkin usein ikään kuin sulautuvat toisiinsa EU:n identiteetinrakentamisprosessissa ja tutkimuskirjallisuudessa (Lietzén 2012; Mikkeli 1998; Risse 2004). Esimerkiksi Wodakin (2007, 72) mukaan Euroopan konstruoiminen voi tarkoittaa monta asiaa: ylikansallisen valtion luomista tai vain poliittisia, taloudellisia ja kulttuurillisia interventioita. Hän kuitenkin määrittää identiteetin luojaksi ”virallisen Euroopan”, eli EU:n, jonka täytyisi luoda Euroopan kansalaisille jotain, johon identifioitua. (Tämä voisi olla esimerkiksi uusi eurooppalainen narratiivi, näkökulma, yhteinen ideologia tai utopia.) Rissen (2010, 2) mukaan esimerkiksi Unkarista puhuttiin kylmän sodan loppumiseen saakka Itä-Euroopan maana, kunnes siitä tuli Keski-Euroopan maa ja 2000-luvun alun EU:n itälaajentumisen aikaan siitä puhuttiin toisinaan ”uuden Euroopan” maana. Jälkimmäisessä tapauksessa eurooppalaisuutta määrittävänä tekijänä oli Unkarin EU-jäsenyys. Tutkimuksessani Euroopan ja EU:n diskursiiviseen yhdistämiseen on siis syytä valmistautua etukäteen ja Eurooppa-termin merkitykset on tulkittava tapauskohtaisesti kontekstin ja kielenkäytön pohjalta.

Identiteetti on perinteisesti rakennettu ja määritelty ryhmän yhteisen historian kautta. Koska Eurooppaan kuuluvilla valtioilla ja toimijoilla on hyvin erilaiset taustat, poliittisten toimijoiden tulee keksiä tai löytää tiettyjä arvoja, joilla luoda koheesiota ja legitimizeettiä. Virallisen Euroopan täytyy siis löytää uusi narratiivi,

näkökulma, näkemys, ehkä yhteiset ideologiat tai utopia, johon Euroopan kansalaiset voivat identifioitua. Euroskeptisyyden nousu osoittaa Wodakin mielestä kuitenkin, että asiat ovat edenneet päinvastoin. (Wodak 2007, 72.)

Wodakin mielestä euroskeptisyys ja ihmisten epäluottamus EU:ta kohtaan johtuvat osittain huonosta EU-tietämyksestä ja puutteellisesta kommunikaatiosta. Hän kutsuu tilannetta ”läheisyysvajeksi”. Läheisyysvajeen takia politiikkaa pitäisi tehdä vähemmän ylhäältä ja sen pitäisi olla läpinäkyvämpää. (Wodak 2007, 72–73.) Hänen tärkeä näkemyksensä on, että yhtä yhtenäistä eurooppalaista identiteettiä ei voi luonnostella tai suunnitella etukäteen. Eurooppalaisen identiteetin rakentamisessa pitää ensinnäkin tutkia erilaisten konstruktioiden, representaatioiden ja kuvien Eurooppa tietyssä poliittisessa, historiallisessa ja kulttuurillisessa kontekstissa. Toiseksi diskurssit täytyy rekonstruoida interaktiivisesti kansalaisten kanssa. Kolmanneksi on huomioitava, että globalisaatio ja yhteiskunnallinen pirstaloituminen kyseenalaistavat ryhmien, instituutioiden ja valtioiden vakiintuneet identiteetit. Wodakin mielestä ymmärrys Euroopan sisäisestä erilaisuudesta on osoitus monikulttuurisen Euroopan uudesta ideologiasta. (Wodak 2007, 75–76.) Identiteetin sisältö on kontekstin ja poliittisen väittelyn tulos. Eurooppalainen identiteetti on epämääräinen ja muuttuva kuten kaikki identiteetit, kansallisen ja eurooppalaisen politiikan leikkauspiste tulee merkittäväksi pääasiassa normatiivisessa merkityksessä. (Mole & Ciuta 2007, 209, 211–212.)

Eurooppalaisen identiteetin rakentumisprosessi on linkittynyt kansallisiin erikoispiirteisiin. EU:n ja Euroopan merkitykset sulautuvat kansallisiin ja paikallisiin diskursseihin eri tavoin, minkä seurauksena eurooppalainen identiteetti ei välttämättä ole homogeeninen. (Risse 2010, 7.)

2.3 Julkinen tila ja EU:n identiteetti

Julkisen tilan käsite on tärkeä työni kannalta, sillä identiteetit muodostuvat julkisessa tilassa ja valtavirtamedia on tärkeä toimija julkisessa tilassa. Julkinen tila on Jürgen Habermasin esittelemä käsite, joka tarkoittaa keskustelun ja kommunikaation näyttämöä, jossa keskustelijat ja yleisö vaihtavat tietoa ja näkemyksiä yhteisen mielenkiinnon kohteina olevista asioista. Media ja julkinen tila eivät ole samoja asioita, vaikka medialla onkin tärkeä rooli julkisen tilan puitteiden luojana. (Hatakka & Pitkänen 2015; Risse 2015, 6–8.)

Keskustelun osallistajat ovat esimerkiksi poliitikkoja, puolueita, asiantuntijoita, lobbareita, kansalaisjärjestöjä tai rivikansalaisia. Keskustelijat käyttävät erilaisia kommunikoinnin keinoja kollektiivisen toiminnan opettamiseen, keskustelemiseen, suostuttelemiseen, neuvottelemiseen ja organisoimiseen. (Hatakka & Pitkänen 2015.) Julkinen tila on ympäristö, jossa paikannetaan, tematisoidaan ja dramatisoidaan ongelmia. Ongelmista muodostetaan mielipiteitä, joiden pohjalta päätöksentekijät saavat mandaatin toimia. (Fossum & Schlesinger 2007, 5.)

Julkisen tilan luonne on Fossumin ja Schlesingerin mukaan kolmiomainen: siihen kuuluvat puhuja, vastaanottaja ja yleisö. Ihanteellisessa julkisessa tilassa tasa-arvoiset kansalaiset kokoontuvat suureksi yleisöksi ja muodostavat avoimen kommunikaation kautta oman agendansa. Yksilönvapaudet ovat ennakkoolettamus julkiselle tilalle, sillä ne suojaavat kansalaisia valtion sekaantumiselta. Koska julkinen tila perustuu periaatteelle siitä, että kaikki saavat puhua ilman rajoitteita, sitä voidaan pitää ennakkooletuksena populääriin suvereniteetin toteutumiselle. Lain suomat oikeudet, eritoten ilmaisun- ja kokoontumisvapaus, takaavat, että julkinen tila on yhteinen tila kommunikaatiolle. (Fossum & Schlesinger 2007, 3-4.)

Julkisen tilan merkitys demokratialle onkin olennainen. Julkisessa tilassa välitetään tietoa, representoidaan asioita ja toimijoita sekä kilpaillaan asioiden merkitysten luomisesta. Ilman näitä tekijöitä ihmiset eivät tietäisi kuka heitä hallitsee ja kuinka ja miksi heitä hallitaan. Julkinen tila myös tarjoaa yhteiskunnan jäsenille rakentavan keinon osallistua ja esittää mielipiteitä. Tämä on hyvä myös vallassa oleville, sillä he saavat tietää, mitä ihmiset ajattelevat asioista. (Hatakka & Pitkänen 2015.)

Julkiset tilat voivat olla eri laajuisia – ne voivat käsittää esimerkiksi paikallisen, kansallisen tai maailmanlaajuisen alueen. Kommunikatiivisia julkisia tiloja on perinteisesti pidetty politiikan ja median tutkimuksessa kansallisvaltioihin rajoittuvana asiana. (Fossum & Schlesinger 2007, 2.) Tämä käsitys ei kuitenkaan ole riittävä EU:n kaltaisessa ylikansallisessa poliittisessä järjestelmässä, jonka demokratiakehityksen kannalta julkisuus on tärkeä asia. Ylikansallisen demokratian ja julkisen tilan luominen on tähän mennessä ollut hankalaa yrityksistä huolimatta (Karppinen et al. 2008, 8).

EU:lla on ollut halua ja tarvetta eurooppalaisen julkisen tilan luomiseen. EU:n kasvu on aiheuttanut huolta siitä, miten demokraattisesti EU itse toimii. Hannu Niemisen mielestä Euroopan integraatioprosessi on edennyt vaiheeseen, jossa taloudellisen ja poliittisen integraation jatkaminen edellyttää myös kulttuurista ulottuvuutta. (Nieminen 2008, 16–17.) Tämän takia on ollut olennaista keskustella, voisiko nyt tai tulevaisuudessa olla olemassa eurooppalainen julkinen tila, jossa kansalaiset voisivat keskustella yhteisistä asioista ylikansallisesti ja kokea voivansa vaikuttaa EU-lakeihin, joita heidän täytyy noudattaa (Fossum & Schlesinger 2007, 2).

Ensimmäinen virallinen askel eurooppalaisen julkisen tilan luomisprojektissa oli Euroopan komission *Hyvää hallintatapaa koskeva valkoinen kirja* (2001), joka nimesi paremman kommunikaation ja läpinäkyvämmän päätöksenteon tärkeäksi tavoitteeksi EU:lle. Hyvää hallintatapaa koskeva valkoinen kirja tuki siirtymistä pois ylhäältä alaspäin suunnatusta viestinnästä. Seuraava merkittävä askel oli heinäkuussa 2005 hyväksytty komission toimintasuunnitelma, jossa eurooppalaisen julkisen tilan luominen nimettiin virallisesti komission tavoitteeksi. Toimintasuunnitelmassa asetettiin tavoitteeksi luoda eurooppalaista viestintää koskeva valkoinen kirja, jossa määritellään, kuinka eurooppalainen julkinen tila luodaan. Komission mukaan eurooppalainen julkinen tila voisi ”herättää eurooppalaisen projektin henkiin”. Julkisen tilan luomisessa erityisesti audiovisuaalista mediaa pidettiin tärkeänä välineenä. Lisäksi komissio halusi konsultoida eri sidosryhmiä eurooppalaiseen viestintään liittyen. (Euroopan komissio 2005a.) Toimintasuunnitelman tueksi laadittiin lokakuussa 2005 EU:n demokratian elvyttämistä ja eurooppalaisen julkisen tilan edistämistä tavoitellut ”K-suunnitelma” (ks. Euroopan komissio 2005b). Edellä mainittujen asiakirjojen laatimisen taustalla oli komission huoli Euroopan perustuslain etenemisestä. Perustuslaki, joka toteutuakseen olisi pitänyt hyväksyä jokaisessa EU:n jäsenmaassa, oli touko-kesäkuussa 2005 hylätty Ranskan ja Alankomaiden kansanäänestyksissä.

Valkoinen kirja eurooppalaisesta viestintäpolitiikasta julkaistiin lopulta helmikuussa 2006. Eurooppalaisen julkisen tilan puuttuminen mainitaan asiakirjassa EU:ta vaivaavana ongelmana. Esimerkiksi Eurooppa-asioiden käsittelyä tiedotusvälineissä kutsutaan rajoittuneeksi ja hajanaiseksi. Valkoisessa kirjassa esitetään myös toimenpiteitä, joilla kansalaisia tuodaan mukaan

keskusteluun Euroopasta. Se tehtäisiin esimerkiksi julkisia kuulemisia lisäämällä. (Euroopan komissio 2006.)

EU:n toimet eurooppalaisen julkisen tilan luomiseksi ovat arvokkaita ennen kaikkea ajatuksen tasolla. Eurooppalaisen demokratian edistäminen sekä viestintäpolitiikan ja julkisuuden eurooppalaistaminen ovat yleviä tavoitteita, joita on helppo kannattaa. Ne ovat kuitenkin vaikeita toteuttaa ylhäältä päin määritetyin toimenpitein. Komission määrittämät toimenpiteet keskittyivät pääasiassa EU:n toimielinten oman viestinnän parantamiseen (Nieminen 2008, 25–26). Valkoisessa kirjassa esitetään toki myös kunnianhimoiset tavoitteet siitä, kuinka EU:n on syvennettävä jäsenvaltioiden, niiden alueellisten toimijoiden ja median kanssa. Komission tavoitteena oli lähentää EU:ta ja kansalaisia. Vaikka lähentämissä yrityksissä olisi syystä tai toisesta jossain määrin onnistuttu, asiakirjoissa määritellyt ongelmat ovat selkeästi yhä olemassa. Tämä on helppo todeta jo katsomalla tilastoja EU-kansalaisten identifioitumisesta Euroopan ja kotimaan välillä sekä heikosta EU-tuntemuksesta.

Eurooppalaisen julkisen tilan luominen on EU:n kannalta tavoittelemisen arvoista, koska vaikeaa vaihetta läpikäyvässä EU:ssa on tärkeää tietää, missä määrin Euroopan institutionaalinen integraatio ja politiikka, jota kollektiiviset toimijat mobilisoivat ja välittävät yleisölle, sopivat yhteen (Statham 2007, 110–111). Julkisella tilalla onkin vaikutusta identiteettiin erityisesti tietyissä historiallisissa hetkissä, esimerkiksi kriisitilanteissa. Tällöin identiteetit tulevat ikään kuin näkyviin ja niiden sisällöt joutuvat väittelyn kohteeksi. (Risse 2010, 2, 5-6.) Tällainen väittely edellyttää julkisen tilan olemassaoloa, jotta identiteetin sisällöstä voidaan ylipäänsä väitellä. Identiteetit eivät siis liiku vapaasti, vaan tietyn identiteetin omaksuminen edellyttää tiettyjä ehtoja. Ehdot säädetään julkisessa tilassa.

Tarvetta eurooppalaiselle julkiselle tilalle luo myös se, että EU:n institutionaalinen perusta on muuttunut ajan myötä paljon. Sen seurauksena EU:n toimintatapoja ja -periaatteita voi olla vaikeampi ymmärtää. Yhteiskunnan eliitillä on valtaa tuoda EU-aiheita kansallisiin julkisiin tiloihin ottamalla kantaa asioihin, minkä seurauksena EU-aiheiden ympärille kehittyi ristiriitaisuutta. (Euroopan komissio 2001; Hatakka & Pitkänen 2015; Shore 2000.)

Julkisessa tilassa luodaan poliittisia mahdollisuusrakenteita, jotka säätävät eurooppalaistumisen tason ja asteen. Poliittisella mahdollisuusrakenteella tarkoitetaan yhteiskunnallisten rakenteiden määrittämiä rajoitteita ja mahdollisuuksia toiminnalle. Mahdollisuusrakenteisiin vaikuttava yhteiskunnan rakenne eurooppalaistumisen kohdalla on esimerkiksi se, missä määrin päätäntävalta aiheena olevasta politiikkalohkosta oli siirretty kansalliselta tasolta EU-tasolle. Myös kyseessä olevan jäsenvaltion osallistumisaktiivisuus Euroopan integraatioprosessin vaiheissa, kuten euroalueessa tai Schengenissä, vaikuttaa asiaan. Poliittiseen mahdollisuusrakenteeseen vaikuttaa myös yleinen mielipide EU:sta ja integraatiosta. Eliitin aktiivisuus EU-keskustelussa on olennaista julkisen tilan kehittymiselle. (Pfetsch & Heft 2015, 46–50.)

Pfetsch ja Heft (2015) esittelevät kolme erilaista lähestymistapaa eurooppalaisen julkisen tilan teoretisoimiseen. Nämä lähestymistavat ovat *yleinen ylikansallinen julkinen tila*, *rinnakkainen asijulkisuus* ja *ehdollinen kansallisten julkisten tilojen eurooppalaistaminen*.

Rinnakkaisen asijulkisuuden lähestymistavan mukaan eurooppalainen julkinen tila on olemassa kun eurooppalainen massayleisö keskustelee samoista eurooppalaisista asioista samaan aikaan ja arvioi asian olennaisuutta samanlaisella relevanttiuden kriteereillä (Pfetsch & Heft 2015, 32; Risse 2010, 5). Eurooppalainen julkinen tila voi muodostua sekä kansallisissa että monikansallisissa tiloissa. Tälle mallille on olennaista rinnakkainen kilpailu asioista. Kilpailu stimuloi positiivisia tai negatiivisia merkityksiä eurooppalaiselle politiikalle. Tässä kilpailussa keskeisiä toimijoita ovat erilaiset asiantuntijat, jotka kuuluvat erilaisiin vaihteleviin ja riippumattomiin verkostoihin. Pfetschin ja Heftin mukaan massamediaa pidetään tärkeimpänä foorumina julkisen tilan luomiseen, sillä se tavoittaa käytännössä koko mediayleisön. (Pfetsch & Heft 2015, 32–33.) Julkisen tilan vahvuudessa on kuitenkin alueellisia eroja. Rissen mukaansa Länsi- ja Etelä-Euroopan maat ovat selkeämmin osana ylikansallisessa julkisessa tilassa, kun taas Iso-Britannia on selkeästi sen ulkopuolella (Risse 2010, 5).

Yleisen ylikansallisen julkisen tilan lähestymistapa puolestaan keskittyy viestinnän yhteiseen eurooppalaiseen infrastruktuuriin viestinnän yhteisen sisällön sijaan. Yhteinen eurooppalainen viestintäinfrastruktuuri toimisi kansallisten julkisten tilojen yläpuolella. (Pfetsch & Heft 2015, 32.) Tässä

tutkimuksessa painotus on kuitenkin selkeästi sisällöllisissä asioissa, jolloin viestinnän infrastruktuurilla ei ole olennaista merkitystä.

Kolmas Pfetschin ja Heftin nimeämä lähestymistapa, ehdollinen kansallisten julkisten tilojen eurooppalaistaminen, painottaa eurooppalaistuneen julkisen keskustelun laajuutta, dynamiikkaa ja intensiivisyyttä. Lähestymistavassa verrataan kansallisen tason tiedonvälityksen tiheyttä kansallisten rajojen ulkopuolelle menevään tiedonvälitykseen. Eurooppalaistuminen näkyy ylikansallisen tiedonvälityksen kasvussa Euroopan sisäisissä julkisuuksissa. (Pfetsch & Heft 2015, 34–35.) Oma tutkimukseni edustaa tätä lähestymistapaa.

On perusteltua pitää mediaa tärkeänä osana julkisessa tilassa käytävää keskustelua. Yhteiskunnallisen keskustelun aiheet ja näkökulmat voivat hegemonisoitua vasta kun ne päätyvät joukkotiedotusvälineisiin. Joukkotiedotusvälineillä on siis valtaa julkisen keskustelun agendan määrittelijänä. Syynä tähän on se, että joukkotiedotusvälineet ovat etuoikeutetussa asemassa muihin alhaalta päin tietoa välittäviin toimijoihin, kuten mielenosoituksiin ja netin keskustelualustoihin, vaikka nekin voivat toimia osana eurooppalaista julkista tilaa. Joukkotiedotusvälineet tarjoavat kuitenkin infrastruktuurin eurooppalaiselle viestinnälle, koska niitä käytetään läpi Euroopan julkisen kannanoton areenana. (Pfetsch & Heft 2015, 42–43.)

Kenellä on vaikutusvaltaa eurooppalaistumiseen? Ylikansallista mediaa voidaan pitää ylikansallisena agendan säätäjänä, joka tuo eurooppalaisia teemoja ja näkökulmia kansallisiin julkisiin tiloihin. Ylikansalliseen mediaan kuuluvat lehdet, kuten Financial Times, Economist ja Politico voivat vaikuttaa eurooppalaisesta politiikasta käytävään keskusteluun julkisissa tiloissa. Pfetschin ja Heftin näkemyksen mukaan vaikuttaa kuitenkin siltä, että perinteinen kansallinen media (ensisijaisesti printtimedia) on viime kädessä se toimija, joka ajaa tai jättää ajamatta eurooppalaistumista. Syynä tähän on kansallisen median laaja ja vakaa infrastruktuuri, joka kuljettaa eurooppalaisen politiikan ja eurooppalaiset näkökulmat massayleisölle. (Pfetsch & Heft 2015 43–44.)

Paul Statham (2007, 111) mukaan julkinen tila ei synny automaattisesti integraation etenemisen seurauksena, vaikka eurooppalaista eurooppalaistunutta julkista tilaa pidetään alan tutkimuksessa Euroopan integraatioprosessin onnistuneelle etenemiselle. Eurooppalaisen politiikan

julkinen näkyvyys riippuukin pitkälti siitä, missä määrin se on näkyvässä massamediassa. Michael Bruterin (2005, 124–127) tutkimuksen mukaan massamedian uutisoinnilla on suuri merkitys ihmisten identiteettien eurooppalaistumiseen. Hyvät uutiset EU:sta ja integraatioprosessista lisäävät eurooppalaisuuden tunnetta, kun taas negatiiviset uutiset vähentävät sitä. Uutisten pitää kuitenkin olla jatkuvasti hyviä tai huonoja, jotta vaikutusta olisi. Uutisointi ei ole suinkaan ainoa identiteettien eurooppalaisuuteen vaikuttava asia, mutta Bruterin (2005, 127) tutkimuksessa se oli tärkein identiteettiin vaikuttava asia.

Myös Pfetsch ja Heft ovat samoilla linjoilla siitä, että julkinen tiedonvälitys liittyy olennaisesti eurooppalaisen identiteetin kehittymiseen. Kansallinen media saattaa avata diskursiivista tilaa eurooppalaisille näkökulmille, vaikka muut toimijat suosisivatkin kansallisia ulottuvuuksia ja väheksyisivät eurooppalaisia positioita. Kansallisen median asema eurooppalaistumisen edistäjänä liittyy siihen, millä tavalla eurooppalainen ulottuvuus ja näkökulma näkyvät lehtien pääkirjoituksissa. Niitä voidaan joko tuoda esiin tai rajoittaa. (Pfetsch & Heft 2015, 46–48.) Eurooppalaisen julkisen tilan kannalta on olennaista, että media siirtää keskustelun painopistettä kansalliselta tasolta eurooppalaiselle. (Pfetsch 2008, 22.)

Eurooppalaistuminen voi olla horisontaalista tai vertikaalista. Horisontaalinen eurooppalaistuminen tarkoittaa EU:n jäsenmaiden välistä kommunikaatiolinkkiä, kun taas vertikaalinen tarkoittaa EU:n jäsenmaan/jäsenmaiden ja EU:n välistä kommunikaatiolinkkiä (Erbe & Koopmans 2003, 6; Pfetsch 2008, 26).

EU-rahoitteisen EMEDIATE-tutkimusprojektin (2009) loppupäätelmien mukaan EU:lla ei ole kykyä luoda kansalaisissaan kuuluvuuden tunnetta. EU nähdään kansalaisten keskuudessa kylmänä, teknisenä ja liian monimutkaisena, eivätkä siihen liittyvät asiat ylitä helposti uutiskynnystä. EU:n representoiminen teknisenä instituutiona, jolla ei ole identiteettiä, on alkanut 1990-luvun loppupuolella. Samaan aikaan ”kansallinen filteri” on tullut uudestaan yleiseksi osaksi mediaa. (EMEDIATE 2009, 1, 5.) Hans Jörg Trenzin (2007, 107) tutkimuksessa, jossa tutkittiin 13 laatulehtenä pidetyn sanomalehden suhtautumista keskusteluun Euroopan perustuslaista, paljastui, että kaikki tutkimuksessa mukana olleet

lehdet – brittilehtiä lukuun ottamatta – käsittelevät EU:n perustuslakikehitystä eurooppalaisesta näkökulmasta.

Trenzin mukaan laatulehdistöstä on tullut dynaaminen Euroopan integraation tiennäyttävä, joka edistää EU:n perustuslaillistumista. Yleisen uskomuksen mukaan massamedia on kansallisesti puolueellinen toimija, joka levittää joskus jopa vihamielistä ja antieurooppalaista asennetta yleisöön. Trenzin mukaan sanomalehtidiskursseissa näkyy usein jännite perinteisen, nationalistisen EU-käsityksen ja tuoreemman yli- tai suprakansallisen EU-vision välillä. (Trenz 2007, 90–91.) Laatulehtien asema eurooppalaisuuden edistäjänä ei kuitenkaan ole empiirisen tutkimuksen valossa näin mustavalkoinen. Pfetschin tutkimuksessa, jossa analysoitiin seitsemässä eri Euroopan maassa ilmestyvien sanomalehtien pääkirjoituksia, todettiin, että eurooppalaisen julkisen tilan esiintyminen riippuu paljon käsiteltävästä politiikkalohkosta sekä lehden tyypistä ja kotimaasta (Pfetsch 2008, 31).

On toki huomioitava, että medianäkyvyys on vain yksi selittävä tekijä eurooppalaisten identiteettien muodostamisessa. Poliittiset järjestelmät voivat käyttää vaikutusvaltaansa ihmisten poliittisten identiteettien muodostukseen esimerkiksi hyödyntämällä erilaisia eurooppalaisia symboleita. Bruter (2005, 126–127) on osoittanut, että symboleilla on ollut jonkin verran merkitystä identiteettien eurooppalaistumiselle. Eurooppalaisten symbolien hyötyä on kuitenkin pidetty koko EU:n mittakaavassa vähäisenä (ks. Shore 2000).

2.4. Media ja identiteetti

Joukkoviestinnän rooli identiteetin ylläpitämisessä on olennainen. Identiteettiä ylläpidetään kuvaamalla ryhmän yhteistä todellisuutta. Käytännössä tämä tapahtuu niin, että joukkoviestimet nostavat esiin yhteisiä puheenaiheita ja tarjoavat yhteisiä kokemuksia, mikä luo tuntua siitä, että ryhmän jäsenet ovat samassa veneessä. Sanomien lähettäjillä voi siis olla valtaa agendan määrittelijöinä ja kykyä ylläpitää yhteiskunnan kiinteyttä. (Kunelius 2009, 184–186.)

Joukkoviestintään kuuluvat asiat perustuvat yhteiskunnan arvoille ja normeille (Kunelius 2009, 190; Herkman 2011). Juha Herkmanin mukaan Suomen omintakeinen kieli, kulttuuri ja sijainti määrittävät edelleen mediaa kansallisesti.

Suomi on myös niin pieni markkina-alue, että se ei ole ollut kansainvälisten toimijoiden näkökulmasta kaikkein houkuttelevin kohde. Tämä on ”suojellut” kansallista mediamaisemaa, jota myös säännellään suomalaisella ja eurooppalaisella lainsäädännöllä. (Herkman 2011, 126.)

Herkmanin mukaan elämme nykyään yleisödemokratiassa, jonka tärkeitä piirteitä ovat poliittinen markkinointi, mielikuvapolitiikka ja kaupallisella logiikalla toimiva mediajulkisuus, jota määrittää kilpailu yleisöstä. Tämän seurauksena kiinnostavuudesta on tullut keskeinen uutiskriteeri. Jos uutinen herättää tunteita, se saa todennäköisesti aikaan myös muita mielenliikkeitä. (Herkman 2011, 141.) Identiteetillä on suuri merkitys siihen, mitä ihmiset pitävät kiinnostavana. Jos EU:ssa tapahtuvissa asioissa ei ole minkäänlaista identifioitavaa, vaikuttaa se myös EU-asioiden kiinnostavuuteen.

Sanomalehdet sekä raportoivat uutisia että kommentoivat niitä. Pääkirjoituksissa toteutetaan jälkimmäistä tehtävää. Laatulehdet osallistuvat aktiivisesti julkiseen mielipiteenmuodostukseen jakamalla tietoja ja mielipiteitä EU:sta. Tämä on tärkeää, koska media voi vaikuttaa julkisen tilan fragmentaation säilyttämiseen tai korjaamiseen. Lehdet vahvistavat poliittista kommunikaatiota kansallisesti suuntautuneiden mediasysteemien sisällä. (Trenz 2007, 89.)

Daniel C. Hallin ja Paolo Mancini luokittelevat länsimaiset mediajärjestelmät pluralistisiin, liberaaleihin ja demokraattis-korporatistisiin järjestelmiin. Suomi ja muut Pohjoismaat kuuluvat näistä jälkimmäiseen luokkaan. Demokraattis-korporatistisessa mediajärjestelmässä valtiolla on median toiminnan säätelijänä tärkeä osa, mutta medialla on kuitenkin vahva itsenäinen ammatti-identiteetti. Sekä kaupallinen että valtiollinen media ovat tärkeitä. Valtiollisen sääntelyn tarkoituksena on taata julkisuuden moniäänisyys. Demokraattis-korporatistista mallia voi pitää hyvinvointivaltion historiaan liittyvänä yrityksenä rakentaa sellainen ihannejulkisuus, joka mahdollistaa eri yhteiskunnallisten ryhmien monipuolisen vuoropuhelun median avulla. Mallin tärkeä piirre on, että journalismi mukailee paljolti politiikan asialistaa ja edustaa viestintävälinekohtaisesti poliittisia ideologioita. Poliitiikka siis määrittää enemmän mediaa kuin media politiikkaa. (Hallin & Mancini 2004, 66–75; Herkman 2011, 127–129.) Juha Herkman on tosin epäileväinen Hallinin ja Mancinin teoriaa kohtaan ja uskoo, että suomalaiselle

mediatoiminnalle on tärkeämpää houkutella kohdeyleisöä ja myydä enemmän kuin myötäillä poliittista eliittiä (Herkman 2011, 129–137).

Stuart Hallin tutkimuksen (1978, 63) mukaan sanomalehdet voivat ilmaista mielipiteitään kahdella eri tavalla: 1) Lehti voi ilmaista omia näkökantojaan muotoilemalla ne lehden yleisön kielelle. "Me uskomme, että EU pitää demokratisoida." 2) Lehti voi ilmaista mielipiteensä niin kuin se olisi yleisön mielipide. "Yleisö uskoo, että EU pitää demokratisoida." Jälkimmäinen on vahvempi keino, sillä siinä edustetaan yleisön kollektiivista ääntä. (Trenz 2007, 91.)

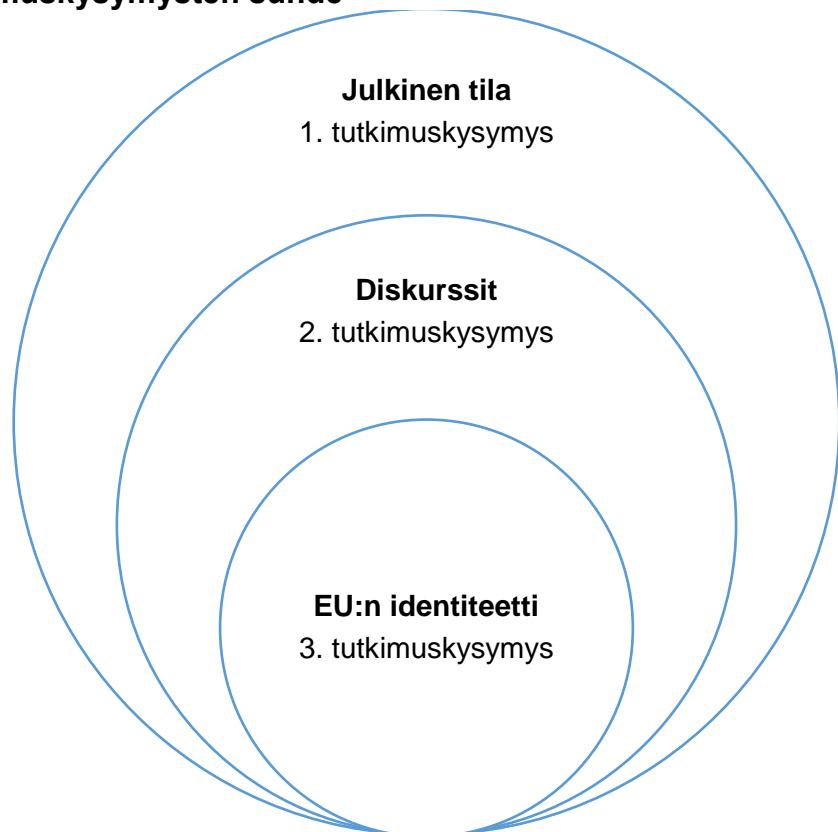
Tässä tutkimuksessa eurooppalaisen identiteetin ja median suhteen pohtiminen on tarpeen sen takia, että aineistossa EU:sta luotu kuva voi vaikuttaa yleisön eli lukijoiden käsitykseen EU:sta ja sitä kautta mahdollisesti myös vaikuttaa heidän identiteettiensä eurooppalaisuuteen. Niin kuin luvussa 2.2. mainittiinkin, EU:n tavoitteena on ollut levittää eurooppalaista identiteettiä julkisten tilojen eurooppalaistumisen ja viestinnän kautta.

3. Metodi: Määrällinen sisällönerittely ja kriittinen diskurssianalyysi

Tutkimuksen metodit ovat määrällinen sisällönerittely sekä kriittinen diskurssianalyysi. Määrällisellä sisällönerittelyllä vastataan ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, joka käsittelee julkisen tilan avoimuutta eurooppalaisille näkökulmille. Tämän jälkeen siirrytään analyysin laadulliseen vaiheeseen, jossa tutkitaan, millaisissa diskursseissa EU:sta puhutaan aineistossa. Tämä vaihe toteutetaan kriittisellä diskurssianalyysillä.

Kuviossa 3 havainnollistetaan tutkimuskysymysten suhde toisiinsa. Ensimmäisessä tutkimuskysymyksessä tutkitaan, kuinka avoin aineisto on eurooppalaisille näkökulmille. Toisessa tutkimuskysymyksessä tutkitaan, millaisissa diskursseissa näissä eurooppalaisissa näkökulmissa EU:sta kirjoitetaan. Näiden diskurssien pohjalta vastataan lopulta kolmanteen tutkimuskysymykseen, joka käsittelee EU:lle aineistossa luotua identiteettiä. Identiteetti muodostuu diskursseissa, jotka puolestaan muodostuvat julkisessa tilassa.

Kuvio 3. Tutkimuskysymysten suhde

Julkisen tilan eurooppalaistuminen mitataan eurooppalaisten kommunikaatiovirtojen määrällä. Mittaus tehdään politiikkalohkoittain. Jokaisella lohkolla arvioidaan horisontaalisesti ja vertikaalisesti eurooppalaistuneet näkökulmat sekä kansalliset ja ”muut”. Tarkoituksena on arvioida, kuinka paljon eurooppalaistuneita näkökulmia pääsee kansalliseen julkiseen tilaan. Taustalla on käsitys, jonka mukaan julkisen tilan eurooppalaistuminen tapahtuu kansallisten julkisten tilojen eurooppalaistumisen kautta siten, että kansallisiin julkisiin tiloihin pääsee eurooppalaisia kommunikaatiovirtoja, eli eurooppalaisia näkökulmia (Pfetsch & Heft 2015, 34–35). Analyysi ei kata Suomen julkista tilaa kokonaisuudessaan, vaan vain merkittävimpien sanomalehtien osalta. Aineistona olevat lehdet ovat vain yksi osa Suomen kansallista julkista tilaa. Sanomalehdet ovat kuitenkin osa kansallista eliittiä, joten tulokset kertovat yhdestä merkittävästä osasta Suomen julkista tilaa. Aineistoa käsitellään tarkemmin luvussa 4.1.

Määrällisen sisällönerittelyn tulokset kertovat millaisessa ympäristössä EU-asioista puhutaan, mutta ne antavat tekstien sisällöstä vain pinnallisen kuvan. Kriittisellä diskurssianalyysillä tutkitaan millä tavalla EU:sta puhutaan aineistona olevissa sanomalehdissä. Kriittinen diskurssianalyysi jakautuu kolmeen tasoon: tekstiin, diskursiivisiin käytänteisiin ja sosiokulttuurisiin käytänteisiin. Diskurssit ja niissä ilmenevät EU:n representaatiot tunnistetaan tekstin tasolla. Diskursiivisten käytänteiden tasolla analysoidaan diskurssien välisiä valtasuhteita sekä diskurssien välistä yhteistyötä. Tarkoituksena on ymmärtää syvemmin, millä tavoin EU:sta puhutaan aineistossa. Sosiokulttuuristen käytänteiden analyysissä haetaan selityksiä ja konteksteja tekstitasolla ja diskursiivisten käytänteiden tasolla tehtyihin havaintoihin. Kriittistä diskurssianalyysiä ja sen vaiheita tarkastellaan tarkemmin luvussa 3.2. Analyysin kannalta olennaisia käsitteitä – eli diskurssia, representaatiota ja hegemoniaa – ja näiden suhdetta identiteettiin käsitellään seuraavaksi luvussa 3.1.

EU:n identiteetti aineistona olevissa lehdissä määritellään diskurssianalyysin jälkeen sovittamalla diskurssianalyysissä tunnistetut EU:n representaatiot johdannossa esiteltyyn Ruth Wodakin teoriaan. Wodakin mukaan EU:n identiteetti luodaan kolmella ulottuvuudella, jotka käsittelevät Euroopan ideaa, EU:n institutionaalista muotoa sekä EU:n rajoja. Tutkimuksen päätarkoituksena on osoittaa, millainen kuva aineistona olevilla sanomalehdillä on EU:sta. Toissijaisena tavoitteena on pohtia, missä määrin kirjoittajat identifioituvat EU:hun

ja Eurooppaan. Kuten seuraavissa alaluvuissa tullaan huomaamaan, kriittisen diskurssianalyysin taustalla on ajatus siitä, että yhteiskunnassa vallitsevat ajattelutavat vaikuttavat lehtien kirjoituksiin. Toinen tärkeä teoreettinen lähtökohta tutkimuksessa on EU-tasolla tehty tavoite levittää eurooppalaista identiteettiä ja luoda eurooppalainen julkinen tila jäsenmaihin (ks. luvut 2.2–2.4.).

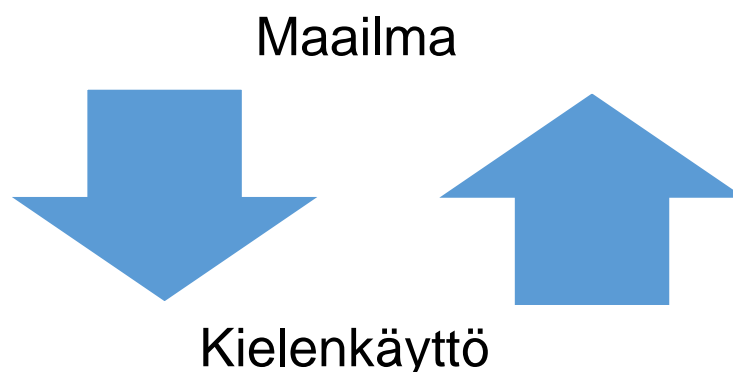
3.1. Diskurssi, representaatio, identiteetti ja hegemonia

Kun Suomen julkisen tilan avoimuus eurooppalaisille näkökulmille on tutkittu, keskitytään siihen, millä tavalla EU:sta puhutaan Suomen julkisessa tilassa. Analyysin laadullisen osion metodi on kolmitasoinen kriittinen diskurssianalyysi. Ennen analyysiin syventymistä määritellään sen kannalta olennaiset käsitteet, eli diskurssi, representaatio ja hegemonia.

Diskurssi tarkoittaa tässä työssä merkityssystemeitä, joka luo tietynlaisia merkityksiä toimijoille ja asioille. Diskursseissa on kyse erilaisten merkitysten välisistä suhteista. Nämä suhteet ovat vakiintuneet osaksi kielenkäyttöä ja näkyvät täten siinä, miten erilaisista asioista puhutaan. Diskurssien tehtäviin merkitysten luomisen lisäksi kuuluvat myös asioiden ja toimijoiden representoiminen sekä identiteettien rakentaminen. (Jokinen, Juhila ja Suoninen 1993, 24–25; 1999 21; Pietikäinen & Mäntynen 2009, 22–23, 77.)

Diskurssit ovat rakentuneet historian aikana ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Diskursseihin vaikuttaa siis kielenkäytön konteksti. Konteksti tarkoittaa tässä tapauksessa erilaisia yhteiskunnassa vallitsevia sosiokulttuurisia käytänteitä. Tällaiset käytänteet – kuten arvot, tavat ja instituutiot – näkyvät kielen käyttäjän tekemissä valinnoissa ja lopulta tietysti esimerkiksi puheena tai kirjoitettuna tekstinä realisoituvassa kielessä. (Luukka 2000, 151–153.) Kieli ja kielenkäyttö kuitenkin myös muovaavat maailmaa. Tätä kielen ja maailman toisiinsa vaikuttavaa suhdetta kutsutaan kielen ja maailman väliseksi dialektiseksi suhteeksi. (Luukka 2000, 152.)

Kuvio 4: Kielen ja maailman dialektinen suhde

Kuvio 4 havainnollistaa, kuinka kieli perustuu ympäristössään vallitseviin merkityksiin ja kuinka toisaalta kieli muovaa merkityksiä joko uusintamalla niitä tai luomalla uusia merkityksiä. Kuten luvussa 2.4. mainittiinkin, joukkoviestinnän rooli todellisuuden kuvaamisessa ja sitä kautta identiteettien luomisessa on olennainen. Aineistonani olevat lehdet ovat osa yhteiskuntansa eliittiä, joten niillä on myös runsaasti määrittelyvaltaa suomalaisen yhteiskunnan keskustelunaiheisiin.

Kielenkäytön ja maailman dialektinen suhde liittyy olennaisesti myös toiseen analyysin kannalta olennaiseen käsitteeseen eli representaatioon. Representaatio tarkoittaa maailman toimijoista ja tapahtumista kielenkäytössä rakennettua kuvaa. Representaatiot eri asioista – tämän tutkimuksen tapauksessa EU:sta – syntyvät, kun asioista puhutaan erilaisissa diskursseissa. Representaatiot siis sisältyvät diskurssiin. Ne ovat diskurssien tavoin historiallisia ja niissä näkyvät yhteiskunnan konteksti – erilaiset arvot, tavat ja instituutiot. (Pietikäinen & Mäntynen 2009, 52–57.) Koska representaatiot eivät peilaa todellisuutta vaan kuvaavat sitä tietyistä näkökulmista, ne luovat myös erilaisia identiteettejä. Tässä tutkimuksessa identiteetti käsitetään representaation sisällä syntyväksi asiaksi. (Hujanen & Pietikäinen 2000, 6.)

Sosiaalinen todellisuus on monimuotoinen, mikä tarkoittaa, että sitä luovat useat kilpailevat ja toisiaan tukevat diskurssit. Diskurssien välinen kilpailu voi loppua, jos jokin diskurssi saavuttaa hegemonia-aseman. Hegemonia-aseman saavuttanut diskurssi on ympäristössään itsestään selvässä asemassa, sillä sen

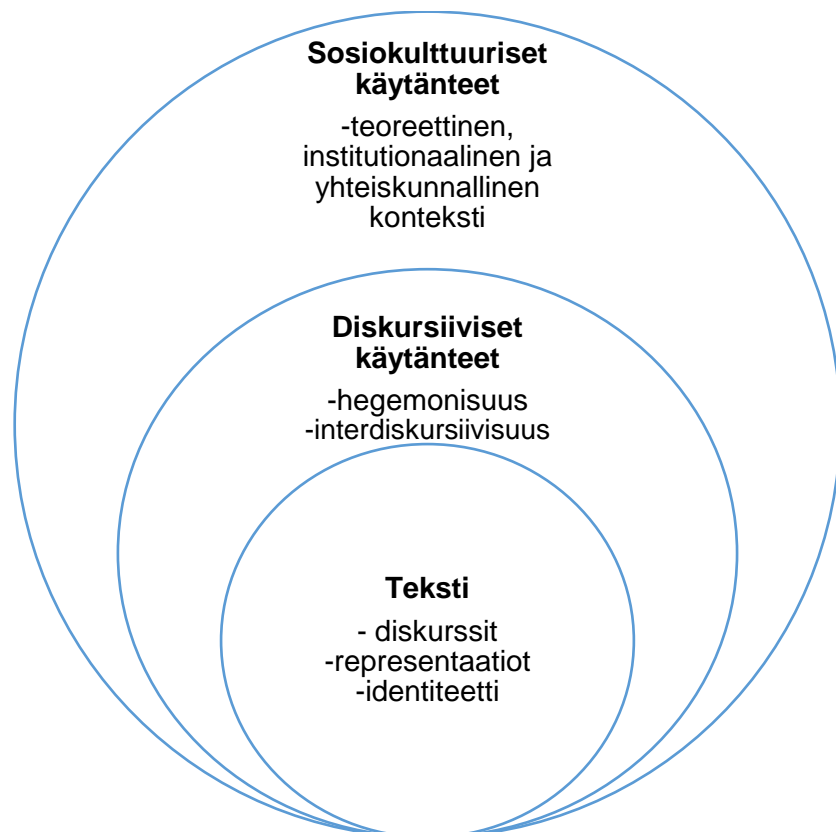
kilpailijadiskurssit eivät pysty tarjoamaan sille vaihtoehtoa, eli haastamaan sitä. Hegemonia-aseman seurauksena todellisuus alkaa näyttäytyä yksinkertaisena. (Jokinen & Juhila 1993, 90.)

Hegemonian käsite tässä tutkimuksessa perustuu Gramscin luomaan määritelmään. Gramscin mukaan yksi varallisuuden perusteella luokiteltu yhteiskuntaluokka dominoi väliaikaisesti yhteiskuntaansa. Hegemonia perustuu yhteistyöhön ja muiden luokkien integroimiseen hegemonia-asemassa olevan luokan ajatusmaailmaan. Hegemonian saavuttaminen edellyttää voittoa jatkuvissa neuvotteluissa yhteiskunnan kiistan aiheista. (Fairclough 1992, 92.)

3.2. Kriittisen diskurssianalyysin tasot

Analyysin laadullisen osion metodi on siis kriittinen diskurssianalyysi. Norman Fairclough'n versio kriittisestä diskurssianalyysistä on kolmiportainen. Analyysi jakautuu tekstin, diskursiivisten käytänteiden sekä sosiokulttuuristen käytänteiden tasoihin. Tässä tutkimuksessa analyysi etenee edellä mainitussa järjestyksessä, mutta analyysin voi toteuttaa missä tahansa järjestyksessä.

Kuvio 5. Kriittisen diskurssianalyysin tasot.

Lähde: Fairclough (1992, 73)

Kaikki tasot ovat yhteydessä toisiinsa kielenkäytön dialektisuuden hengessä: sosiokulttuuriset käytänteet ja diskursiiviset käytänteet voi ajatella olevan kuvio 4:n maailma ja teksti voi olla sama asia kuin kielenkäyttö. Analyysissä diskursiivisten ja sosiokulttuuristen käytänteiden analyysi ovat vaiheita, joissa etsitään selittäviä tekijöitä tekstitasolla näkyvälle kielenkäytölle.

Tässä tutkimuksessa diskurssit ja representaatiot tunnistetaan tekstitasolla tutkimalla esimerkiksi sanavalintoja, merkityksiä niiden takana, lauserakenteita ja tekstikokonaisuuksia. Kyse on sekä kielellisistä muotoiluista että merkityksistä. Tekstitaso on se taso, jolla erilaiset käytänteet ja kontekstit konkreettisesti näkyvät. (Fairclough 1992, 72–77.) Merkitysten tutkimisessa asioiden tulkinnanvaraisuuden ymmärtäminen on erittäin tärkeää. Tekstin lukija tekee omat tulkintansa tekstissä kuvatuista asioista, mutta hänen tulkintaansa vaikuttavat tekstissä näkyvät käytänteet ja niiden pohjalta kuvatut tekstin toimijoiden sosiaaliset suhteet, eli tekstin modaaliteetti (Fairclough 1992, 158–162). Modaaliteettiä ja muita tekstitason analyysin toteuttamiseen liittyviä asioita avataan tarkemmin luvussa 5.

Diskursiiviset käytänteet välittävät sosiokulttuuriset käytänteet tekstiin. Diskursiivisten käytänteiden tasolla voidaan tutkia diskurssien tuottamisen, kuluttamisen ja jakamisen tapoja (Fairclough 1992, 71). Koska omana tutkimusintressinäni ovat tavat, joilla EU:ta käsitellään diskursiivisesti, keskityn nimenomaan diskurssien tuottamisen tapoihin. Tekstitasolla tunnistetut diskurssit ja representaatiot käyttäytyvät monilla tavoin: ne voivat kilpailla keskenään tai ne voivat toimia vuorovaikutuksessa. Diskurssien vuorovaikutusta kutsutaan interdiskursiivisuudeksi. Ennen interdiskursiivisuuden analyysiä tutkin diskurssien hegemonisuutta. Jokisen ja Juhilan (1993, 81) mukaan hegemonisoitunut diskurssi toistuu aineistossa erittäin usein tai se esitetään vaihtoehdottomana. Tarkemmat keinot hegemonisten diskurssien tunnistamiseen eritellään luvussa 6.

Fairclough (1992, 103) pitää hegemonia-analyysin ja interdiskursiivisuuden tutkimusta hyvänä yhdistelmänä. Niiden yhdistelmän avulla voi tunnistaa, kuinka diskurssit muodostavat verkostoja keskenään ja millaisia valta-asetelmia nämä diskurssien verkostot luovat tai vahvistavat. Jotkut diskurssit voivat olla hegemonisia, mutta nekään eivät ole silti itseriittoisia, vaan niihin on integroitunut

elementtejä muista diskursseista (Jokinen & Juhila 1993, 102). Tämän takia hegemonisten diskurssien asema saattaa horjua. Tällainen analyysi keskittyy nimenomaan tekstien tuotannon prosessiin (Fairclough 1992, 232). Tavoitteena on kuitenkin tutkia, kuinka EU:sta kirjoitetaan.

Sosiokulttuuristen käytänteiden tasolla tutkitaan syitä diskursiivisten käytänteiden ja tekstin tasoilla heijastuvien ideologisten ratkaisujen käytölle. Fairclough'n mukaan ideologiat konstruoivat ja merkityksellistävät todellisuutta, eli ympäröivää maailmaa, sosiaalisia suhteita ja identiteettejä. Ideologiat näkyvät diskursiivisissä käytänteissä selkeimmin silloin kun asiat saavat itsestään selvän statuksen. Tutkimukseni ei kuitenkaan ota kantaa siihen, ovatko teksteissä näkyvät ideologiset diskursiiviset ratkaisut totta vai ei. (Fairclough 1992, 86–91.)

Analyysin sosiokulttuurisella tasolla keskityn lehtikirjoitusten institutionaalisten, yhteiskunnallisten ja teoreettisten kontekstien tutkimiseen. Näitä konteksteja tutkimalla saadaan selityksiä diskursiivisten käytänteiden tasoilla havaituille diskurssityypeille. Tarkoitus on asettaa diskurssi kontekstiin ja havainnollistaa, että kielenkäyttö ei tapahdu tyhjiössä vaan siihen vaikuttavat yhteiskunnan erilaiset rakenteet. Tarkoitus ei ole yrittää selittää koko yhteiskuntaa.

Diskurssianalyysin jälkeen määritetään EU:lle aineistossa annettu identiteetti tai identiteetit. Se tehdään asettamalla EU:n representaatiot Wodakin luonnostelemalle kolmelle ulottuvuudelle, joiden yhteistoiminnassa EU:n identiteetti muodostetaan julkisessa keskustelussa. Ulottuvuudet koskevat siis Euroopan ideaa, EU:n institutionaalista muotoa sekä EU:n maantieteellisiä rajoja.

Identiteettejä pidetään tässä tutkimuksessa konstruktivismin hengessä diskursiivisesti rakentuvina asioina. Kuten diskurssit, myös identiteetit muodostuvat historiallisissa prosesseissa (Hujanen & Pietikäinen 2000, 5). Yhteiskunnalliset rakenteet ja käytänteet heijastuvat niissä. Näitä rakenteita ja käytänteitä jäljitetään analyysissä diskursiivisten käytänteiden ja varsinkin sosiokulttuuristen käytänteiden tasoilla. Tavoitteena ei ole selittää koko yhteiskuntaa, vaan päästä selkeimpien tekstiin vaikuttavien kontekstien jäljille. Myös kirjoittajan oma identiteetti vaikuttaa hänen kirjoitusprosessissa tekemiinsä valintoihin, mutta tässä tutkimuksessa ei voida tarkasti määrittää kirjoittajan identiteetin eurooppalaisuutta. Kirjoittajan suhdetta EU:hun pyritään kuitenkin tunnistamaan modaliteetin analyysissä. Tärkein intressi tutkimuksessa on tutkia

millaisia identiteettejä EU:lle instituutiona luodaan aineistossa. Identiteetit voivat olla päällekkäisiä sekä tilanteesta ja kontekstista riippuvaisia, eli toimijalla voi olla erilaisia identiteettejä erilaisissa tilanteissa (Hall 1999, 11 & 249–252). Eurooppalaisen identiteetin olennaisin rooli tässä tutkimuksessa on se, että EU:n representoimisella kansalliseen eliittiin kuuluvissa aineiston lehdissä voi olla merkitystä lukijoiden EU-käsitykseen ja heidän identiteetteihinsä. Tämä on kiinnostavaa, koska eurooppalaisen identiteetin levittäminen on ollut jo pitkään EU:n tavoitteena (ks. luku 2.2) ja eurooppalaisen julkisen tilan luomista ja viestintää on pidetty keinoina levittää eurooppalaista identiteettiä (ks. luku 2.3). On myös osoitettu, että myötämielisesti EU:hun suhtautuvat kansalaiset myös identifioivat itsensä useammin eurooppalaisiksi kuin negatiivisesti EU:hun suhtautuvat (Clerc & Elo 2014, 342).

3.3. Määrällinen sisällönerittely

Aineiston analyysi aloitetaan määrällisellä sisällönerittelyllä. Määrällinen sisällönerittelyn avulla löydetään vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseen, joka liittyy Suomen julkisen tilan avoimuuteen eurooppalaisille näkökulmille. Määrällisen sisällönerittelyn sapluunana toimii Europub.com-projektin osa, jossa tutkittiin seitsemästä eurooppalaisesta maasta olevien sanomalehtien pääkirjoitusten avoimuutta eurooppalaisille näkökulmille. Europub-tutkimus edustaa luvussa 2.3. esiteltyä *ehdollisten kansallisten julkisten tilojen eurooppalaistamisen* linjaa eurooppalaisen julkisen tilan tutkimusperinteessä. Analyysissä tutkitaan, kuinka paljon Suomen kansalliseen julkiseen tilaan tulee kommunikaatiovirtoja EU-tasolta.

Määrällisen sisällönerittelyn tarkoituksena on määrittää, mitä aineistoon kuuluu. Sisällönerittelyn tulokset selkeyttävät ja jäsentävät aineistoa kokonaisuutena antamalla tilastotietoa eri muuttujien säännöllisyyksistä ja esiintymistiheyksistä (Pietikäinen 2000a, 133). Sen tulokset voivat antaa aihetta keskusteluun tai jatkopohdintaan (Fiske 1992, 188). Määrällinen sisällönerittely avaa myös tekstissä olevia toimijarakenteita, mikä on oman tutkimukseni kannalta tärkeä asia. Määrällisessä sisällönerittelyssä pääkirjoituksista koostuvan aineiston sisältö puretaan määrälliseen muotoon sen ominaisuuksien perusteella (Fiske 1992, 180). Tekstien taustamuuttujia ovat lehdet, joissa ne ovat ilmestyneet (HS, AL tai TS) sekä tekstien järjestysnumero (1-1018).

Määrällisessä sisällönerittelyssä on myös sisältömuuttujia. Valitsin aineistokseni kaikki vuonna 2014 julkaistut pääkirjoitukset liittyen sellaisiin politiikkalohkoihin, joista löytyi eurooppalaistuneita tekstejä. Tämän ratkaisun tekeminen edellytti kaikkien vuonna 2014 näissä lehdissä ilmestyneiden pääkirjoitusten läpikäymistä. Valinta on toimiva, sillä se mahdollistaa sekä julkisen tilan eurooppalaistumisen että EU:n identiteetin tutkimisen. Aineisto on rajauksesta huolimatta riittävä julkisen tilan eurooppalaistumisen tutkimiseen, sillä olen kiinnostunut nimenomaan siitä, millaisessa kontekstissa ja asenneympäristössä EU:sta puhutaan.

Politiikkalohko on yksi sisältö muuttuja. Aineistostani löytyvät politiikkalohkot ovat ulkopolitiikka, talous, integraatio, ympäristö ja energia, maahanmuutto ja maatalous. Ulkopolitiikkaan olen laskenut sekä Suomen että EU:n ulkopolitiikan. Suurin osa ulkopolitiikan lohkoon kuuluvista pääkirjoituksista liittyi Ukrainan kriisiin, joka kärjistyi alkuvuodesta 2014. Integraatioon olen laskenut esimerkiksi eurovaaleihin liittyvät pääkirjoitukset. Tietyt luokat ovat harvemmin edustettuina, esimerkiksi terveys- ja liikennepolitiikkaa käsitteleviä tekstejä oli koko aineistossa vain muutamia kappaleita.

Tutkimuskysymys julkisen tilan eurooppalaistumisen asteesta ratkaistaan erittelemällä kustakin tekstistä neljä eurooppalaistumiseen viittaavaa piirrettä. Analyysissä jokaiselle pääkirjoitukselle annetaan 0-4 pistettä sen perusteella, kuinka eurooppalaistuneita ne ovat. Ei lainkaan eurooppalaistuneet tekstit saavat nolla pistettä ja täysin eurooppalaistuneet neljä pistettä. Tämän jälkeen tekstit luokitellaan niissä käsiteltävien aiheiden tai politiikkalohkojen perusteella. Syynä tähän on se, että EU:n päätösvallan määrä vaihtelee eri politiikkalohkojen välillä. On odotettavaa, että EU-vetoista maatalouspolitiikkaa käsittelevissä jutuissa on enemmän eurooppalaista ulottuvuutta kuin selkeämmin jäsenvaltioiden vastuulla olevassa sosiaalipolitiikassa.

Tekstien pisteytys tapahtuu sen perusteella, onko teksteistä löydettävissä eurooppalaistumista Europub-tutkimuksessa määritellyillä neljällä tasolla. Jotta pääkirjoitus todetaan täysin eurooppalaistuneeksi, sen täytyy olla eurooppalaistunut jokaisella neljällä tasolla. Tasot, joilla eurooppalaistumista mitataan, ovat:

1. pääkirjoituksen tekemiseen innoittanut tapahtuma;

2. tärkein käsiteltävä asia;
3. tekstin tärkein vastaanottaja;
4. tärkein objekti tekstissä.

Olettamuksena on, että jokaisessa pääkirjoituksessa on havaittavissa kirjoittajan mielipide asiasta. Mielipide voidaan ilmaista tekstissä erilaisin tavoin. Mielipide voi olla suora kannanotto tai ideologisesti väritynyt analyysi pääkirjoituksen tekemiseen innoittaneesta tapahtumasta. Analyysien ideologisuus on epäselvemmin havaittavissa kuin suorien kannanottojen, mutta se on kuitenkin tutkijalle tunnistettavissa. On kirjoittajan valinta, mitä tapahtumaa analysoidaan ja mitkä toimijat ovat analyysissä tärkeimpiä vastaanottajia (kehujen tai moitteiden saajia) ja objekteja (eli hyötyjiä tai kärsijöitä). Myös tapahtuman valitseminen pääkirjoituksen aiheeksi tapahtuu sen perusteella, pidetäänkö tapahtumaa tärkeänä tai kiinnostavana. Valinnan taustalla on kirjoittajan ideologia ja arvomaailmat.

Jokaisella tasolla mitataan, onko niissä nähtävissä eurooppalaistunutta näkökulmaa. Näkökulmavaihtoehtoja on neljä:

1. vertikaalinen eurooppalaistuminen;
2. horisontaalinen eurooppalaistuminen;
3. kansallinen;
4. muu.

Vertikaalinen eurooppalaistuminen tarkoittaa kommunikatiivista linkkiä kansallisen ja eurooppalaisen tason välillä. Eurooppalainen taso tarkoittaa koko EU:ta tai jotain EU:n instituutioista. Kyseessä voivat olla Suomen tai minkä tahansa muun EU-maan suhteet EU:hun. Horisontaalinen eurooppalaistuminen puolestaan tarkoittaa EU:n eri jäsenmaiden välistä kommunikatiivista linkkiä. (Pfetsch 2004, 5; 2008, 28.)

Eurooppalaistuminen mitataan jokaisella neljällä tasolla omalla tavallaan. Pääkirjoituksen tekemiseen innoittanut tapahtuma on vertikaalisesti eurooppalaistunut, jos tapahtuma on EU:n ja sen jäsenmaiden välinen asia. Horisontaalista eurooppalaistumista ovat EU:n jäsenmaiden väliset asiat (Koopmans & Erbe 2003, 6; Pfetsch 2004). Horisontaalisen eurooppalaistumisen mahdolliset muodot ovat:

1. Suomen ja muiden EU-maiden väliset suhteet;
2. muiden EU-maiden väliset suhteet;
3. muiden EU-maiden suhteet EU:n ulkopuolella oleviin maihin tai järjestöihin.

Skenaariossa 3 horisontaalisuus tulee siitä, että media siirtää Suomen julkiseen tilaan sisältöä toisen EU-maan julkisesta tilasta. Tässä skenaariossa on kuitenkin vertailtava suhdetta, jossa toista EU-maata ja EU:n ulkopuolista toimijaa käsitellään. Teksti on eurooppalaistunut, jos asiaa käsitellään enemmän EU-maan kuin EU:n ulkopuolisen toimijan näkökulmasta. Tällöin eurooppalainen näkökulma on hallitsevin tekstissä esiintyvä näkökulma.

Muiden joukkoon lasketaan näkökulmat, jotka keskittyvät EU:n, EU-maiden tai Suomen ja jonkin EU:n ulkopuolisen toimijan, kuten valtion tai kansainvälisen järjestön suhteeseen. Muita ovat myös kirjoitukset, joissa ei ole määriteltävissä olevaa näkökulmaa tai tapaukset, joissa näkökulmana on jonkin muu kuin EU:hun tai Suomeen liitettävissä oleva asia. Tällaisia voivat olla vaikkapa Venäjän ja Yhdysvaltojen sisäiset tapahtumat.

Luokittelen tekstit aiheittain politiikan lohkon tai maailmanpoliittisen tapahtuman (esim. Ukrainan kriisi) mukaan. On hyvä tietää, millaisten asioiden yhteydessä EU:sta puhutaan. Siitä on hyötyä aineiston laadullisen analyysissä. Tekstin sävyllä tarkoitan puolestaan sitä, puhutaanko EU:sta tai Euroopan integraatiosta positiiviseen vai negatiiviseen sävyyn. Tämän taustalla on Bruterin havainto, jonka mukaan EU-uutisoinnin sävy vaikuttaa ihmisten identiteettien eurooppalaisuuteen.

Miten eurooppalaistuminen mitataan neljällä tasolla käytännössä? Ensimmäinen taso on pääkirjoituksen tekemiseen innoittanut tapahtuma. Tapahtumalla tarkoitetaan tässä tapauksessa erilaisia ympäristössä tapahtuneita muutoksia, jotka ovat innoittaneet lehden toimitusta pääkirjoituksen tekemiseen. Tapahtumat voivat olla esimerkiksi poliittisia päätöksiä, kokouksia tai epävirallisia poliittisia lausuntoja.

Tapahtuma on vertikaalisesti eurooppalaistunut, mikäli se liittyy EU:hun kokonaisuutena tai sen instituutioihin tai niiden ja jäsenmaiden suhteisiin. Yhteys EU- ja jäsenmaatason välillä voi toimia ylätasolta alatasolle (EU:sta jäsenmaihin)

tai alatasolta ylätasolle (jäsenmaista EU:hun). Myös vain EU:hun ja sen instituutioihin liittyvät tapahtumat ovat vertikaalisesti eurooppalaistuneita, sillä aineistona toimivat lehdet vaikuttavat Suomen julkisessa tilassa tuoden sinne EU-tason vaikutuksia.

Horisontaalista eurooppalaistumista pääkirjoitukseen innoittaneen tapahtuman tasolla ovat EU-maiden väliset tapahtumat. Kansallisia tapahtumia ovat vain Suomessa tapahtuneet tapahtumat sekä Suomen ja EU:n ulkopuolella olevien maiden väliset tapahtumat. Muihin lasken tapahtumat, jotka eivät liity Suomeen tai EU:hun.

Toisella tasolla arvioidaan kannanoton tärkein käsiteltävä asia. Tämän tason tarkoituksena on kiinnittää huomiota siihen, missä määrin pääkirjoitusten aiheita käsitellään eurooppalaisesta näkökulmasta. Huomio kiinnittyy nimenomaan tärkeimpään tekstissä esiintyvään kannanottoon. Vertikaalisen ja horisontaalisen eurooppalaistumisen kriteerit ovat samat kuin tekstin kirjoittamiseen innoittaneessa tapahtumassa.

Analysoidaan esimerkkikannanotto:

”Euro tarvitsee vahvaa keskuspankkia ja jäsenmaat lisää talouspolitiikan koordinaatiota. Tärkein opetus on yhteisten sääntöjen, kuten vakaus- ja kasvusopimuksen, kunnioittaminen”

Tärkein väitteessä käsiteltävä asia on horisontaalisesti eurooppalaistunut, sillä vakaus- ja kasvusopimus on kaikkia EU:n jäsenmaita koskeva asia. Tekstin innoittaneen tapahtuman osalta pääkirjoitus on myöskin horisontaalisesti eurooppalaistunut, sillä siinä käsitellään euroalueeseen kuuluvien jäsenmaiden tapaa noudattaa euroalueeseen kuulumiseen liittyviä sääntöjä.

Kolmannella ja neljännellä tasolla tarkastellaan myöskin kannanottojen sisältöä. Vastaanottaja on toimija, jota keuhutaan, moititaan tai kehotetaan toimiin kannanotossa. Tärkein objekti puolestaan on toimija, joka hyötty tai kärsii eniten kannanotosta. Näillä tasoilla vertikaalista eurooppalaistumista on vetoaminen EU:hun tai sen instituutioihin ja horisontaalista EU:n jäsenmaihiin. Kansallisella tarkoitetaan jälleen Suomea EU-kontekstin ulkopuolella. Edellä mainitussa esimerkissä (”Euro tarvitsee vahvaa keskuspankkia ja jäsenmaat lisää talouspolitiikan koordinaatiota. Tärkein opetus on yhteisten sääntöjen, kuten

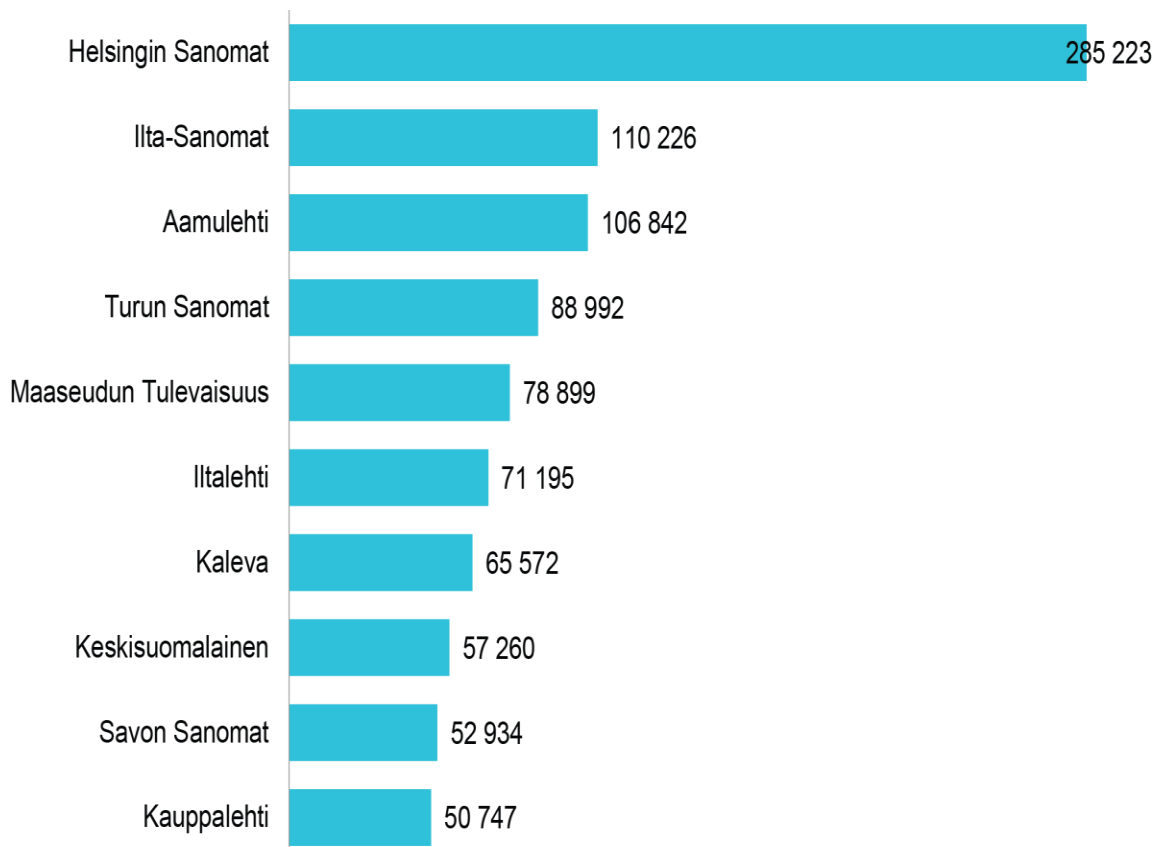
vakaus- ja kasvusopimuksen, kunnioittaminen”) tärkeimpiä vastaanottajia ovat EU:n jäsenmaat, eli eurooppalaistuminen on horisontaalista. Jäsenmaat ovat myös tärkeimpiä objekteja, sillä pääkirjoituksen mukaan jäsenmaat tarvitsevat lisää talouspolitiikan koordinaatiota. Kun jäsenmaat noudattavat kasvu- ja vakaussopimusta, seurauksista on lehden mukaan hyötyä niille.

4. Analyysi: Määrällinen sisällönerittely

4.1. Aineiston kokokuva

Tutkimusongelmien ratkaiseminen aloitetaan määrällisellä sisällönerittelyllä. Aineistona toimivat lehdet ovat osa kansallista eliittiä ja siten niillä on myös määrittelyvaltaa Suomessa käytävään poliittiseen keskusteluun. Kuten sanottua, medialla on tärkeä rooli julkisessa tilassa käytävän keskustelun fasilitoijana ja toisaalta myös keskustelun osallistujana (Hatakka & Pitkänen 2015). HS, AL ja TS olivat Sanomalehtien liiton levikkitalaston mukaan vuonna 2014 Suomen suurimpien päivälehtien joukossa:

Kuvio 6: Suomalaisen sanomalehtien levikki vuonna 2014.

Lähde: Sanomalehtien liitto (2015)

Analyysiin valikoi yhteensä 1018 pääkirjoitusta. Kyseiset pääkirjoitukset käsittelivät sellaisia politiikkalohkoja, joilta löytyi eurooppalaisia ulottuvuuksia. Aineiston keruuvaiheessa käytiin läpi kaikki vuonna 2014 HS:ssä, AL:ssä ja TS:ssä julkaistut pääkirjoitukset. Alun perin tarkoitukseni oli käyttää aineistonani vain sellaisia tekstejä, joissa mainittiin EU. Tällainen tarkastelu ei

kuitenkaan olisi paljastanut kommunikaatiovirtojen tiheyttä, joten laajensin lopulta aineistoa ottamalla mukaan kaikki pääkirjoitukset sellaisilta lohkoilta, joilta löytyi eniten eurooppalaistuneita tekstejä. Lopullisesta aineistosta jäi pois vain muutamat liikennepolitiikkaa, suomalaista puoluepolitiikkaa ja eettisiä kysymyksiä käsitelleet pääkirjoitukset. Aineisto kattaa siis erittäin hyvin vuonna 2014 kirjoitetut eurooppalaistuneet pääkirjoitukset Helsingin Sanomista, Turun Sanomista sekä Aamulehdestä.

Mukana olevat politiikkalohkot ovat ulkopolitiikka, talous, integraatio, ympäristö ja energia yhdessä sekä maahanmuutto ja maatalous. Valittujen politiikkalohkojen toimivallan paikka vaihtelee täysin EU-tasolla olevasta toimivallasta enemmän kansallisella tasolla olevaan toimivaltaan. Maatalouspolitiikka on tästä ryhmästä eniten eurooppalaistunut eli siinä EU-instituutioilla on eniten valtaa suhteessa kansalliseen politiikkaan. Maahanmuutto sekä ympäristö- ja energiapolitiikka jakautuvat EU:n kansallisen politiikan välille siten, että EU:n jäsenvaltiot voivat tehdä niissä omat valintansa EU:n määrittelemien rajojen puitteissa (Euroopan parlamentti 2016a; EUR-Lex 2010; EUR-Lex 2016a; Clerc & Elo 2014, 284). Talouspolitiikka on laaja politiikkalohko, jossa on paljon sekä kansallisia että eurooppalaisia ulottuvuuksia. Talouspolitiikkaa tehdään paljon vain jäsenvaltioissa, mutta esimerkiksi ulkomaankaupan, sisämarkkinoiden ja yhteisvaluutan takia EU:lla on paljon vaikutusvaltaa myös talouteen (EUR-Lex 2010, Clerc & Elo 2014, 284). Ulkopolitiikka on talouspolitiikan tavoin jakautunut jäsenvaltioiden välille, mutta sen päätösvalta on kuitenkin hieman lähempänä jäsenvaltioita kuin talouspolitiikassa. EU:lla on yhteinen ulko- ja turvallisuuspolitiikkansa ja sitä kautta myös preesens maailmanpoliittisena toimijana. EU:n jäsenvaltioilla on kuitenkin jokaisella myös oma ulkopolitiikkansa ja oma puolustusratkaisunsa. (EUR-Lex 2010; EUR-Lex 2015a.) Integraation kategoriaan lasketaan puolestaan EU:n integraation syventymistä tai heikentymistä käsittelevien pääkirjoitusten lisäksi EU:n toimintaa instituutiona kommentoivat tekstit. Useimmat tällaiset pääkirjoitukset liittyvät kevään 2014 europarlamenttivaaleihin ja sitä seuranneisiin henkilövalintoihin Euroopan parlamentissa ja komissiossa. Lisäksi muiden EU-maiden EU-suhdetta käsittelevät pääkirjoitukset kuuluvat tähän kategoriaan. Tällaiset tapaukset liittyivät useimmiten Iso-Britannian EU-jäsenyyttä koskevaan kansanäänestykseen. Integraatio on hieman muista poikkeava lohko. Tekstit,

joissa käsitellään EU-maiden välistä yhteistyötä esimerkiksi talouspolitiikassa, luokiteltiin kuitenkin talouspolitiikkaa käsitteleväksi tekstiksi. Integraatio oli siis alistuva politiikkalohko, jos teksti oli luokiteltavissa myös toiselle politiikkalohkolle.

Tässä luokittelussa ei ole eritelty sitä, koskeeko pääkirjoitus Suomen vai EU:n ulkopolitiikkaa, talouspolitiikkaa tai muuta politiikkalohkoa. Esimerkiksi EU:n ulkopolitiikkaa käsittelevissä pääkirjoituksissa voi olla kansallisia näkökulmia ja Suomen ulkopolitiikkaa käsittelevissä teksteissä voi olla erilaisia eurooppalaisia ulottuvuuksia. On myös huomioitava, että EU:n ulkopolitiikka on samalla myös Suomen ulkopolitiikkaa. Olen laskenut ulkopolitiikan kategoriaan sekä Suomen että EU:n ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa käsittelevät pääkirjoitukset. Valtaosa teksteistä käsittelee 2014 eskaloitunutta Ukrainan kriisiä. Ulkopolitiikkakategoriaan on laskettu mukaan myös EU:hun kuulumattomien valtioiden asioita käsittelevät tekstit. Analyysi paljastaa mielenkiintoisia asioita siitä, miten EU:ta käsitellään eri lehdissä ja eri politiikkalohkoilla. On yleistä, että teksteissä ei ole eurooppalaisia näkökulmia, vaikka niissä EU mainittaisiinkin.

Aineisto koostui siis yhteensä 1018 pääkirjoituksesta, jotka ovat ilmestyneet Helsingin Sanomissa, Aamulehdessä ja Turun Sanomissa 1.1.2014–31.12.2014 välisenä aikana. Teksteistä 510 oli Helsingin Sanomista ja 251 Aamulehdestä, kun taas Turun Sanomista mukaan mahtui 257 pääkirjoitusta. Valitsin tutkimuskohteekseni pääkirjoitukset, koska lehdet esittävät niissä oman mielipiteensä asioihin ja osallistuvat siten yhteiskunnalliseen keskusteluun. Katajamäen mukaan pääkirjoituksissa lehti pyrkii argumentoimalla vaikuttamaan lukijan tahtoon, tunteeseen tai ajatteluun (Katajamäki 2004, 66–70).

Yksi tärkeä muuttuja aineiston analyysissä oli kannanoton tyyli. Osassa teksteistä otettiin suoraan kantaa tekstin aiheeseen, osassa aihetta analysoitiin ottamatta suoraan kantaa. Tällaisissa tapauksissa pääkirjoituksen aihetta analysoitiin ilman että tekstin toimijoille ehdotettiin suoria toimintavaihtoehtoja tai toimijoita suorasanaisesti arvosteltiin. Katajamäen mukaan (2004, 69–70) pääkirjoitusta käsittelevässä tutkimuksessa yhteistä on, että pääkirjoitus nähdään mielipidekirjoituksena. Kannan ottamisen vahvuus vain vaihtelee sen mukaan, että otetaanko kantaa vahvasti eli suoraan vai heikosti. Heikko kannanotto voi olla taustaa valottavaa kertausta tai analyysiä, jolloin teksti muistuttaa uutisen taustaselvitystä. Tällaisetkin pääkirjoitukset sisältävät vaikuttamisen muotoja, sillä

näennäisestä objektiivisuudesta huolimatta toimittajakin on subjekti, jonka kirjoitusprosessissa tekemät valinnat ovat subjektiivisia (Katajamäki 2004, 64). Toimittajan subjektiivisuuden takia objektiivisuuteen pyrkivissä teksteissä on valittu mahdollisimman neutraaleja kielellisiä muotoja. Sellaisissa tapauksissa, joissa tehtiin epäsuora kannanotto tai analyysi, tekstin tärkein aihe, vastaanottaja ja objekti selvitettiin tekstin kielellisten valintojen perusteella¹.

Kannanotot ja analyysit jakautuivat aineistossa seuraavalla tavalla:

Taulukko 1. Kannanotot

	HS	AL	TS	yhteensä	
kannanotto	%	89,8	92,4	84,0	89,0
	n	458	232	216	906
analyysi	%	10,2	7,6	16,0	11,0
	n	52	19	41	112
yhteensä	%	100	100	100	100
	n	510	251	257	1018

Taulukko 1 osoittaa, että 89,0 prosentissa pääkirjoituksista otettiin suoraan kantaa poliittiseen debattiin. EUROPUB-tutkimushankkeen tuloksiin verrattuna suomalaiset lehdet ottavat kantaa pääkirjoituksissaan kohtalaisen maltillisesti. Saksalaisten sanomalehtien osalta prosentit jakautuivat samalla tavalla kuin suomalaisissa lehdissä. EUROPUBissa arvioiduista seitsemästä maasta Saksa oli toiseksi maltillisin Sveitsin jälkeen (81,9 % teksteistä oli kannanotto). Hollantilaiset (98,1 %) ja italialaiset (97,0 %) olivat kantaaottavimpia. (EUROPUB.) Suhteellisesta maltillisuudesta huolimatta tulos osoittaa, että suomalaisetkin lehdet ottavat kantaa yhteiskunnallisiin asioihin aktiivisesti. Prosentuaalisesti vähiten kantaa otetaan integraatioon (75,0 %) liittyvissä pääkirjoituksissa². Maltillisuus tällä aihealueella selittyy sillä, että kyseessä ei ole varsinainen politiikkalohko policy-merkityksessä, vaan sillä tarkoitetaan EU-instituutioissa tai muissa tapahtuvia asioita, jotka liittyvät Euroopan integraatioon

¹ Esimerkki analyysin pisteyttämisestä: Keski-Afrikan tasavallan kriisiä käsittelevän pääkirjoituksen (TS 4.1.2014) innoittanut tapahtuma kuuluu selvästi luokkaan 4 – muut. Pääkirjoituksen lopussa tehdään Hemánuksen (1972, 18–21) kuvailema heikko kannanotto, jossa sanotaan, että ”keskisen Afrikan ongelmia eivät YK, EU ja Afrikan unioni pääse pakoon”. Heikon kannanoton aihe on afrikkalaisen alueen ongelmat, eli sen luokaksi merkitään 4 – muut. Vastaanottajaksi merkitään datamatriisiin 1, joka tarkoittaa vastaanottajatasolla EU:ta instituutiona. Valintaa vahvistaa, että aiemmin tekstissä oli käsitelty juurikin EU:n reaktioita kriisiin. Pääkirjoituksen objekti, eli toimija, jonka tilaan yritetään vaikuttaa, on keskisen Afrikan alue, joka kuuluu luokkaan 4 – muut.

² Kannanotot politiikkalohkoittain: ulkopoliittikka 91,6 %, talous 93,4 %, integraatio 75,0 %, ympäristö ja energia 90,4 %, maahanmuutto 94,7 %, maatalous 86,4 %

tai eurooppalaiseen yhteistyöhön. Integraatiolohkon tekstien korkea määrä selittyy osittain keväällä 2014 pidetyistä europarlamenttivaaleista. Suomalaiset sanomalehdet, puoluelehtiä lukuun ottamatta, pyrkivät lähtökohtaisesti puolueettomuuteen, joten europarlamenttivaalien käsittely vähemmän kantaa ottaen oli johdonmukaista.

Erot aineistoon kuuluvien lehtien välillä ovat kohtalaisen suuria. Varsinkin TS:ssä otetaan kantaa hyvin maltillisesti. Ero AL:ään on 7,4 ja HS:ään 5,9 prosenttiyksikköä. Integraatioon liittyvistä pääkirjoituksista 17,8 %, yhteensä 32 tekstiä, oli TS:ssä, joten määrällinen sisällönerittely ei tarjoa selityksiä TS:n linjalle.

Taulukko 2. Poliittikalohkot lehtien välillä.

	HS	AL	TS	yhteensä
ulkopolitiikka %	51,0	24,9	24,1	100
n	195	95	92	382
talous %	54,5	20,6	24,9	100
n	164	62	75	301
integraatio %	50,0	32,2	17,8	100
n	90	58	32	180
ympäristö & energia %	34,2	25,4	40,4	100
n	39	29	46	114
maahanmuutto %	47,4	31,6	21,1	100
n	9	6	4	19
maatalous %	27,3	4,5	68,2	100
n	6	1	15	22
kaikki %	50,1	24,7	25,2	100
n	510	251	157	1018

Taulukko 2 osoittaa, kuinka pääkirjoituksissa käsiteltävät poliittikalohkot vaihtelevat lehtien välillä. Lehtien mielenkiinnonkohteet vaihtelevat jonkin verran. Ulkopoliitiikka ja integraatio olivat Ukrainan kriisin ja europarlamenttivaalien ansiosta eniten esillä, mutta taloudestakin kirjoitettiin ahkerasti. Varsinkin HS keskittyi erityisesti näihin aiheisiin. TS kirjoitti suhteessa muihin lehtiin aktiivisimmin ympäristö- ja energiapolitiikasta sekä maataloudesta. Huomioitavaa TS:n pääkirjoituksissa oli vähäisempi keskittyminen integraatioon. AL keskittyi puolestaan keskivertoa enemmän integraatioon. Muutoin se kirjoitti yleisimmistä puheenaiheista lähellä keskiarvoaan, joka oli 24,7 % koko aineistosta.

Taulukko 3 vahvistaa edelliset havainnot. Mielenkiintoista on, että TS jää koko aineiston keskiarvon alle kolmessa suurimmassa poliittikalohkossa. TS:n

pääkirjoituksen aiheissa on eniten variaatiota, mikä näkyy juuri ympäristö- ja energiapolitiikan ja maatalouspolitiikan yleisyydessä. HS:n osalta aineisto painottui puolestaan ulkopoliittikkaan talouteen ja integraatioon.

Taulukko 3. Poliittikalohkot per lehti.

	HS	AL	TS	kaikki
ulkopolitiikka %	38,2	37,8	35,8	37,5
talous %	32,2	24,7	29,2	29,6
integraatio %	17,6	23,1	12,5	17,7
ympäristö & energia %	9,0	11,6	15,2	11,2
maahanmuutto %	1,8	2,4	1,6	1,9
maatalous %	1,2	0,4	5,8	2,2
yhteensä %	100	100	100	100
n	510	251	257	1018

4.2. Innoittaneet tapahtumat

Ensimmäinen kysymys käsittelee pääkirjoituksen tekemiseen innoittaneita tapahtumia. Kiinnostuksen kohteina ovat tilanteet ja tapahtumat, jotka herättävät median huomion tai jotka media on halunnut nostaa julkiseen keskusteluun. Pääkirjoituksen tekemiseen innoittanut tapahtuma on vertikaalisesti eurooppalaistunut, jos tapahtuma liittyy EU-instituutioiden ja muiden toimijoiden, esim. jäsenvaltioiden välisiin suhteisiin tai jos tapahtuma liittyy EU:n sisäisiin asioihin, paitsi silloin kun kyseessä ovat EU:n jäsenvaltioiden väliset asiat. Tällöin innoittanut tapahtuma on horisontaalisesti eurooppalaistunut. Horisontaaliseksi eurooppalaisuudeksi lasketaan myös EU-maiden suhteet EU:n ulkopuolisiin maihin ja järjestöihin. Kansalliseksi merkitään puolestaan tapahtumat, jotka ovat Suomen asioita ilman EU-ulottuvuutta. Muiden kategoriaan menevät kaikki tapahtumat, jotka eivät liity Suomeen tai EU:hun. Esimerkki tällaisesta tapahtumasta on Ukrainan kriisiin liittyvä pääkirjoitus (HS 21.1.2014), joka on kirjoitettu Kiovassa pidetyn mielenosoituksen takia.

Taulukko 4. Innoittaneet tapahtumat lehdittäin.

	HS	AL	TS	kaikki
vertikaalinen %	21,0	22,3	17,9	20,5
horisontaalinen %	15,7	12,4	10,9	13,8
kansallinen %	29,6	30,7	37,4	31,8
muu %	33,5	34,7	33,9	33,9
n	510	251	257	1018

Lehtien osalta HS ja AL tekivät pääkirjoituksensa eurooppalaisia näkökulmia sisältäneestä tapahtumasta useammin kuin TS. HS:n teksteistä yhteensä 36,7 %

oli eurooppalaistuneita, kun taas AL:n vastaava lukema oli 34,7 % ja TS:n 28,8 %. TS:n ero muihin lehtiin oli kohtalaisen suuri ja turkulaislehti olikin ainoa lehdistä, jossa innoittaneet tapahtumat olivat useammin kansallisia kuin eurooppalaisia.

Eurooppalaistuminen oli, kaikki tekstit huomioon ottaen, selkeästi enemmän vertikaalista kuin horisontaalista eurooppalaistumista. Tämä tarkoittaa siis sitä, että EU:ssa sekä EU:n ja sen jäsenmaiden välillä tapahtuvat asiat ovat olleet näkyviä. EU-maiden väliset asiat saivat tällä tasolla eniten huomiota HS:ssä, jossa eurooppalaisuus oli muutenkin yleisintä. Kaiken kaikkiaan 34,3 % kaikista teksteistä oli eurooppalaistuneita.

Ukrainan ja Venäjän suhteet olivat näkyvästi läsnä ulkopoliittikkaa käsittelevien pääkirjoitusten innoittaneissa tapahtumissa. Tämä on nähtävissä taulukosta 5. Ukrainan kriisi oli yleinen puheenaihe erityisesti keväällä 2014 ja se näkyy ennen kaikkea neljännen, muut-kategorian yleisyydessä (70,7 %), mutta myös ulkopoliittikan eurooppalaistumisessa.

Taulukko 5. Innoittaneet tapahtumat politiikkalohkoittain.

	up	tal	int	y&e	mm	mt
vertikaalinen %	7,6	15,3	58,3	11,4	31,6	45,5
horisontaalinen %	7,1	9,6	36,1	10,5	26,3	9,1
kansallinen %	14,7	60,5	3,9	54,4	36,8	45,5
muu %	70,7	14,5	1,7	23,7	5,3	0,0
n	382	301	180	114	19	22

Taulukko 5 osoittaa, että vertikaalinen eurooppalaistuminen on horisontaalista yleisempää jokaisella politiikkalohkolla. Eurooppalaistuneita politiikkalohkoja ovat erityisesti integraatio, maahanmuutto ja maatalous. Integraation osalta voidaan puhua itsestäänselvydestä, eikä analyysissä paljastunut maatalouden ja maahanmuutonkaan osaltakaan yllätyksiä. Maatalous Euroopassa on vahvasti EU:n yhteisestä maatalouspolitiikasta riippuvaa, joten oli odotettavissa, että innoittaneista tapahtumista suuri osa on määriteltävissä vertikaalisesti eurooppalaistuneiksi. Tästä huolimatta 45,5 % maahanmuuttoteksteistä sisälsi kansallisen näkökulman tällä tasolla. Maatalouden lisäksi talouspolitiikka (60,5 %), ympäristö- ja energiapolitiikka (54,4 %) sekä maahanmuutto (36,8 %) käsiteltiin usein kansallisesta näkökulmasta. Varsinkin ympäristö- ja energiapolitiikan kohdalla kansallisten näkökulmien määrä on yllättävän korkea kun otetaan huomioon kyseisen politiikkalohkon eurooppalaisuus.

4.3. Tärkein aihe

Pääkirjoitusten kannanotot ovat tärkeässä osassa analyysissä. Kuten sanottu, lehdet voivat ilmaista mielipiteensä asioista suoralla kannanotolla tai epäsuorasti analyysin kautta. Tässä analyysin osassa tutkittiin kannanottojen tärkeimpien aiheiden eurooppalaisia ulottuvuuksia. Tärkeimmän aiheen osalta jaottelu vertikaalisesti ja horisontaalisesti eurooppalaistuneisiin sekä kansallisiin ja muihin teksteihin tehdään samalla periaatteella kuin innoittaneiden tapahtumien kohdalla. Vertikaalisesti eurooppalaistuneiden väitteiden aiheet liittyvät EU-instituutioihin ja horisontaalisesti eurooppalaistuneet jäsenmaihiin. Kansallisia ovat Suomeen liittyvät asiat niissä tapauksissa, joissa Suomesta ei puhuta EU:n jäsenmaana. Näitä asioita ovat esimerkiksi Suomen sisäiset asiat ja kahdenväliset suhteet EU:n ulkopuolisiin maihin, esimerkiksi Venäjään, silloin kun Suomea mielletä teksteissä osaksi EU:ta vaan omia asioitaan hoitavaksi maaksi. Muiden kategoriaan lasketaan sellaiset väitteiden aiheet, jotka eivät liity Suomeen eivätkä EU:hun.

Taulukot 6 ja 7 osoittavat aiheiden eurooppalaistumisen lehdittäin ja politiikkalohkoittain. Yhteensä 39,2 % väitteistä oli eurooppalaistunut vertikaalisesti tai horisontaalisesti. HS:n kannanottojen aiheet olivat jälleen selkeästi eurooppalaistuneimmat (43,6 %). Ero muihin lehtiin on selkeä, sillä AL:n teksteistä eurooppalaistuneita oli 37,0 % ja TS:n teksteistä 32,7 %.

Taulukko 6. Tärkein aihe lehdittäin.

	HS	AL	TS	kaikki
vertikaalinen %	26,5	23,1	20,6	24,2
horisontaalinen %	17,1	13,9	12,1	15,0
kansallinen %	26,3	32,3	37,7	30,6
muu %	30,2	30,7	29,6	30,2
n	510	251	257	1018

Ulkopolitiikkaa ja taloutta käsittelevät pääkirjoitukset ovat kannanottojen aiheiden osalta eurooppalaistuneempia kuin tekstien tekemiseen innoittaneet tapahtumat. Tämän perusteella EU:ta pidetään tärkeänä toimijana, mikä on kiinnostava varsinkin ulkopoliittikan osalta. Tulos osoittaa, että koko EU on läsnä ulkopoliitikassa useammin kuin pelkästään Suomi, vaikka Suomen ulkopoliittista toimivaltaa ei ole virallisesti siirretty Brysseliin yhtä paljon kuin esimerkiksi maatalous- ja talouspolitiikan toimivaltaa. Taloutta käsittelevät tekstit jakautuvat

melko tasaisesti kansallisen ja eurooppalaistuneiden näkökulmien välillä. Horisontaalisen eurooppalaistumisen osuus on kohtalaisen korkea (12,3 %), mikä kertoo taloudellisen integraation syvyydestä. Talouspolitiikkaa tehdään niin EU-instituutioissa, jäsenmaiden välillä kuin kotimaassakin, joten tämän tason tulos osoittaa lehtien kommentoivan talouspoliittisia aiheita varsin realistisesti eri näkökulmat huomioon ottaen.

Verrattaessa edelliseen tasoon, merkittävimpiä muutoksia ovat vertikaalisen eurooppalaisuuden kasvu ulkopoliitikassa sekä ympäristö- ja energiapolitiikassa. Ulkopoliitikassa tämä on tapahtunut selkeästi neljännen näkökulman kustannuksella, jonka osuus laski noin seitsemällä prosenttiyksiköllä. Tämä osoittaa, että EU:lla on vahvako läsnäolo ulkopoliittisena toimijana Ukrainan kriisin tapaisissa maailmanpoliittisissa mullistuksissa. EU:n toimijuutta tutkitaan tarkemmin analyysin laadullisessa osiossa luvussa 5.5.

Taulukko 7. Tärkein aihe politiikkalohkoittain.

	up	tal	int	y&e	mm	mt
vertikaalinen %	16,0	15,6	54,4	20,2	31,6	50,0
horisontaalinen %	8,6	12,6	37,8	7,0	26,3	4,5
kansallinen %	12,3	58,5	6,7	53,5	36,8	40,9
muu %	63,1	13,3	1,1	19,3	5,3	4,5
n	382	301	180	114	114	22

4.4. Tärkein vastaanottaja

Vastaanottajalla tarkoitetaan siis toimijaa tai toimijoiden ryhmää, jota kannanotossa kehoitetaan toimimaan jollain tavalla. Väitteen tärkein vastaanottaja on vertikaalisesti eurooppalaistunut silloin kun vastaanottaja on EU kokonaisuudessaan tai jokin EU-instituutio. Horisontaalisesti eurooppalaistunut vastaanottaja puolestaan on jokin EU:n jäsenvaltioista. Kansallinen tarkoittaa Suomea ilman EU-yhteyttä sekä muita suomalaisia toimijoita. Muiden kategoriassa ovat Suomen ja EU:n ulkopuoliset toimijat.

Kannanottojen tärkein vastaanottaja oli kahdessa lehdestä kolmesta kansallinen toimija. Kaikkien tekstien innoittaneista tapahtumista 31,8 % ja tärkeimmistä tapahtumista 30,6 % oli kirjoitettu kansallisesta näkökulmasta, kun taas tärkeimmän vastaanottajan osalta lukema oli 36,0 %.

Eurooppalaistuneiden tekstien osuus oli myöskin 36,0 %. Merkittävää on horisontaalisen eurooppalaistumisen korkea aste, 19,6 %. Vaikka EU:n jäsenmaiden väliset asiat eivät innoita usein pääkirjoitusten tekemiseen tai ole kannanoton aiheena, EU-maita pidetään toimijoina, joilta odotetaan ratkaisuja ja tekoja. Tämä on lopulta johdonmukaista, sillä jäsenvaltioiden tehtävänä on toteuttaa EU:ssa tehtyjä päätöksiä. Koska päätökset koskevat yleensä kaikkia jäsenvaltioita, yksittäisestäkin EU-maasta puhuttaessa sitä kohdellaan helposti osana kaikkien EU-maiden joukkoa. Pääkirjoituksessa, jonka kannanoton vastaanottajana on Suomi, voi siis olla kontekstista riippuen kansallinen tai horisontaalisesti eurooppalaistunut.

Taulukko 8. Tärkein vastaanottaja lehdittäin.

	HS	AL	TS	kaikki
vertikaalinen %	14,9	16,7	19,1	16,4
horisontaalinen %	23,3	18,7	13,2	19,6
kansallinen %	31,2	37,8	43,6	36,0
muu %	30,6	26,7	24,1	28,0
n	510	251	257	1018

Katsaus tärkeimpiin vastaanottajiin eri politiikkalohkoilla (taulukko 9) antaa selityksiä kansallisten näkökulmien yleisyydelle. Innoittaneen aiheen ja tärkeimmän aiheen osalta varsin eurooppalaistuneet maatalous sekä talous käsitellään tällä tasolla useammin kansallisesta näkökulmasta. Varsinkin maatalouden osalta muutos on selkeä – tärkeimmän aiheen osalta 40,9 % oli kansallisia, vastaanottajista 81,8 %. Maatalouspolitiikasta päätetään EU-tasolla, mutta tekstien vastaanottajat olivat usein suomalaiset maanviljelijät tai maatalousasioista vastaavat viranomaiset. Eurooppalaistuneita politiikkalohkoja ovat ulkopoliittika, integraatio sekä maahanmuutto. Kaksi viimeksi mainittua painottavat erityisesti horisontaalisuutta.

Taulukko 9. Tärkein vastaanottaja politiikkalohkoittain.

	up	tal	int	y&e	mm	mt
vertikaalinen %	14,9	12,0	30,6	12,3	10,5	13,6
horisontaalinen %	11,3	12,3	55,6	10,5	36,8	4,5
kansallinen %	16,2	62,5	11,7	60,5	42,1	81,8
muu %	57,6	13,3	2,2	16,7	10,5	0,0
n	382	301	180	114	19	22

4.5. Tärkein objekti

Vastaanottajat eivät ole ainoita julkisissa diskursseissa representoituja toimijoita (Pfetsch 2004, 23). Määrällisen sisällönerittelyn viimeisellä tasolla arvioidaan tekstien objektien eurooppalaisuutta. Objektit ovat siis toimijoita, joihin kannanotossa esitetty toiminta vaikuttaa. Tärkeimmät objektit jaotellaan täsmälleen samalla tavalla kuin tärkeimmät vastaanottajat: Vertikaalisesti eurooppalaistuneilla tarkoitetaan EU:ta kokonaisuudessaan tai EU-instituutioita, horisontaalisesti eurooppalaistuneilla jäsenvaltioita, kansallisella suomalaisia ja Suomea EU-kontekstin ulkopuolella ja muihin lasketaan edellisiin kuulumattomat toimijat.

Taulukon 10 mukaan 31,3 % kaikista teksteistä oli eurooppalaistuneita tällä tasolla. Lehtiä vertailtaessa mielenkiintoista on AL:n (29,8 %) ja TS:n (22,9 %) vähäisempi eurooppalaisuus. HS oli selkeästi eurooppalaistunein 36,1 prosentin osuudellaan. Horisontaalinen eurooppalaistuminen oli vastaanottajatason tavoin vertikaalista yleisempää.

Taulukko 10. Tärkein objekti lehdittäin.

	HS	AL	TS	kaikki
vertikaalinen %	13,7	13,5	8,9	12,5
horisontaalinen %	22,4	16,3	14,0	18,8
kansallinen %	30,4	37,1	45,1	35,8
muu %	33,5	33,1	31,9	33,0
n	510	251	257	1018

Taulukossa 11 on pääkirjoitusten tärkeimmät objektit eri politiikkalohkoilla. Ulkopolitiikan kohdalla 69,6 % objekteista löytyi muiden kategoriasta. Yleisimpiä kohteita olivat keskinäisessä konfliktissa olleet Ukraina ja Venäjä. Eurooppalaiset kohteet olivat edelleen vähemmistössä maataloudessa. Taloudessa eurooppalaistuminen jakautui kiinnostavasti enemmän horisontaalisesti (16,6 %) kuin vertikaalisesti (7,0 %). Erityisen eurooppalaistunut politiikkalohko oli maahanmuutto yhteensä 47,4 prosentilla.

Taulukko 11. Tärkein objekti politiikkalohkoittain.

	up	tal	int	y&e	mm	mt
vertikaalinen %	7,1	7,0	35,6	9,7	15,8	4,5
horisontaalinen %	7,1	16,6	52,8	8,8	31,6	13,6
kansallinen %	16,2	63,1	9,4	60,5	42,1	81,8
muu %	69,6	13,3	2,2	21,1	10,5	0
n	382	301	180	114	19	22

Toiseksi eurooppalaistunein politiikkalohko, eli talouspolitiikka, sisälsi eurooppalaisia näkökulmia yhteensä 23,6 % edestä. Kokonaisuudessaan objektien taso oli heikosti eurooppalaistunut. Eurooppalaisia näkökulmia käytettiin yhteensä 30,8 % tekstejä kun vastaanottajien tasolla prosenttilukema oli 36,0. Vastaanottajien ja objektien tasoilla oli myös eniten kansallisia tasoja.

4.6. Eurooppalaistumisen taso aineistossa

Tärkeä osa määrällistä sisällönerittelyä on tutkia, kuinka avoin aineisto on eurooppalaisille näkökulmille. Se tehtiin antamalla jokaiselle pääkirjoitukselle pisteitä sen mukaan, kuinka monella tasolla pääkirjoitus oli joko horisontaalisesti tai vertikaalisesti eurooppalaistunut. Koska tasoja oli analyysissä neljä, tekstien maksimipistemäärä oli myös neljä. Jos jokin teksti oli vertikaalisesti tai horisontaalisesti eurooppalaistunut innoittaneen tapahtuman, tärkeimmän aiheen sekä vastaanottajan ja objektin tasoilla, se sai neljä pistettä. Jos jokin teksti merkittiin kaikilla edellä mainituilla tasoilla kansalliseksi tai muut-kategoriaan kuuluvaksi, se sai nolla pistettä.

Taulukko 12 näyttää eurooppalaistumisen tason koko aineistossa sekä eri lehdissä. Taulukko 13 puolestaan näyttää eurooppalaistumisen asteen eri politiikkalohkoilla.

Taulukko 12. Eurooppalaistumisen taso lehdittäin.

	HS	AL	TS	kaikki
0 pistettä %	50,2	53,4	58,4	53,0
1 piste %	8,6	10,4	10,5	9,5
2 pistettä %	4,7	7,6	7,0	6,0
3 pistettä %	10,2	6,4	5,8	8,2
4 pistettä %	26,3	22,3	18,3	23,3
n	510	251	257	1018
keskiarvo	1,54	1,34	1,15	1,39

Taulukko 12 osoittaa, että HS:n kirjoituksissa oli selkeästi eniten eurooppalaisia näkökulmia. Keskimäärin 1,54 tasoa neljästä mahdollisesta sisälsi eurooppalaisia näkökulmia HS:ssä. AL:ssä keskiarvo oli 1,34 %, TS:ssä vain 1,15 %. Samalla HS:ssä oli suhteessa eniten täysin eurooppalaistuneita tekstejä (26,3 %) ja vähiten ei lainkaan eurooppalaistuneita tekstejä (50,2 %). Yleisenä havaintona aineiston eurooppalaistumisesta voi sanoa, että tekstit saivat usein neljä tai nolla pistettä. Valitusta näkökulmasta pidettiin siis kiinni alusta loppuun asti.

Koko aineisto sai keskimäärin 1,39 pistettä. Seitsemän maan sanomalehtien eurooppalaistuneisuutta tutkineen Europub-hankkeen tuloksiin³ verrattuna suomalaiset lehdet eivät ole kovin avoimia eurooppalaisille näkökulmille. Vain Alankomaiden (keskimäärin 1,25 pistettä) Sveitsin (1,23 pistettä) ja Iso-Britannian (0,77 pistettä) sanomalehdet olivat sulkeutuneempia eurooppalaisilta näkökulmilta. Avoimimpia olivat italialaiset sanomalehdet keskimäärin 1,79 pisteellä. Europub-hankkeen tuloksia voi verrata tämän tutkimuksen tuloksiin vain hyvin maltillisesti. Ensinnäkin Europub keskittyi hieman eri politiikkalohkoihin. Mukana olivat integraation, maatalouden ja maahanmuuton lisäksi osittain tämän tutkimuksen kanssa yhteensopivat rahapolitiikka ja joukkojen sijoittaminen sekä kokonaan puuttuvat koulutus ja eläkepolitiikka. Toinen vertailtavuutta rajoittava tekijä on tutkimusten ajankohta. Europubin aineisto on vuosilta 2000–2002, jolloin Euroopan integraatioprosessi oli hieman eri vaiheessa kuin vuonna 2014.

Erilaisista lähtökohdista huolimatta tutkimuksia vertailemalla voi tehdä muutamia huomioita. Ensinnäkin pääkirjoitusten eurooppalaistuminen jakautui usein niin, että suurin osa teksteistä, noin 40–55 %, sai nolla pistettä ja 20–25 % teksteistä sai täydet neljä pistettä. Tekstit olivat siis usein täysin tai ei lainkaan eurooppalaistuneita. Tällainen jakautuminen näkyi kaikkien maiden paitsi Ison-Britannian kohdalla. Iso-Britannia erottui muutenkin aineistosta poikkeuksellisen heikon eurooppalaistumisen takia. Suomalaiset lehdet, erityisesti HS ja AL, sen sijaan eivät eronneet eurooppalaisuuden osalta Europub-hankkeessa tutkituista aineista. TS oli hivenen keskivertoa vähemmän eurooppalainen.

Vuosittain tehtävien Eurobarometri-tutkimusten mukaan suomalaisten identifioituminen Eurooppaan on kasvanut. Esimerkiksi vuoden 2002 Eurobarometrin mukaan 55 % suomalaisista koki olevansa identiteetiltään vain

³ s. 26 <http://europub.wzb.eu/Data/reports/WP3/D3-4%20WP3%20Integrated%20Report.pdf>

suomalaisia, kun taas vuonna 2014 vain suomalaisiksi itsensä koki 40 % vastaajista (Euroopan komissio 2002, 60; Euroopan parlamentti 2013, 31). Verrattaessa ei lainkaan eurooppalaisiksi itsensä identifioivien määrää Suomessa vuonna 2014 sekä muissa Europub-hankkeen maissa vuonna 2002 (hankkeen aineiston vuosi), huomataan että eurooppalaisille näkökulmille avoimemmissa maissa ei lainkaan eurooppalaisiksi identifioituvia on vähemmän. Nämä maat ovat Espanja, Italia, Ranska ja Saksa. Samaten Alankomaissa ja Isossa-Britanniassa, joissa ei lainkaan eurooppalaiseksi identifioituminen oli Suomea yleisempää, media oli sulkeutuneempi eurooppalaisilta näkökulmilta. Havainto voi selittyä useilla asioilla – esimerkiksi eri ajankohdalla ja puheenaiheilla tai erilaisella mediajärjestelmällä – mutta se kuitenkin voi osoittaa jossain määrin sen, että media ja ympäröivä yhteiskunta muistuttavat toisiaan.

Taulukko 13 osoittaa eurooppalaisuuden määrän jakautumisen eri politiikkalohkoilla. Poliitiikkalohkojen osalta pisteet jakautuivat kutakuinkin odotetulla tavalla. Eniten pisteitä saivat integraatio ja maahanmuutto.

Taulukko 13. Eurooppalaistumisen taso politiikkalohkoittain.

	up	tal	int	y&e	mm	mt
0 pistettä %	64,7	66,8	1,7	64,1	36,8	36,4
1 piste %	12,8	6,6	6,1	9,6	10,5	18,2
2 pistettä %	6,5	3,7	6,1	7,0	5,3	22,7
3 pistettä %	10,2	7,0	7,8	6,1	0,0	9,1
4 pistettä %	5,8	15,9	78,3	12,3	47,4	13,6
n	382	301	180	114	19	22
keskiarvo	0,80	0,99	3,55	0,91	2,11	1,45

Taloudessa huomattavaa on täysin eurooppalaistuneiden pääkirjoitusten osuus, 15,9 % sekä toisaalta ei lainkaan eurooppalaistuneiden tekstien korkea määrä, eli 66,8 %. Eurooppalaistumisen jakautuminen tasoittain talouspolitiikan kohdalta toi esiin muutamia kiinnostavia huomioita, sillä vertikaalisen ja horisontaalisen eurooppalaisuuden painotus vaihteli. Innoittaneista tapahtumista 15,3 % oli vertikaalisesti eurooppalaistuneita ja horisontaalisesti eurooppalaistuneita 9,6 %. EU ja sen instituutiot antavat lehdille innoitusta kirjoittamiseen, mutta seuraavilla tasoilla keskitytään usein enemmän kansallisiin näkökulmiin. Objektien tasolla sen sijaan horisontaalinen eurooppalaistuminen oli yleisempää 16,6 % osuudella. Vertikaalisesti eurooppalaistuneita oli 7,0 %.

EU:n merkitys Suomen verraten pienelle taloudelle on suuri, joten eurooppalaistuneita tekstejä olisi odottanut olevan hieman enemmänkin. Tämän johtopäätöksen tekemistä helpottaa se, että ulkopoliittikkaa koskevissa teksteissä oli useammin eurooppalaistuneita näkökulmia kuin talouspoliittisissa teksteissä, vaikka EU:lla onkin virallisesti enemmän vaikutusvaltaa jäsenmaiden talouspolitiikkaan kuin ulkopoliittikkaan (EUR-Lex 2016a). Ulkopoliittikkaa käsittelevät pääkirjoitukset sisälsivät kohtalaisen paljon eurooppalaisia näkökulmia siitä huolimatta, että EU:lla on rajallisesti ulkopoliittista toimivaltaa. Lissabonin sopimus vuonna 2007 kuitenkin vahvisti EU:n ulko- ja turvallisuuspoliittista toimivaltaa. EU:n ulkopoliittikkaa hoitamaan perustettiin EU:n ulkosuhdehallinto ja unionille nimitettiin ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja. (EUR-Lex 2015a; EUR-Lex 2015b.) Se, että 35,3 %:ssa teksteistä oli mukana eurooppalaisia näkökulmia, viittaa siihen, että EU:ta tosiaan pidetään ulkopoliittisena toimijana. EU:n ulkopoliittista toimijuutta tutkitaan tarkemmin analyysin laadullisessa osiossa.

Ulkopoliittiset pääkirjoitukset olivat eurooppalaistuneita erityisesti tärkeimpien aiheiden ja vastaanottajien kohdalla. Vertikaalisen eurooppalaistumisen osuus oli näillä tasoilla noin 15 % teksteistä, kun taas innoittaneista tapahtumista ja objekteista vertikaalisesti eurooppalaistuneita oli hieman yli 7 % aineistosta. Eurooppalaistuneiden aiheiden ja vastaanottajien käyttäminen teksteissä, joissa pääkirjoituksen tekoon innoittaneet tapahtumat eivät ole eurooppalaistuneita osoittaa sen, että EU:ta pidetään toimijana, jolta odotetaan tekoja ja jonka tekoja pidetään tärkeinä.

Ukrainan kriisi oli yleinen pääkirjoituksen tekemiseen innoittanut asia. Kriisin tärkeimmät osapuolet olivat ukrainalaiset ja venäläiset toimijat, minkä seurauksena analyysin neljällä eri tasolla kirjoitettiin usein muusta kuin eurooppalaisesta tai kansallisesta näkökulmasta. Korkeimmillaan ”muiden” kategoriaan kuului noin 70 % teksteistä innoittaneiden tapahtumien tasolla. EU oli Venäjän ja Ukrainan ohella merkittävä toimija kriisiin liittyvissä pääkirjoituksissa.

Ympäristö- ja energiapolitiikasta kirjoitettiin 64,1 % tapauksista kokonaan ilman eurooppalaisia näkökulmia. Ympäristö- ja energiapolitiikka jakautui innoittaneen tapahtuman sekä tärkeimmän aiheen, vastaanottajan ja objektin osalta tasoittain niin, että noin 53–60 %:ssa tapauksista käytettiin kansallista näkökulmaa ja 16–

20 % muita näkökulmia. Varsinkin ympäristöpoliittiset asiat ovat luonteeltaan usein globaaleja tai vähintäänkin ylikansallisia, joten on ymmärrettävää, että muut-kategoriaan kuuluvat kansainväliset näkökulmat ovat läsnä aineistossa. Eurooppalaistuminen vertikaalisen ja horisontaalisen välillä jakautuu ympäristön ja energian osalta varsin tasaisesti ollen 10–12 % kaikilla muilla tasoilla kuin tärkeimmässä aiheessa. Tärkeimmistä aiheista vertikaalisia oli 20 % ja horisontaalisia 7,0 %. Tämä osoittaa EU-instituutioilla ympäristö- ja energiapolitiikassa olevan vaikutusvallan siitä huolimatta, että kansalliset näkökulmat ovatkin korostuneet aineistossa tämän politiikkalohkon osalta.

Energiapoliittinen toimivalta on EU:ssa jaettu EU:n ja jäsenvaltioiden kesken toissijaisuusperiaatetta noudattaen. Käytännössä päätösvalta on kuitenkin jäsenvaltioilla. Lissabonin sopimuksen mukaan EU voi vaikuttaa jäsenvaltion energialähdevalintoihin vain yksimielisellä päätöksellä ympäristönsuojeluun liittyvin perustein. (EUR-Lex 2010.) Vaikka eurooppalainen yhteistyö vertikaalisessa tai horisontaalisessa mielessä voisikin olla enemmänkin esillä ympäristö- ja energiapoliittisessa kirjoittelussa, 12,3 % vaikuttaa kohtalaisen pieneltä määrältä täysin eurooppalaistuneita tekstejä. Kokonaisuudessaan ympäristö- ja energiapolitiikkaa käsittelevien pääkirjoitusten pisteiden keskiarvo oli matala 0,91 pistettä pääkirjoitusta kohden.

Maahanmuuttoon ja maatalouteen liittyvät pääkirjoitukset olivat selkeästi eurooppalaistuneempia kuin talous-, ulko- tai energiapolitiikka. Maahanmuuton keskiarvo oli 2,11 pistettä ja maatalouden 1,45 pistettä. Verraten korkeasta pistemäärästä huolimatta vahvasti EU-tasolle keskittyneen maatalouspolitiikan olisi odottanut saavan enemmän pisteitä. Kun ottaa huomioon EU:n yhteisen maatalouspolitiikan kattavuuden, on merkittävää, että 36,4 % maataloutta käsittelevistä pääkirjoituksista ei sisällä lainkaan eurooppalaisia näkökulmia.

Puolissa maataloutta käsitteleviä teksteistä tärkein aihe oli vertikaalisesti eurooppalaistunut. Tekstin tekoon innoittaneen tapahtuman osalta vertikaalisesti eurooppalaistuneiden osuus oli 45,5 %. Innoittaneissa tapahtumissa oli yhtä paljon kansallisia näkökulmia ja tärkeimpien aiheidenkin osalta niiden osuus oli 40,9 %. Maataloutta käsittelevien tekstien määrä oli niin alhainen, 22 tekstiä, että kymmenen prosenttiyksikön ero ei ole käytännössä merkittävä. Voi kuitenkin pitää merkittävänä, että tärkeimmistä vastaanottajista ja objekteista 81,8 % olivat

kansallisia. Käytännössä pääkirjoituksissa siis puhuttiin yleensä suomalaisille maanviljelijöille ja heidän toivottiin hyötyvän ehdotetuista teoista.

Maahanmuuttokirjoitusten keskiarvo, 2,11, on korkea. Maahanmuuttoteksteissä on selkeimmin nähtävissä jako täysin eurooppalaistuneiden (47,4 %) ja täysin kansallisten (36,8 %) tekstien välillä. Maahanmuuttotekstien tulkitsemisessa on huomioitava maatalouden tavoin tekstien alhainen määrä, joka oli 19 tekstiä. Maahanmuutto ei ollut vuonna 2014 yhtä merkittävä keskustelunaihe kuin kahtena seuranneena vuonna. Loppuvuodesta alkoi kuitenkin jo ilmestyä ensimmäisiä pääkirjoituksia Syyrian sotaa pakoon lähteneisiin ihmisiin liittyen.

Maahanmuuttopolitiikan toimivalta jakautuu EU:n ja jäsenvaltion välillä. Jäsenvaltioilla on paljon sanavaltaa. Ne voivat esimerkiksi päättää, kuinka paljon ne päästävät ihmisiä EU:n ulkopuolisista maista työnhakuun. EU osallistuu maahanmuuttopolitiikkaan monin tavoin: Se voi päättää maahantulon ja maassa oleskelun edellytykset johonkin jäsenvaltioon laillisen maahanmuuton tapauksessa, vaikuttaa maahanmuuttajien kotouttamiseen ja tarpeen tullen torjua laitonta maahanmuuttoa. (Euroopan parlamentti 2016.) Lisäksi EU:n jäsenvaltioiden välinen vapaa liikkuvuus vaikuttaa maahanmuuttoon, joten täysin eurooppalaistuneiden maahanmuuttotekstien korkea määrä oli odotettavissa. Kansallisista näkökulmista kirjoitetut maahanmuuttotekstit eivät seuraa aiheiltaan mitään tiettyä trendiä. Näissä teksteissä esimerkiksi arvioidaan Perussuomalaisten puheenjohtajan Timo Soinin maahanmuuttokantoja, Suomen houkuttelevuutta maahanmuuton kohdemaana ja arvostellaan kunnallispolitiikkaa rasistisista päätöksistä. Hajanaisuus on osoitus tekstien pienestä määrästä. 19 tekstiä on todella vähän vuoden aikana, jolloin jokainen aineistona oleva sanomalehti julkaisee yhdestä kolmeen pääkirjoitusta melkein jokaisena vuoden päivä.

Avoimuuden perusteella Suomen julkisen tila on maltillisesti eurooppalaistunut. Pelkkä avoimuus eurooppalaisille näkökulmille ei riitä määrittelemään lopullisesti julkisen tilan eurooppalaisuutta, mutta EU-tasolta tulevien kommunikaatiovirtojen määrä kuitenkin osoittaa eurooppalaistumisen määrälliset rajat. EU:n toimivaltaan suhteutettuna ulkopoliittikkaa käsittelevät pääkirjoitukset ovat odotusarvoa avoimempia eurooppalaisille näkökulmille. Maahanmuuttotekstit ovat myös hyvin avoimia, mutta johtopäätösten tekemistä rajoittaa tekstien pieni määrä. Samasta

syystä maataloustekstien keskiarvoa ei voi varmuudella julistaa odotusarvoa vähemmän eurooppalaiseksi. Talouspolitiikkaa sekä ympäristö- ja energiapolitiikkaa käsittelevät pääkirjoitukset olivat sen sijaan kansallisempia kuin niiden olisi odottanut olevan kun ottaa huomioon EU:n toimivallan kyseisillä politiikkalohkoilla.

4.7. Sävyt

Taulukot 14 ja 15 osoittavat lehtien suhtautumisen EU:hun pääkirjoituksissa lehdittäin ja politiikkalohkoittain. Tutkin määrällisessä sisällönerittelyssä tekstin sävyä, sillä Michael Bruterin (2005) mukaan EU-uutisoinnin sävyllä on merkitystä EU:n kansalaisten kokemaan eurooppalaisuuden tunteeseen. Kuten sanottua, säännölliset hyvät uutiset lisäävät eurooppalaisuuden tunnetta ja säännölliset negatiiviset uutiset vähentävät sitä.

Tämän tutkimuksen ”hyvä uutinen” tarkoittaa pääkirjoitusta, jossa EU:sta puhutaan positiiviseen sävyyn (esimerkiksi suoraan kehumalla sitä) tai ollaan jonkin EU:n tekemän ratkaisun takana. Negatiivinen tarkoittaa sitä, että EU-tasoilla tehtyjä ratkaisuja moititaan tai EU-instituutioista puhutaan moittivaan sävyyn. EU ei ole kaikissa teksteissä ensisijainen käsiteltävä toimija, mutta sillä ei ole merkitystä. Kirjoittajan suhde tekstin toimijoihin on yleensä pääteltävissä varsin helposti. Usein on myös tilanne, jossa tekstin sävy EU:ta kohtaan on neutraali. Tällöin EU-tason toimijoihin tai EU-tasolla tehtyihin ratkaisuihin ei oteta kantaa. Tähän analyysiin otettiin mukaan vain sellaiset tekstit, joissa mainitaan EU jollain tavalla. Aineistossa oli 413 tekstiä, joissa ei EU:ta ei mainita lainkaan. Näillä teksteillä ei luonnollisesti ollut mitään nähtävissä olevaa suhdetta EU:hun, joten ne jätettiin pois tästä analyysin osasta.

Taulukko 14. EU-tekstien sävy lehdittäin.

	HS	AL	TS	kaikki
positiivinen %	51,3	42,5	33,6	44,8
negatiivinen %	22,2	17,0	20,5	20,5
neutraali %	26,5	40,5	45,9	34,7
yhteensä %	100	100	100	100
n	306	153	146	605

Taulukko 14 osoittaa tekstin sävyt lehdittäin. Lehtiä yhdistävä asia on, että niiden pääkirjoitukset ovat selkeästi useammin positiivisia EU:ta kohtaan kuin negatiivisia. Toinen kiinnostava havainto on HS:n taipumus osoittaa

asenteellisuutta EU:ta tai EU-asioita kohtaan huomattavasti muita lehtiä useammin. Ero lehtien välillä tulee suurelta osin siitä, että HS kirjoittaa muita herkemmin positiivisesti. HS:llä on toki eniten negatiivisia kirjoituksiakin, mutta erot lehtien välisissä prosentiosuuksissa ovat negatiivisten osalta pienet verrattuna positiivisiin – negatiivisten osuus kaikissa lehdissä on noin 20 %, mutta positiivissävytteisissä teksteissä HS:n ero muihin lehtiin on 8,8 sekä 17,7 prosenttiyksikköä. Koko aineistosta neutraaleja tekstejä oli keskimäärin 34,7 %

Määrällinen sisällönerittely osoitti, että HS on eurooppalaisittain aktiivisin lehti. Se on avoimin eurooppalaisille näkökulmille. Sen pääkirjoituksissa on eniten EU:hun ja EU-aiheisiin liittyviä sävyjä – niin positiivisia kuin negatiivisiakin. TS puolestaan on vähiten avoin eurooppalaisille näkökulmille. Sen pääkirjoituksissa on eniten neutraaleja ja vähiten positiivisia tekstejä. AL asettuu HS:n ja TS:n välimaastoon suurimmalta osin. Tamperelaislehdessä on tosin pienin osuus negatiivisesti sävyttyneitä tekstejä.

Taulukko 15. EU-tekstien sävy politiikkalohkoittain.

		positiivinen	negatiivinen	neutraali
ulkopolitiikka	%	45,3	13,4	41,2
	n	91	27	83
talous	%	39,9	25,9	34,3
	n	57	37	49
integraatio	%	50,8	19,8	29,4
	n	90	35	52
ympäristö & energia	%	41,8	18,2	40,0
	n	23	10	22
maahanmuutto	%	61,5	23,1	15,4
	n	8	3	2
maatalous	%	12,5	75,0	12,5
	n	2	12	2
kaikki	%	44,8	20,5	34,7
	n	271	124	210

Yllä oleva taulukko 15 osoittaa tekstin sävyn eri politiikkalohkoilla. Maataloutta lukuun ottamatta kaikilla politiikkalohkoilla kirjoitetaan useammin positiivisesti kuin negatiivisesti. Suurimmista lohkoista erityisesti integraatiota kommentoitiin keskiarvoa useammin asenteellisesti. Neutraaleja tekstejä oli keskimäärin 34,7 % kaikista kun integraatiolohkolla neutraalien osuus oli 29,4 %.

Harvinaisempien lohkojen, maahanmuuton ja maatalouden, teksteissä oli selkeästi muita vähemmän EU:n suhteen neutraalia sisältöä. Aiheita käsittelevien tekstien pienestä määrästä voi löytää neutraaliudelle kaksi eri selitystä. Ensinnäkin näiden lohkojen harvinainen käsittely tarkoittaa sitä, että niitä ei pidetä riittävän relevantteina. Tällöin niistä kirjoitetaan vain poikkeustapauksissa, jotka ovat ylittäneet uutiskynnyksen siitä syystä, että lehti on pitänyt erityisen tärkeänä ottaa kantaa niihin. Toisin sanottuna lehdillä on taipumusta kirjoittaa yleisimmistä politiikkalohkoista, kuten taloudesta ja ulkopoliitikasta. Tällaisten politiikkalohkoista tehdään helpommin pääkirjoitus vähemmän merkittävästä tapahtumasta kuin harvinaisilla politiikkalohkoilla. Toinen selitys neutraalien tekstien vähyydelle voi olla silkka sattuma. Näin pienestä otoksesta tulokseksi voi tulla lähes mitä tahansa. Neutraali sävy voi merkitä myös sitä, että EU on normalisoitu tai normalisoitunut julkisessa keskustelussa. Tällaisia merkityksiä tutkitaan analyysin laadullisessa osiossa.

5. Kriittinen diskurssianalyysi: tekstitaso

Tutkimukseni laadullinen analyysi aloitetaan kriittisen diskurssianalyysin tekstitasolta. Määrällisessä sisällönerittelyssä todettiin suomalaisen julkisen tilan eurooppalaistumisen aste ja samalla saatiin myös kattava kuva siitä, mitä aineistoon kuuluu. Laadullisessa analyysissä aineiston sisältöön pureudutaan syvällisemmin. Tavoitteena on tutkia, millaisissa diskursseissa EU:sta kirjoitetaan. Analyysi alkaa tekstitasolta edeten diskursiivisten käytänteiden analyysin kautta sosiokulttuuristen käytänteiden tasolle. Tekstitalolla tunnistetaan EU-diskurssit ja niissä ilmenevät EU:n representaatiot, diskursiivisten käytänteiden tasolla tutkitaan diskurssien hegemonisuutta sekä keskinäistä vuorovaikutusta ja sosiokulttuuristen käytänteiden tasolla analysoidaan teksteissä näkyviä konteksteja.

Tekstitalolla mukaillaan Fairclough'n kehittämää lingvististä analyysiä. Lingvistisessä analyysissä tutkitaan tekstissä representaatioita ja tekstin sosiaalisia suhteita kirjoittajan tekemien kielellisten valintojen perusteella (ks. esim. Fairclough 1992, 73–78 & 1997, 136–137; Hiltunen 2006, 42–46). Tärkeässä roolissa on tekstissä EU:lle annetut merkitykset. Merkityksiä analysoidaan sanavalintojen, lauserakenteiden sekä joissain kohdissa myös tekstin rakenteen kautta.

Sanavalinnoilla rakennetaan representaatioita kuvailemalla toimijan piirteitä ja toimintakykyä. Ne luovat merkityksiä asioille ja niihin vaikuttavat erilaiset sosiokulttuuriset kontekstit ja käytänteet (Fairclough 1992, 190–191). Sanavalinnoilla voidaan luoda representaatioita esimerkiksi toimijoiden uudelleen nimeämisen, eli leksikalisaation avulla. Uudelleen nimeämisellä voidaan vaikuttaa siihen, kuinka toimija luokitellaan suhteessa muihin toimijoihin (Pietikäinen 2000a, 144). Erityinen mielenkiinnon kohde on sanojen merkityspotentiaalilla. Esimerkiksi Euroopan unioni voi saada eri konteksteissa eri merkityksiä. On mahdollista, että jokin merkitys saa itsestään selvän aseman keskustelussa vaikuttaen siten diskurssien hegemonisoitumiseen (Fairclough 1992, 190). Myös lauserakenteet voivat myös vaikuttaa toimijoiden merkityksiin ja identiteetteihin. Tekstien rakenteessa on puolestaan kyse siitä, millä tavalla tekstin osat toimivat yhdessä ja mitä tarkoitusta varten. Tekstin rakenne voi kertoa siitä, kuinka toimijat käsitetään. (Fairclough 1992, 77–78.)

Tekstin toimijoiden, omassa tutkimuksessani EU:n, identiteetin rakentumisen kannalta on kiinnostavaa tutkia myös modaliteettiä. Modaliteetti tarkoittaa kirjoittajan luomaa suhdetta itseensä, tekstissä esiintyviin toimijoihin sekä tekstin aiheeseen. (Fairclough 1992, 158–162; 1997, 42–43.) Tässä tutkimuksessa keskitytään kirjoittajan ja EU:n suhteeseen. Modaliteettiin voivat vaikuttaa lingvistiset valinnat, kuten pronominit ja modaaliset apuverbit, mutta ne näkyvät myös puhetavoissa (Fairclough 1997, 43). Modaliteetin tutkiminen on toissijainen kiinnostuksenkohde tekstitasoanalyysissä. Modaliteetti voi mahdollisesti paljastaa kirjoittajan suhtautumisesta EU:ta kohtaan.

Näin laajasta aineistosta voi löytää kymmenittäin diskursseja, mutta tässä analyysissä keskityttiin niihin diskursseihin, joissa EU:sta kirjoitettiin toimijana tai instituutiona. EU:lla saatettiin tarkoittaa koko EU:n lisäksi EU:n toimielimiä erikseen tai jäsenvaltioiden muodostamaa kokonaisuutta. Analyysi paljasti, että EU:sta puhutaan useissa eri diskursseissa. Olen nimennyt ne demokratiavaje-, eurooppalaisuus, kriisi-, sekavuus- ja toimijadiskursseiksi. Tässä luvussa tunnistetaan ja määritellään diskurssit sekä niissä olevat EU:n representaatiot. Diskurssien käyttötavat ja niihin vaikuttavat taustatekijät analysoidaan myöhemmin diskursiivisten käytänteiden ja sosiokulttuuristen käytänteiden tasojen analyysissä.

5.1. Demokratiavajediskurssi

Demokratiavajediskurssissa EU kuvataan elitistisesti toimivaksi pelikentäksi, jossa demokratiavajeen eteen tehdyt muutokset on tehty pääasiassa näön vuoksi. Kansalaiset, joita suomalaisten lehtien lukijat ovat, representoidaan omien maiden kansalaisiksi, kun EU:ta työnnetään heistä pois päin. Demokratiavajediskurssia toteutetaan usein esimerkkien kautta. Europarlamenttivaalit kampanjoineen ja jälkipyykkeineen sekä komission ja Eurooppa-neuvoston virkanimitykset herättivät keskustelua EU:n demokratian tilasta. Myös jäsenvaltioiden valtasuhteet, ja ennen kaikkea Saksan vahva asema EU:ssa, olivat myös yksi aihe, jota käsiteltiin demokratiavajediskurssista käsin. Demokratiavajeesta puhuttiin usein epäsuorasti toimintatapoja kritisoimalla. Näissä tapauksissa kirjoittajan ja tekstissä esiintyvien toimijoiden suhde tulkitaan ikään kuin rivien välistä lukemalla - esimerkiksi sanavalintojen, lauserakenteiden ja argumentoinnin kautta.

Demokratiavajeesta puhutaan kuitenkin toistuvasti myös suoraan. EU:n ja kansalaisten suhdetta pidetään etäisenä. HS:n pääkirjoituksessa 4.2.2014 sanotaan, että suomalaisilla on ”vähemmän perusteita pitää EU:ta kaukaisena ja kesyttämättömänä mörkönä kuin useimpien muiden jäsenmaiden kansalaisilla”. Syynä suomalaisten parempaan asemaan pidetään tapaa, jolla eduskunnassa hoidetaan EU-asioita. Kaukainen ja kesyttämätön mörkö ei ole asia, johon kukaan haluaisi samaistua. EU:n huonoutta alleviivaa vielä se, että Suomen parempi asema johtuu vain kansallisen parlamentin oikeanlaisista toimintatavoista.

AL:n pääkirjoituksessa, joka julkaistiin europarlamenttivaalien alla 14.5.2014, arvioitiin kansalaisten ja EU:n suhdetta yhdysvaltalaisen Pew-tutkimuskeskuksen tutkimustulosten pohjalta. Demokratiavajediskurssin käyttö aloitetaan kertomalla, että ”vain 36 prosenttia seitsemän Euroopan unionin jäsenmaan asukkaista suhtautuu myönteisesti Euroopan parlamenttiin”. Tekstissä käydään läpi myös EU:n hyvinä pidettyjä puolia ja sen otsikko on ”Teoriassa hyvä mutta...”. Demokratiavaje on se tärkein *mutta*. Toissijaisena heikkoutena mainitaan maahanmuuton mahdollistama EU-vastaisuus. Lehti kehottaa pääkirjoituksen lopussa tulevia meppejä ja muita EU-päätäjiä ottamaan tutkimuksen tulokset huomioon ja korjaamaan vialla olevat asiat. Johtopäätöksissä siis painotetaan

tulosten negatiivisia puolia, vaikka positiivisia tuloksia oli enemmän. Taustalla on kuitenkin havaittavissa halu saada EU:lle lisää hyväksyntää.

HS:n pääkirjoituksessa 28.4.2014 kirjoitetaan eurovaalikampanjoiden hitaasta käynnistymisestä. Tekstissä Euroopan parlamenttia pidetään merkittävänä päätöksentekijänä, jolla ei kuitenkaan ole yhteyttä EU-kansalaisiin. Merkittävyys osoitetaan etujärjestöjen aktiivisesta vaalikampanjoista kertomalla ja yhteyden puute kansalaisiin heikosta äänestysaktiivisuudesta raportoimalla. Lehden mukaan EU:n päätöksenteko ”näyttää kansalaisten silmissä varmasti sekavalta”.

Suorat puheet demokratiavajeesta tulee esiin myös puhuttaessa unionin instituutioiden välisistä valtasuhteista. HS:n pääkirjoitus 29.9.2014 käsittelee sitä, kuinka Euroopan parlamentti käyttää valtaansa komission nimittämisessä. Tekstin pääviesti pohjustetaan kertomalla, kuinka EU on ”kamppailut” saavuttaakseen kansalaisten hyväksynnän. Tämän jälkeen vahvistetaan kamppailun turhuus: ”On ollut kampanjoita. Ilmapalloja on jaettu ja puheita pidetty.”. HS rinnastaa EU:n toimielimet kansallisen parlamentin toimielimiin: ”... jos komissio muistuttaa hallitusta, EU-parlamentin on muistutettava jäsenmaiden parlamentteja. Tämä tarkoittaisi valtaa valvoa niin sanottuja ministereitä ja heidän valintaansa.”

Tämän pohjituksen jälkeen demokratiavajeen toteutuminen käytännössä havainnollistetaan kertomalla Euroopan parlamentin poliittisten ryhmien keskinäisestä kähminnästä komissaarinimitysten tekemisessä. Teksti kulkee johdonmukaisesti komissaarinimityksiin vaikuttavien pelisääntöjen kertomisesta komissaarien nimittämiseen, eli itse peliin. Peliä pelaa komission puheenjohtaja, joka ehdottaa parlamentille tulevat komissaarit. Parlamentilla on valtaa yleensä yhden tai kahden komissaariehdokkaan pudottamiseen, joten HS esittää komission puheenjohtajalle kaksi sopivaa vaihtoehtoa pudotettaviksi komissaareiksi. Ensimmäinen on keskustaoikeistolainen, Unkarista tuleva ehdokas, jota ehdotettiin kansalaisuus- ja kulttuuriasioista vastaavaksi komissaariksi, vaikka ehdokkaan Fidesz-puolue on Unkarissa polkenut kansalaisoikeuksia ja sananvapautta. Toinen pudotettavaksi ehdotettu komissaari on ranskalainen sosialisti, jota ehdotettiin talousasioista vastaavaksi komissaariksi, vaikka Ranskan sosialistihallitus onkin HS:n mielestä ollut huono talousasioissa. Pääkirjoitus päätetään omana kappaleenaan olevaan

kysymykseen: ”Mutta mihin tässä unohtui se demokratia ja hyväksyttävyyden tavoittelu?”. Tämä teksti on esimerkki siitä, kuinka tekstirakenteen analysointi voi avata merkityspotentiaaleja. EU representoidaan edellä kuvatussa, kynniseen sävyyn kirjoitetussa pääkirjoituksessa elitistisesti toimivaksi pelikentäksi, jossa demokratiavajeen eteen tehdyt muutokset on tehty pääasiassa näön vuoksi.

Demokratiavajediskurssia käytetään usein juuri Euroopan parlamenttiin liittyvissä pääkirjoituksissa. Parlamentti oli vaalien ansiosta ymmärrettävästi eniten esillä oleva EU:n toimielin aineistossa. Parlamentti on myös ainoa suoraan kansanvaalilla valittava toimielin. Eurooppa-neuvostossa ja Euroopan unionin neuvostossa edustavat kansalaisten valitsevat valtionpäämiehet ja ministerit. Komission valitsevat yhteistyössä jäsenmaat ja Euroopan parlamentti (Elo & Clerc 2014, 253).

Vaalien heikko äänestysprosentti oli usein mukana teksteissä (esim. HS 27.1.2014, HS 16.5.2014, HS 28.4.2014, TS 25.5.2014, HS 26.5.2014, TS 28.5.2014, HS 25.6.2014, HS 21.12.2014, AL 31.12.2014). HS:n pääkirjoituksessa 27.1.2014 ennakoitaan toukokuussa pidettäviä vaaleja. Parlamenttia pidetään kyseisessä tekstissä vaikutusvaltaisena toimijana. Odotukset äänestysprosentin suhteen ovat alhaiset: ”Jos kansan valtakirjaa käyttävä elin saa valtaa, mutta alle puolet kansasta osallistuu tämän valtakirjan kirjoittamiseen, lopputulos on iso ongelma europarlamentin hyväksyttävyydelle”. Demokraattisesti valitun toimielimen legitimitetin epäileminen on vahva teko, joka toistui aineistossa muutamaan kertaan (HS 4.2.2014, AL 11.7.2014, TS 25.6.2014).

Vaalien 2014 uudistus olivat niin sanotut kärkiehdokkaat, joiden tarkoitus oli toimia eurooppalaisten puolueiden keulakuvina ja samalla myös eurooppalaisten puolueiden nimeäminä ehdokkaina Euroopan komission puheenjohtajiksi (Euroopan parlamentti 2015). Vaikka kärkiehdokaskäytännöllä tavoiteltiin demokraattisuuden ja läpinäkyvyyden lisäämistä, se aiheutti aineistossa usein aivan päinvastaisia reaktioita. Esimerkiksi HS:n pääkirjoituksessa 25.6.2014 kärkiehdokaskäytännön sanotaan ennen kaikkea pönkittävän Euroopan parlamentin ja eurooppalaisten kattopuolueiden valtaa. Käytäntöä kutsutaan ”muka demokraattiseksi” ja ”keinotekoiseksi”. Samaa diskurssia vahvistetaan saman aiheen kohdalla muuallakin aineistossa (ks. esim. AL 2.2.2014, AL

29.5.2014, TS 25.6.2014, HS 27.6.2014, TS 28.6.2014). Poikkeustapauskin on. AL:n pääkirjoituksessa 27.6.2014 käytetään demokratiavajediskurssia ja samalla pidetään kärkiehdokasuudistusta positiivisena asiana sen epäonnistumisesta huolimatta.

Yksi mielenkiintoisimmista kärkiehdokkaihin liittyvistä pääkirjoituksista on AL:n 2.2.2014 julkaistu pääkirjoitus ”EU-kärjet hajoavat”. Siinä kritisoidaan eurooppalaisia puolueita kahden kärkiehdokkaan käyttämisestä. Kahden kärjen taktiikka siirtää AL:n mukaan EU-johtohahmojen valinnan ”jäsenmaiden välisen kähmännän varaan”. EU:ssa tapahtuva kähmintä on usein käytetty esimerkki EU:n demokratiavajeen havainnollistamisessa. EU:ssa vaikuttava eliitti tekee valintansa keskenään omien intressiensä mukaisesti EU-kansalaisista riippumatta. Teksti päätetään sarkastiseen sävyyn kirjoitettuun lauseeseen: ”Kovasti tavoiteltu EU:n demokratisoiminen on sitten taas vähän niin ja näin”. Sarkasmin käyttäminen vakavassa aiheessa osoittaa, että kirjoittajalla ei ole uskoa jäljellä EU:hun tämän asian ratkaisemisessa.

Samassa pääkirjoituksessa on myös esimerkki siitä, kuinka EU-asioita käsitellään kansallisesta näkökulmasta käsin:

”José Bové ja Ska Keller eivät taida kuulostaa tutuilta nimiltä. Kaksikko toimii tulevissa eurovaaleissa vihreiden kärkiehdokasparina. Saksalainen Keller on naimisissa suomalaisen kanssa, mutta siitäkkin huolimatta meillä aika tuntematon.”

Teksti alkaa edellä olevalla kappaleella, jonka tarkoitus on osoittaa EU:n ja suomalaisten välinen pitkä etäisyys. Kellerin tuntemattomuus hänen Suomi-suhteistaan huolimatta korostaa etäisyyttä – tärkeiden poliitikkojen tulee olla tunnettuja heidän yksityiselämänsä myöden.

Kähmännästä puhutaan muidenkin instituutioiden kuin parlamentin ja komission kohdalla. Puolalaisen Donald Tuskin nimittäminen Eurooppa-neuvoston puheenjohtajaksi herätti jälleen keskustelua EU:n epädemokraattisuudesta. Tuskaa pidettiin EU:n vaikutusvaltaisimman maan, eli Saksan, etuja ajavana hahmona. AL:n mukaan (8.12.2014) Tuskaa ei olisi valittu pestiinsä ilman Saksan tukea ja nyt Tusk myös ajaa Saksan asiaa Eurooppa-neuvoston puheenjohtajana.

Demokratiavajediskurssi on kokonaisuudessaan vahvasti europarlamenttivaaleihin ja vaaleja seuranneisiin virkanimityksiin liittyvä asia

aineistossa. Kaikki edellä esiteltyt pääkirjoitukset kuuluivat määrällisessä sisällönerrittelyssä integraatiokategoriaan. Euroopan parlamentti on instituutioista eniten kritiikin kohteena, mutta komissio ja Eurooppa-neuvosto representoidaan epädemokraattisiksi useaan otteeseen. EU:sta puhutaan samaan tapaan myös kokonaisena instituutiona, jolloin ei tarkemmin eritellä, mitä toimielimiä kritisoidaan. Tällainen kritiikki koko unionia kohtaan luo kuilua lukijoiden, eli kansalaisten, ja EU:n väliin, sillä unioni representoidaan etäisenä kokonaisuutena, joka tekee mitä haluaa demokraattisista periaatteista välittämättä. Täten vastapuolella olevat kansalaiset, joita suomalaisten lehtien lukijat ovat, representoidaan omien maidensa kansalaisiksi, kun EU:ta työnnetään heistä pois päin.

Kirjoittajan suhdetta EU:ta kohtaan demokratiavajediskurssissa leimaa pettymys EU:n toimintatapoja kohtaan. Epädemokraattisiksi nähdyt toimintatavat ovat demokratiavajediskurssin mukaan haitallisia EU:n kansalaisille ja taustalla on toive paremmasta. Modaliteetissä ei ole havaittavissa negatiivisuutta Euroopan integraatiota kohtaan tai EU:n olemassaoloa kohtaan, vaan nimenomaan EU:n toimintatapoja kohtaan. Diskurssi rakentaa EU:n identiteettiä Wodakin mallin institutionaalisella ulottuvuudella, joka siis keskittyy tapoihin, joilla EU:n toiminta tulisi organisoida. Diskurssit saattavat rakentaa EU:lle identiteettiä yhdelle tai useammalle kolmesta Wodakin esittämästä ulottuvuudesta. Diskurssissa esiintyviä identiteettivaihtoehtoja tarkastellaan tarkemmin luvussa 8.

5.2 Eurooppalaisuusdiskurssi

EU:n representaatioiden sävy vaihteli diskurssien välillä. Demokratiavajediskurssi oli luonteeltaan negatiivinen diskurssi, mutta seuraavaksi käsiteltävä eurooppalaisuusdiskurssi on EU:n näkökulmasta positiivisempi. Eurooppalaisuusdiskurssissa EU representoidaan eurooppalaisten arvojen ja toimintatapojen edistäjäksi tai ruumiillistumaksi. Eurooppalaisuusdiskurssia käytetään yleensä EU:n maantieteellisistä lähialueista puhuttaessa sekä EU:n sisäisiin jakolinjoihin liittyen.

Maantieteellisistä lähialueista aineistossa mainitaan Serbia ja Turkki, joiden kohdalla keskustellaan EU-jäsenyysneuvotteluista. Jäsenyysteksteissä käytetään esimerkkeinä joissain tapauksissa Suomea sekä EU-jäsenyydestä merkittävää taloudellista etua saanutta Puolaa. Puolaa käytetään esimerkkinä varsinkin

puhuttaessa Ukrainan ja EU:n suhteesta (esim. AL 31.1.2014). Ukrainasta puhuttaessa mukana on tietystikin Venäjä, jota pidetään EU:n vastavoimana. Sama asetelma toistuu myös Moldovan parlamenttivaaleista kirjoitettaessa (HS 2.12.2014). Eurooppalaisuusdiskurssia käytetään myös Sveitsin maahanmuuttopolitiikasta (AL 9.2.2014, AL 2.12.2014) sekä Egyptin demokratian tilasta puhuttaessa (TS 31.5.2014).

Jäsenyysneuvotteluiden yhteydessä EU representoidaan oikeudenmukaisuuden, hyvän hallinnon ja demokratian paikaksi. Esimerkiksi Serbialta odotettiin sen jäsenyysneuvottelujen yhteydessä (HS 23.1.2014) uudistuksia hallintoon, talouteen ja oikeusjärjestelmään. Uudistuksia ”ei pidä rakentaa EU:ta vaan Serbiaa itseään varten”. HS lisää, että ”[v]auras, vakaa ja oikeudenmukainen valtio on ennen kaikkea omien kansalaisten etu”. Serbian pitää siis täyttää EU:n asettamat ehdot. Ei siksi, että EU:n seuraaminen olisi itseisarvo, vaan siksi, että EU:n linja on oikea oikeudenmukaisuuden ja vaurauden takaamiseen. EU:n representaatiot jäsenyysasioiden yhteydessä käytetyssä eurooppalaisdiskurssissa osoittavat sen, mitä EU on ja minkälaisia asioita EU:hun kuuluvilta vaaditaan.

EU-jäsenyyden tuomaa vaurautta ja vakautta käytetään havainnollistavana esimerkkinä Ukrainan kriisin tapauksessa. EU:n huonoja Venäjä-suhteita käsittelevä pääkirjoitus AL:ssä 31.1.2014 alkaa kappaleella, jossa kerrotaan Puolan talouskehityksen kolminkertaistuneen suhteessa Ukrainaan sen jälkeen kun Puolan EU-ohjelma alkoi vuonna 1990. Tämän jälkeen raportoidaan EU:n ja Venäjän välisestä huippukokouksesta, joka oli ollut riitainen Ukrainan kriisin takia. Tekstin mukaan Venäjä oli pitänyt EU:n itäisen kumppanuuden politiikkaa Ukrainassa Venäjä-vastaisena, kun taas EU:n mukaan asia ei ole näin. AL asettuu EU:n näkemyksen taakse toistamalla vertailunsa Puolan ja Ukrainan talouskehityksestä. Taustalla on vahva eurooppalaisdiskurssi, joka representoi EU:n vaurauden tuojana. Puolan ja Ukrainan vertailun taustalla lienee niiden historia osana kylmän sodan aikaista itäblokkia. Vaikka vertauksissa puhutaan suoraan vain taloudellisesta kehityksestä, niissä on myös turvallisuusulottuvuus: Puola on paitsi taloudellisesti Ukrainaa kehittyneempi, se ei ole Ukrainan tapaan Venäjän vaikutusvallasta osittain johtuvassa poliittisessä kriisissä. AL ei pääkirjoituksessaan uskonut Venäjän väitettä siitä, että Venäjällä ei ole ”osaa eikä

arpaa Ukrainan presidentin Viktor Janukovitshin venäläismielisen hallinnon tukemisessa”. Eurooppalaisuuden vastakohtana nähdään siis venäläisyys.

Venäjän vaikutusvallasta huolestuminen on toistuva teema aineistossa. HS:n 2.12.2014 julkaistun pääkirjoituksen otsikko kertoo olennaisimman tekstin sisällöstä: ”Venäjä horjuttaa EU:n asemaa raja-alueen hauraissa maissa”. Tekstissä kerrotaan Venäjän harjoittamasta valtakamppailusta Moldovan, Serbian ja Makedonian kaltaisissa maissa. Asetelma on tekstissä selvä: Venäjä on se osapuoli, joka tekee erilaisia interventioita. Venäjä luo tekstin perusteella poliittista painetta, käy propagandakampanjaa sekä rahoittaa ja ohjailee poliittista puoluetta Moldovassa. Venäjän vastapuolella oleva EU on tekstin perusteella osapuoli, jota lähestytään. Serbia *neuvottelee* EU-jäsenyydestä, Moldovassa EU-suhteita *vahvistaneet* puolueet voittivat vaalit ja vaalivoitto *auttaa* Moldovaa EU-tiellä. Tekstin viimeisessä kappaleessa EU:takin kehoitetaan toimiin: ”EU:n pitää vahvistaa omaa viestiään ja torjua epävakautta, jota Venäjä hyödyntää”. Kirjoittajan suhde EU:hun, eli modaaliteetti, on eurooppalaisuusdiskurssissa vahvasti kannattava. EU takaa vakauden ja sen pitää vahvistaa omaa viestiään, jonka sisältöä ei tarvitse edes avata lukijalle, sillä sitä pidetään lukijalle tutuna ja oikeana.

AL:n pääkirjoituksessa 6.4.2014 EU ja Venäjä asetetaan selväsanaisesti vastakkain. AL syyttää EU-vastaisia puolueita Venäjän etujen ajamisesta. Lehden mukaan sekä Venäjän että Iso-Britannian UKIP:in kaltaisten euroskeptisten puolueiden tavoitteena on EU:n hajottaminen. Venäjä määritellään tekstissä selkeästi:

”Mikä Putinin Venäjässä vetoaa Euroopan kansallismieliseen äärioikeistoon? Kuri ja järjestys, konservatiiviset arvot, valtiojohtoisuus - ja EU-vastaisuus.”

EU:sta AL sanoo puolestaan näin (13.4.2014):

”Suomi ja EU ajavat demokratiaa ja ihmisoikeuksia puolustavaa politiikkaa.”

Demokratian ja ihmisoikeuksien lisäksi myös rauha on EU:hun yhdistettävä hyve. Esimerkiksi AL:ssä 3.7.2014 sanotaan, että EU:n perustehtävä on olla Euroopassa rauhaa ja vakautta ylläpitävä voima, joka toimii diplomatian keinoin. EU ja rauha yhdistetään muissakin pääkirjoituksissa (esim. AL 8.6.2014, TS 29.6.2014, AL 13.9.2014).

Demokratian merkitystä osana eurooppalaisuutta korostetaan usein Turkin politiikasta kirjoitettaessa (TS 15.3.2014, HS 5.7.2014, TS 12.8.2014, AL 15.9.2014, HS 27.9.2014). Turkkia ja sen presidenttiä Recep Tayyip Erdoğania arvostellaan autoritäärisistä otteista ja kansalaisoikeuksien rajoittamisesta (esim. TS 12.8.2014). EU:n paikka suhteessa Turkin linjaan tehdään selväksi AL:n pääkirjoituksessa 15.9.2014, jossa Erdoğanin itsevaltaisten otteiden todetaan sopivan huonosti yhteen Turkin EU-pyrkimysten kanssa. EU representoidaan teksteissä siis ihmis- ja kansalaisoikeuksia polkevien epädemokraattisten järjestelmien vastustajaksi.

Eurooppalaisuusdiskurssi yhdistää EU:n eurooppalaisuuteen myös tiettyjä unionille tyypillisiä toimintatapoja, kuten vapaan liikkuvuuden, luottamuksen ja yhteistyön. Vapaan liikkuvuuden osalta epäeurooppalaisia menettelytapoja ovat ääriyhmien rasistinen maahanmuuttopelko sekä taloudellinen protektionismi (ks. esim. HS 5.1.2014, AL 5.11.2014). Tällaisia epäeurooppalaisuutta edustavia toimintatapoja ovat aineiston mukaan ajaneet britit, joiden EU-eroaikeista kirjoitettiin TS:ssä 9.11.2014. TS:n mukaan ”vapaan liikkuvuuden rajoittaminen olisi vastoin EU:n perussopimuksia ja alkuperäistä ideaa”. Sanan *idea* käyttö on tässä mielenkiintoista. Vaikka aineiston sanomalehtien eurooppalaistuminen olikin määrällisen sisällönerittelyn perusteella kohtalaisen vähäistä, ne tunnistavat sopivan paikan tullen eurooppalaisen idean olemassaolon. Tässä alaluvussa todetun perusteella ”sopiva paikka” tarkoittaa tilannetta, jossa jokin toimija käyttäytyy oikeina pidettyjen eurooppalaisten arvojen vastaisesti. Usein tällainen toimija on jokin EU:n ulkopuolinen valtio, mutta kuten edellä olevasta esimerkiksi huomataan, myös EU:n jäsenvaltiot voivat päätyä kritiikin kohteiksi. Erinomainen esimerkki tästä on HS:n pääkirjoitus (9.11.2014), jossa kahtiajaon kerrotaan uhkaavan jälleen Eurooppaa:

”Karttaan yritetään piirtää EU:n itäpuolella jakolinjaa, joka erottaisi ihmiset, ajatukset ja näiden vapauden.

”Myös EU:n sisällä periaatteista tinkiminen on jatkuva uhka.”

Tekstin lopuksi todetaan, että vapaasta liikkumisesta on tullut Euroopan aatteellisen kulmakiven sijaan politiikan pelinappula. Vapaata liikkumista pidetään siis niin elimellisenä asiana, että siitä ei haluttaisi tehtävän poliittisen keskustelun aihetta.

Eurooppalaisuusdiskurssin tärkeä piirre on sen suhde rajoihin. Tavallaan kaikki eurooppalaiseksi määritelty otetaan rajojen sisäpuolelle ja epäeurooppalainen suljetaan ulkopuolelle. Tämä tapahtuu myös kirjaimellisesti EU:n sisäistä vapaata liikkuvuutta korostamalla. EU:n jäsenyysneuvotteluissakin on kyse eurooppalaisten kriteereistä, jotka täyttämällä valtio voi siirtyä EU:n rajojen sisäpuolelle. Kyse on arvoyhteisöstä sekä maantieteellisestä alueesta.

On erittäin mielenkiintoista, että EU:sta käytettävät diskurssit ovat keskenään ristiriidassa niin selkeästi kuin demokratiavajediskurssi ja eurooppalaisuusdiskurssi osittain ovat. Edellinen representoi EU:n ja sen toimielimet epädemokraattisina ja elitistisinä, kun taas jälkimmäisessä EU:ta pidetään länsimaisen demokratian edistäjänä. Diskurssin valinta vaihtelee politiikkalohkon tai pääkirjoituksen aiheen perusteella. Demokratiavajediskurssia käytettiin lähes pelkästään integraatioluokkaan määrällisessä sisällönerittelyssä kuuluneissa teksteissä. Eurooppalaisuusdiskurssin käyttö on hieman laajempaa. Yllä kuvatut esimerkit eurooppalaisdiskurssin käytöstä sijoittuivat ennen kaikkea ulkopoliittikan ja maahanmuuton lohkoille. Diskurssien modaaliteetti ja sävy ovat hyvin erilaiset. Demokratiavajediskurssissa kirjoittaja luo etäisyyttä EU:n ja lukijan välille, kun taas eurooppalaisuusdiskurssissa EU:hun ja sen arvoihin samaistutaan ulkoisen uhan edessä.

Eurooppalaisuusdiskurssiin sisällytetään muutamaan otteeseen ajatus yhteistyöstä eurooppalaisuuteen kuuluvana toimintatapana. Selkeimmin yhteistyö sisällytetään eurooppalaisuusdiskurssiin TS:n pääkirjoituksessa 29.6.2014. Nationalismia kritisoivassa kirjoituksessa kutsutaan keskinäistä riippuvuutta, poliittisia ja taloudellisia siteitä EU:n perusajatuksiksi. AL:n pääkirjoituksessa 1.3.2014 kritisoidaan Iso-Britanniaa asiattomasta tavasta hoitaa EU-suhteita, joihin AL:n mukaan sanelu ja uhkailu eivät sovi. Yhteistyöstä kirjoittaessa käytetään kuitenkin erilaisia diskursseja. AL:n pääkirjoitus 8.6.2014 on otsikoltaan ”EU-yhteistyössä on yhä vetovoimaa”, mutta saman lehden pääkirjoitus kolmea päivää myöhemmin on ”Sama vene, eri suunta”. Edellinen pääkirjoitus kertoo EU-jäsenyyden ja euroalueen laajenemisen kiinnostavuudesta, jälkimmäinen EU:sta, jota ”repivät sekä sisäiset ristiriidat että sen ulkopuolisten toimijoiden kiilanlyönnit”. Tämä on osoitus siitä, että aineisto ei ole diskursiivisesti yhtenäinen. Tätä seikkaa käsitellään tarkemmin diskursiivisten käytänteiden analyysissä.

5.3. Kriisidiskurssi

Kriisidiskurssissa EU:ta käsitellään sitä kohdanneiden kriisien puitteissa. Ulkopoliitikassa unioni päätyi Ukrainassa kriisiin Venäjän kanssa vuoden 2013 lopulla, talouskriisi oli ollut käynnissä jo vuodesta 2008 alkaen ja eurovaalien osalta puhuttiin demokratiakriisistä. Myös vuonna 2005 käyty kiista EU:n perustuslaista mainitaan aineistossa yhtenä EU:n kriiseistä. Kriisidiskurssin kautta piirtyy kuva vaikeudesta toiseen etenevästä EU:sta. Kriiseistä on aina seurauksia EU:lle. Seurauksia ovat riitely tai toimintatapojen muutokset.

HS:n pääkirjoituksessa 1.5.2014 pohditaan, kuinka EU ja sen päätöksentekojärjestelmä selviytyivät hyvin vuoden 2004 itälaajentumisesta. EU:n päätöksenteolle on kuitenkin ollut haittaa EU:n perustuslaista käydystä kiistasta sekä eurokriisistä. Nämä kriisit ovat pitäneet EU:n päätöksentekokykyä ”pihdeissään”. Eurokriisin seurauksena EU:n sisälle on muodostunut jakolinjat eteläisten ja pohjoisten euromaiden sekä euromaiden ja euroon kuulumattomien maiden välille. Euroryhmää pidetään kriisi-EU:n ydinryhmänä ja HS ennustaa sen eriytyvän entisestään euron ulkopuolisesta unionista. AL (14.3.2014) jaottelee talouskriisin seurauksena jakautuneen EU:n sisällä kiistelevät ryhmät Saksan johtamaan ”hyväosaisten kerhoon” ja eteläisiin ”tuhlaajamaihin”. Suomea kutsutaan Saksan peesaajaksi, ”vaikka nykyisten talousnäkömyötä olemme ajautumassa aivan erilaiseen rahoitusasemaan”. Ryhmien jaottelu kansankielisesti ymmärrettäviin ryhmiin auttaa lukijaa ymmärtämään, mistä EU:n kiistelystä on yksinkertaistetusti kyse. Se toimii myös pohjustuksena sille, että voidaan ottaa perustellummin kantaa Suomen EU:ssa tekemään talouspolitiikkaan. Kannanotossa käytetään Suomen omaan talouskriisiin liittyvää kieltä. Kriisidiskurssi siis representoi EU:n kriisien seurauksena riitautuneeksi kokonaisuudeksi. Huomattavaa on, että jäsenmaita ja EU:n toimielimiä ei erotella toisistaan, kuten demokratiavajediskurssissakin usein tehtiin.

EU representoidaan jakautuneeksi toimijaksi myös kun Ukrainan kriisistä kirjoitetaan kriisidiskurssissa. HS:n pääkirjoituksessa 31.5.2014 EU todetaan heikoksi ulkopoliittiseksi toimijaksi sen sisäisen hajanaisuuden takia. EU:n representaatiot kuitenkin vaihtelevat ulkopoliitikasta kirjoitettaessa toisissa diskursseissa. Palaamme tähän luvussa 5.7., jossa käsitellään toimijadiskurssia.

Kriisidiskurssissa ja demokratiavajediskurssissa on yhdistäviä tekijöitä. Molemmat ovat modaaliteetiltaan EU:ta moittivia ja kriisidiskurssia käytetään toisinaan myös EU:n demokratiasta kirjoitettaessa. Diskurssien osittaisesta limittäisyydestä huolimatta niillä on lähtökohtaisena erona se, että kriisi on uusi poikkeava tilanne, kun taas demokratiavajediskurssissa ei ole ollut mitään erityistä käännekohtaa. Demokratiavajediskurssissa EU:n epädemokraattisuutta pidetään luontaisena osana EU:n toimintaa. Kriisidiskurssissa vaikeudet ovat ikään kuin väliaikaisia asiointiloja.

5.4. Sekavuusdiskurssi

Sekavuusdiskurssissa EU representoidaan vaikeasti hahmotettavana ja epäluotettavasti toimivana järjestelmänä. Sekavuuden aiheuttajana pidetään EU:n monimutkaisena pidettyä järjestelmää sekä toimijoiden välisiä eturistiriitoja. Sekavuusdiskurssia käytetään puhuttaessa EU:n päätöksentekojärjestelmästä sekä sen tavasta toteuttaa politiikka-aloitteita. Tähän asti käsiteltyjä diskursseja on käytetty kovin harvoin politiikka-aloitteista ja lainsäädännöstä puhuttaessa. Pääkirjoituksissa on keskitytty pääasiassa EU-järjestelmän piirteisiin. Ulkopoliittika on ollut poikkeus, jonka tiimoilta tehdyissä pääkirjoituksissa korostetaan EU:hun liitettyjä arvoja ja EU:lle luodaan toimijuutta maailmanpolitiikassa jäsenmaidensa edustajana. Negatiivissävytteisessä sekavuusdiskurssissa EU:n vaikutus jäsenmaissa toteutettavaan politiikkaan ja lainsäädäntöön otetaan huomioon talous-, ympäristö- sekä maatalouspolitiikan osa-alueilla.

Sekavuusdiskurssi asettaa kiilaa EU-instituutioiden sekä kansalaisten ja jäsenmaiden väliin erilaisissa asiayhteyksissä. EU:ta pidetään hitaasti ja epäselvästi toimivana byrokratiana, jonka toiminta vaikeuttaa kansallisten elinkeinonharjoittajien sekä hallitusten toimintaa. Esimerkiksi EU:n maatalouspolitiikkaa pidetään maanviljelijöiden kannalta hankalana. Hyvä esimerkki on HS:n 13.2.2014 julkaistu pääkirjoitus ”Liika byrokratia näännyttää viljelijän”. Näännyttämisellä tarkoitetaan EU:n maatalouspolitiikkaan kuuluvasta byrokratiasta viljelijälle koituvaa päänvaivaa. Kirjoituksen ydin on, että EU:n maataloussäännöt ovat monimutkaisia, eivätkä niistä päättävät EU-virkamiehet ymmärrä suomalaisen maanviljelyn ympäristöstä johtuvia erityispiirteitä. Viljelijät joutuvat tekstin mukaan kärsimään säännöistä, joita komission maatalousosaston

varapääjohtajakaan ei voinut suositella kenellekään niiden monimutkaisuuden takia. Vastakkain asetetaan suomalaiset maanviljelijät sekä heidän työtään haittaavat EU-virkamiehet. Taustalle kuvataan valtapeli, jossa komissio yrittää haalia itselleen valtaa ohi Euroopan parlamentin ja jäsenvaltioiden. Pääkirjoituksen tärkein kannanotto on Suomen neuvottelijoille annettu kehoitus ”ajaa EU-sääntöihin järkeä”. Järjellä tarkoitetaan yksinkertaisuutta, joustavuutta ja reiluuutta viljelijöiden kannalta. Suomella nähdään olevan mahdollisuudet tähän, sillä se on hyvissä väleissä komission maatalousosaston kanssa. Luotto maatalouspolitiikan parantamisesta annetaan siis Suomelle, jolla on kyky tehdä yhteistyötä hankalana tapauksena representoidun komission kanssa.

EU-virkamiehet ja jäsenvaltiot asetetaan myös vastakkain HS:n pääkirjoituksessa 6.3.2014, jossa komission talousmittareita kuvataan niin epäselviksi, etteivät jäsenvaltioiden (tässä tapauksessa Suomen ja Saksan) ministeritkään ymmärrä niitä. EU-virkamiehet kuvataan jäsenvaltioita huonosti ymmärtäviksi. He eivät HS:n mukaan ole halukkaita avaamaan jäsenmaille talousmittaustensa taustoja ja perusteita, vaikka läpinäkymättömyydellä on poliittisia seurauksia. Niillä tarkoitetaan Suomen hallituksen suunnittelemaa leikkaustoimenpiteitä. Tekstissä luotu vastakkainasettelu alleviivataan viimeisessä virkkeessä toiston avulla: ”Ei ole kuitenkaan tietoa siitä, millä metodeilla EU-komissio arvioi Suomen tilannetta”.

Sekavuus aiheutuu myös monimutkaisuudesta. AL:n pääkirjoituksessa 23.5.2014 otetaan kantaa eurovaalikeskustelussa käytettyyn kieleen:

”Kuinkahan moni mahtoi pysyä kärryillä, kun ehdokkaat MTV:n keskiviikon vaalitentissä kinastelevat kriisinhallintamekanismeista, rahoitusmarkkinoiden integraatiota syventävästä pankkiunionista, yhdenmukaisesta talletussuojasta - ja siitä, montako askelta koko operaatio vie unionia kohti liittovaltiota.”

Asian ydin on, että vaalit eivät kiinnosta äänestäjiä, joiden on vaikea ymmärtää, mistä vaaleissa on kyse niin termien kuin päämääränkin osalta. Liittovaltiota kohti eteneminen on tehokas retorinen keino, joka pelottaa ainakin EU-vastaista osaa kansalaisista. Eurooppalaisen liittovaltion luominen ei ole kuitenkaan ollut yleinen tavoite EU:n kehittämisessä filosofi Timo Miettisen mukaan (Onninen 2016).

Sekavuusdiskurssia käytettiin europarlamenttivaalien yhteydessä useamminkin. HS:n pääkirjoituksessa 16.5.2014 kärkiehdokaskäytäntöä kritisoitiin kovin sanoin:

”Ajatus on sen verran elämälle vieras, että se on voitu keksiä vain Brysselin sokkeloissa.”

Edellinen virke pitää sisällään olennaisimman EU:n representaatioista sekavuusdiskurssissa. ”Elämälle vieraat ajatukset vain Brysselin sokkeloista” tarkoittaa sitä, että EU:n kuvataan olevan hyvin kaukana kansalaisen todellisuudesta niin ajatuksen tasolla kuin käytännössäkin. Brysseliä käytetään aineistossa toisinaan EU:n synonyyminä. Tarkoituksena on osoittaa, missä valta sijaitsee ja miten kaukana se on. Esimerkiksi AL:n pääkirjoituksessa 14.5.2014 puhutaan siitä, kuinka äänestäjät eivät ole innoissaan päästessään valitsemaan edustajiaan ”Brysselin ja Strasbourgin liha- ja simpukkapatojen ääreen”. Suomalaiseen kulttuuriin huonommin sopivan kuvitellun illallismenun mainitsemisen tarkoitus on osoittaa etäisyys äänestäjien, eli kansan, sekä kaukana Euroopassa illastavan eliitin välinen etäisyys sekä toisaalta myös Suomen ja ”Euroopan” välinen etäisyys.

Vaalien jälkeisissä pääkirjoituksissa sekavuusdiskurssia käytetään EU:n virkanimitysten yhteydessä. Kuten muistamme, virkanimitysten yhteydessä käytettiin toistuvasti myös demokratiavajediskurssia. Sekavuusdiskurssissa virkanimitysten kautta EU:sta muodostuu jälleen sulkeutunut ja monimutkainen kuva. Ongelmien taustalla nähdään olevan jäsenmaiden väliset eturistiriidat. Näin on esimerkiksi AL:n pääkirjoituksessa 27.6.2014, jossa harmitellaan monimutkaista virkanimitysprosessia. AL:n mukaan EU kaipaisi ”kipeästi” lisää avoimuutta ja selkeyttä, sillä ”unioni vaikuttaa kasvottomalta ja etäiseltä ja sen päätöksenteko toivottoman sekavalta”.

Sekavuusdiskurssin osalta kirjoittajan sekä EU:n suhde on etäinen. EU:n sokkeloisuus, monimutkaiset ja läpinäkymättömät toimintamallit aiheuttavat selvää turhautumista EU:ta ja sen toimielimistä komissiota kohtaan. Modaliteettiä voi vahvojen ilmaisujen takia pitää negatiivisempänä EU:ta kohtaan kuin demokratiavajediskurssia. Esimerkiksi vain Brysselissä keksittävässä olevista elämältä vieraista ajatuksista on hyvin vahva epäluottamuslause EU:n toimintatapoja kohtaan. Sympatit ovat tässä diskurssissa sekavuuden takia kärsimään joutuvien toimijoiden puolella – kansalaisten ja jäsenvaltioiden. Jäsenvaltiot tosin saavat kritiikkiä osakseen silloin, kun ne omalla toiminnallaan vaikuttavat EU:ssa tapahtuvien prosessien hidastamiseen ja hankaloittamiseen.

5.5. Toimijadiskurssit

Aineistosta löytyi kaksi erilaista tapaa käsitellä EU:ta tekevänä toimijana. Näitä diskursseja yhdistävä tekijä on käsitys EU:sta toimijana, joka tekee ja toteuttaa politiikkaa. Niiden ero on siinä, lasketaanko jäsenmaat kielenkäytössä osaksi EU:ta vai ei. Kutsun diskurssia, jossa ”EU:lla” tarkoitetaan EU:n toimielinten ja jäsenmaiden muodostamaa kokonaisuutta inklusiiviseksi toimijadiskurssiksi. Jäsenmaat EU:n ulkopuolelle jättävää diskurssia kutsun puolestaan eksklusiiviseksi toimijadiskurssiksi.

Eksklusiivinen toimijadiskurssi representoi EU:n etäisenä toimijana. EU, eli tässä tapauksessa EU:n toimielimet ilman jäsenmaita, toimii kaukana Brysselissä ja lähettää jäsenmahiin erilaisia määräyksiä ja linjauksia. EU toimii tämän diskurssin mukaan siis top–down-periaatteella. HS:n pääkirjoituksessa 9.6.2014 sanotaan, että ”EU-komissio ei ole kuitenkaan ruvennut vielä kovistelevaan suomalaisia päättäjiä”. Vaikka sitaatissa eritellään komissio, eikä sanota, että EU kovistaa suomalaisia päättäjiä, toteuttaa se samaa ylhäältä alaspäin kulkevaa valtasuhdetta EU-tason ja jäsenmaiden välillä. EU valvoo sekä tarvittaessa komentaa ja kovistelee vaikutusvaltansa alaisuudessaan olevia jäsenmaita.

EU kuvaillaan kovaksi vallankäyttäjäksi. Tämän voi huomata verbeistä, joilla EU:n tekemisiä kuvaillaan. EU:ta kuvaillaan esimerkiksi kurinpitäjäksi. AL:n pääkirjoituksen (7.3.2014) otsikko on ”Joukkorahat EU-kuriin”. Tekstissä kerrotaan joukkorahoituksesta uutena ilmiönä, jonka sääntelemiseksi komissio on suunnitellut aloitteita. AL tukee aloitteita ja kehottaa Suomea suhtautumaan aloitteeseen rakentavasti. EU:n valta-asema kurinpitäjänä luodaan otsikossa, mutta itse tekstissä käytetään maltillista kieltä ja huomioidaan totuudenmukaisesti EU:n päätöksentekojärjestys. Muita EU:ta vallankäyttäjänä ja sääntelijänä representoivia ilmaisuja ovat esimerkiksi ”EU *suitsii* tukiturismia (AL 13.11.2014)” ja ”EU:n komissio *on ottanut* maatalouslomituksen *hampaisiinsa* (TS 18.8.)”. Hampaisiin ottaminen luo mielikuvaa suomalaisia maanviljelijöitä kiusaavasta komissiosta. Tekstissä on kyse siitä, että komission mielestä Suomen maatalouden lomituskäytäntö antaa suomalaisille viljelijöille kohtuutonta etua suhteessa esimerkiksi Baltian maista tulevia viljelijöitä kohtaan. Tekstissä asetetaan vastakkain ”suomalainen talonpoika” ja ”Brysselin virkamiehet”. Tässä populistisessa sanavalinnassa on havaittavissa, kuinka demokratiavajediskurssi

ja eksklusiivinen toimijadiskurssi toimivat interdiskursiivisesti yhteistyössä. Interdiskursiivisuutta käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa.

Riippumatta siitä, onko kirjoittaja EU:n teon takana vai sitä vastaan, eksklusiivinen toimijadiskurssi jättää huomioimatta sen tosiasian, että jäsenmaat ovat oleellinen osa jokaista EU-toimielintä. Tämä pätee myös komissioon, jonka koostumuksesta päättävät jäsenmaat yhdessä Euroopan parlamentin kanssa. Poliitiikka-aloitteista kirjoitettaessa EU representoidaan monoliittiseksi ja autonomiseksi instituutioksi, joka linjaa ja toimii oman tahtonsa mukaisesti. Näin on esimerkiksi HS:n pääkirjoituksessa 3.7.2014, jonka otsikko on ”EU on mobiilikuluttajan asialla”. Tekstissä kerrotaan, kuinka EU on saanut edistystä aikaan, kuinka se haluaa mennä vieläkin pidemmälle ja kuinka se panee operaattoreita tiukoille.

Representoimalla EU:n etäiseksi, ylhäältä alaspäin vaikuttavaksi monoliittiseksi toimijaksi diskurssi jättää huomioimatta EU-tason policy-prosessin. Prosessissa on mukana useita toimielimiä ja niissä vaikuttavia toimijoita, jotka edustavat eri intressejä jäsenmaidensa tai puolueidensa kautta. Poliitiikka jää täten huomioimatta eksklusiivisessa toimijadiskurssissa. Se, onko tämä EU:n näkökulmasta virheellistä, riippuu kuitenkin osittain tekstin aiheena olevasta politiikkalohkosta. Esimerkiksi ulkopoliitikassa, jossa EU:n haluttaisiin EU:n turvallisuusstrategian ja Lissabonin sopimuksen perusteella edustavan jäsenvaltioita ulko- ja turvallisuuspoliittisissa kysymyksissä (Eurooppa-neuvosto 2003; EUR-Lex 2016a, Clerc & Elo 2014 355–356). Ukrainan kriisiä käsittelevissä teksteissä EU:lle annetaan toimijuus ja se asetetaan toistuvasti Ukrainan, Venäjän ja Yhdysvaltojen rinnalle konfliktin osapuolena. Tämä oli huomattavissa jo määrällisestä sisällönerittelystäkin, jossa ulkopoliitikkaa käsittelevien kirjoitusten tärkeimmistä vastaanottajista 14,9 % oli vertikaalisesti eurooppalaistuneita. Kaikki tekstit eivät käsitelleet juuri Ukrainan kriisiä, mutta tilasto osoittaa EU:lla olevan ulkopoliittista toimijuutta aineiston lehdissä. Samanlaista toimijuutta luodaan myös AL:ssä 27.7.2014 ja TS:ssä 6.6.2014, jossa sanotaan, että ”Unioni aikoo tehdä kaikkensa demokratian edistämiseksi Itä-Ukrainassa”.

AL:n pääkirjoituksessa 7.8.2014 EU:n Venäjää vastaan asettamia talouspakotteita kutsuttiin välttämättömiksi, ”vaikka niistä aiheutuukin haittaa Suomen taloudelle”. Se eroaa hieman AL:n pääkirjoituksesta (22.5.2014), jossa

sanotaan, että ”Euroopan unioni on kehottanut jäsenmaita välttämään korkean tason tapaamisia Venäjän johdon kanssa”. Sitaatit ovat näennäisesti kohtalaisen samanlaisia, mutta niissä on kuitenkin selvä semanttinen ero. Jälkimmäinen sitaatti on esimerkki inklusiivisesta toimijadiskurssista, jossa jäsenmaat huomioidaan osana EU:ta, kun taas edellisessä EU-taso ja jäsenmaat erotetaan toisistaan.

Eksklusiivisen ja inklusiivisen toimijadiskurssin erot rajoittuvat pääasiassa siis lähinnä siihen, mitkä osapuolet lasketaan osaksi EU:ta. Inklusiivinen toimijadiskurssikin representoi EU:n eksklusiivisen toimijadiskurssin tapaan tekevänä toimijana. Huomattavaa on kuitenkin se, että inklusiivinen toimijadiskurssi rajoittuu ulkopoliittikkaa käsitteleviin pääkirjoituksiin. Ulkopoliitikassa inklusiivista toimintadiskurssia käytetään Ukrainan kriisin lisäksi esimerkiksi TTIP-neuvotteluihin liittyen (TS 23.3.2014). Inklusiivisessa toimijadiskurssissa modaaliteetti on selkeästi EU:n takana. EU on taho, jonka taakse kirjoittaja asettuu kun EU kohtaa maailmanpoliittisella kentällä muita toimijoita, joita yleensä ovat Venäjä ja Yhdysvallat. Edellä mainitussa TS:n TTIP-neuvotteluita käsittelevässä pääkirjoituksessa mainitaan, että komissio käy neuvotteluja EU:n puolesta. Ulkoisen toimijan tuoma uhka auttaa kirjoittajaa kuvaamaan EU:ta yhtenäisemmässä diskurssissa:

”EU:n on oltava tarkkana ja tiukkana neuvotteluissa, jotta jäsenvaltioiden suvereniteettia ei loukata eikä työolojen normeja ja elintarviketurvallisuutta heikennetä kaupallisten etujen nimissä.”

Ulkoinen uhka EU:ta kohtaan kannusti EU-myönteisten diskurssien käyttöön myös eurooppalaisdiskurssin tapauksessa. Seuraavalla analyysin tasolla tutkitaan tarkemmin diskurssien käytön tapoja.

6. Diskursiivisten käytänteiden analyysi

Laadullisen analyysin toisessa vaiheessa analysoidaan aineistossa esiintyviä diskursiivisia käytänteitä. Diskursiiviset käytänteet yhdistävät tekstin ja sosiokulttuuriset käytänteet toisiinsa. Diskursiiviset käytänteet ovat tekstin tuottamisen, jakamisen ja kuluttamisen tapoja, joihin vaikuttavat sosiokulttuuristen käytänteiden lisäksi esimerkiksi tekstin genre. Pääkirjoitus on genre, jonka ensisijaisena tarkoituksena on esittää lehden mielipide ja täten ottaa osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun (Katajamäki 2004, 66–67). Katajamäen

mukaan pääkirjoituksella voidaan suoranaisen mielipiteen esittämisen sijaan myös pyrkiä selittämään yhteiskunnallisia ilmiöitä tai viihdyttämään lukevaa yleisöä huumorin keinoin. Määrällisessä sisällönerittelyssä huomattiin, että 11,0 prosentissa aineistoon kuuluvissa pääkirjoituksissa ei ollut kannanottoa. Humorististen pääkirjoitusten osuus oli 0,0 %. Tekstityyppinä pääkirjoitus on argumentoiva. Argumentoinnin pyrkimyksenä on vaikuttaa vastaanottajan tahtoon, tunteeseen tai ajatteluun. (Katajamäki 2004, 69–70.)

Mielipidekirjoitusta muistuttava genre antaa kirjoittajalle vapauksia ilmaista itseään. Kielenkäytön dialektinen luonne, jonka mukaan sosiokulttuuriset eli yhteiskunnalliset käytänteet vaikuttavat tekstiin ja päinvastoin, pätevät myös pääkirjoituksiin. Aineistona olevat sanomalehdet ovat kaupallisia, joten niiden on huomioitava ja ennakoitava lukijakuntansa toiveita sisällössään ja muodossaan (Katajamäki 2004, 50). Näin suuret yleislehdet eivät seuraa näkemyksissään orjallisesti lukijakuntaansa, mutta kielenkäytön dialektisuuden hengessä lukijakunnalla on varmasti merkitystä sisältöön. Tarkoituksena on kuitenkin myydä mahdollisimman paljon lehtiä.

Analyysin edellisessä osassa vastattiin pinnallisin puolin toiseen tutkimuskysymykseen (*Millaisissa diskursseissa EU:sta kirjoitetaan?*). Tekstitason analyysissä tunnistettiin EU-diskurssit ja niissä ilmenevät EU:n representaatiot. Tällä analyysin tasolla pureudutaan tarkemmin siihen, millaisia nämä tekstitasolla tunnistetut diskurssit ovat. Tutkin interdiskursiivisuutta, eli sitä, miten diskurssit toimivat yhteistyössä toistensa kanssa. Ennen interdiskursiivisuutta keskitytään kuitenkin diskurssien hegemonisuuteen. Hegemonisuudessa on kyse vallasta, joka on kriittisen diskurssianalyysin tärkeimpiä kiinnostuksenkohteita.

Jokisen ja Juhilan (1993, 81) mukaan hegemoniset diskurssit voi erottaa muista diskursseista kahdesta piirteestä. Nämä piirteet ovat toisto ja vaihtoehdottomuus. Toisto tarkoittaa sitä, että mitä useammin ja useammassa yhteydessä tiettyä diskurssia toistetaan, sitä hegemonisemmasta diskurssista saattaa olla kyse. Vaihtoehdottomuudessa hegemonisuus on nähtävissä puolestaan siinä, miten itsestäänselvänä jokin diskurssi esiintyy. Tällainen diskurssi voi esiintyä aineistossa kohtalaisen harvoin, mutta sitäkin vahvempana. Tällöin muut diskurssit voivat Jokisen ja Juhilan mukaan toimia sille apupojan asemassa,

tarkoituksenaan legitimoida hegemonisen diskurssin oikeutus. Interdiskursiivisuuden analyysissä tutkitaan diskurssien väleillä olevia suhteita tarkemmin.

6.1. Toistuvat diskurssit

Aloitan hegemonisten diskurssien identifioimisen tutkimalla diskurssien toistuvuutta. Toistuvuuden perusteella lähimpinä hegemonia-asemaa ovat eksklusiivinen toimijadiskurssi sekä demokratiavajediskurssi. Diskursseista välittyviä EU:n representaatioita yhdistää etäisyys kansalaisia kohtaan. Demokratiavajediskurssissa kyse on EU:n eliitin epädemokraattisista toimintatavoista, kun taas eksklusiivisessa toimijadiskurssissa alisteisessa asemassa suhteessa EU-tasoon ovat jäsenmaat. Kummankin diskurssin valta-asemalla on kuitenkin haastajansa tilanteissa, joissa EU:ta kohtaa ulkopuolinen uhka.

Eksklusiivinen toimijadiskurssi on selkeästi laskettavissa hegemonisoituneeksi sen toistumisen perusteella. Varsinkin politiikka-aloitteisiin liittyvissä pääkirjoituksissa sen käyttö on säännöllistä. EU representoidaan eksklusiivisessa toimijadiskurssissa etäisenä toimijana, joka käyttää valtaa itsenäisesti jäsenvaltioista riippumattomana. Hegemonisoituneen eksklusiivisen toimijadiskurssin valta-asema on kuitenkin uhattuna, kun EU kohtaa ulkoisen haastajan. Luvussa 5.5. havaittiin, että joissain ulkopoliittikkaa käsittelevissä pääkirjoituksissa käytettiin inklusiivista toimijadiskurssia eksklusiivisen sijaan. Tämä edellytti, että EU joutui jollain tavalla toisen toimijan uhkaamaksi.

Diskurssien hegemonia-asema näkyy paitsi siinä, kuinka paljon yleisempiä ne ovat suhteessa kilpailijoihinsa, myös siinä, kuinka usein ne ylipäättään esiintyvät aineistossa. Demokratiavajediskurssi oli erittäin yleinen EU:n instituutioita käsittelevissä pääkirjoituksissa. Alaluvussa 5.1. käytettiin esimerkkinä kahtakymmentä pääkirjoitusta, joissa käytettiin demokratiavajediskurssia. Kaikki nämä kuuluivat määrällisessä sisällönerittelyssä integraatiokategoriaan. EU:n epädemokraattisuudesta puhuttiin erityisesti europarlamenttivaalien yhteydessä. Vaalien kansalaisilta saama heikko huomio, kärkiehdokasmenettely sekä vaaleja seuranneet virkanimitykset olivat aiheita, joihin demokratiavajediskurssi liittyi. Tämän perusteella pidän demokratiavajediskurssia vahvana diskurssina EU:n

institutionaalisista asioista puhuttaessa. Sen hegemonisuus löytyy selkeämmin kuitenkin sen vaihtoehdottomuudesta.

6.2. Vaihtoehdottomat diskurssit

Demokratiavajediskurssin ja eksklusiivisen toimijadiskurssin hegemonisuus vahvistuu niiden vaihtoehdottomuuden analyysissä. Jokinen ja Juhila (1993, 90–96) erittelevät neljä hegemonisten diskurssien tuottamisstrategiaa, jotka ovat (1) yksinkertaistaminen, (2) konsensuksen käyttäminen tiedon legitimoimisen keinona, (3) jaettuihin kulttuurisiin konventioihin vetoaminen sekä (4) toisien diskurssien hyödyntäminen hegemonisoitavan diskurssin tukena.

Yksinkertaistamista on syytä tarkentaa hieman. Diskurssi on hegemonisoitunut, jos asian moninaisuus, kompleksisuus ja ristiriitaisuus ovat kadonneet asioiden yksinkertaistamisen tieltä. Jokisen ja Juhilan mukaan yksinkertaistamisessa on kyse tietojen tai käytäntöjen naturalisoimisesta. Tällöin asiat vaikuttavat itsestäänselviltä ja niille muokkautuu tietynlainen identiteetti. (Jokinen & Juhila 1993, 90–92.) Fairclough'n (1992, 87) mukaan diskursiivisiin käytänteisiin vaikuttavat ideologiat ovat vahvimmillaan silloin kun asioita aletaan pitää itsestäänselvinä.

Demokratiavajediskurssi hegemonisoidaan konsensusta käyttämällä ja jaettuihin kulttuurisiin konventioihin vetoamalla. Erinomainen esimerkki konsensuksen käyttämisestä diskurssin hegemonisoimisessa on HS:n pääkirjoituksessa 28.4.2014. Tekstissä viitataan yleistävästi, että EU:n päätöksenteko ”näyttää kansalaisten silmissä varmasti sekavalta”. Kansalaisten yhteisestä näkemyksestä puhuminen on rohkea valinta, sillä kansalaisten joukkoon mahtuu mielipiteitä. Sana ”varmasti” on mukana vahvistamassa yleistystä. Useimpien ihmisten käsityksiin viittaaminen on yleinen konsensuksen luomisen keino riippumattomina pidettyjen asiantuntijoiden auktoriteettiin luottamisen lisäksi (Jokinen & Juhila 1993, 93).

Toinen esimerkki konsensuksen luomisesta on HS:n pääkirjoituksessa 4.2.2014, jossa sanotaan, että suomalaisilla on vähemmän perusteita pitää EU:ta kaukaisena ja kesyttämättömänä mörkönä kuin useimpien muiden jäsenmaiden kansalaisilla. Virkkeen voi nähdä yrittävän yleistää suomalaisten EU-käsitykset. Yleistämisessä on kyse osittain myös yksinkertaistamisesta, koska on epäselvää,

miten EU on kesyttämätön. EU:n eri tehtäviä toteuttavissa toimielimissä edustetaan monenlaisia intressejä, joten EU:sta puhuminen monoliittina on yksinkertaistavaa. EU:ssa ei ajeta vain yksittäisten jäsenmaiden etuja, ja on toki subjektiivinen kysymys, mikä on vaikkapa Suomen etu ja mikä ei.

Konsensuksen luominen ja jaettuihin kulttuurisiin konventioihin vetoaminen yhdistyvät AL:n pääkirjoituksessa 8.12.2014:

"Presidenttimme vaihtui viikko sitten. Huomasitteko? Tuskin huomasitte. Ja jos huomasitte, niin huomasitte Tuskin. Kyse on siis "presidenttimme" vaihtumisesta siinä mielessä, että uusi Euroopan unionin niin sanottu presidentti Donald Tusk astui virkaansa maanantaina."

Konsensusta luodaan viittaamalla "meihin", joilla tarkoitetaan tietysti kirjoittajaa ja lukijoita, suomalaisia. Sitaatissa oletetaan, että lukijat tuskin huomasivat Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan valintaa, sillä EU-asiat eivät kiinnosta lukijoita. Jaettuun kulttuuriseen konventioon viitataan puhumalla EU-tason instituutioista Suomen kansallisen tason instituutioihin kuuluvien termien. Tämä tehdään kutsumalla Eurooppa-neuvoston puheenjohtajaa presidentiksi. Taustalla on oletus, että suomalaiset lukijat ymmärtävät Eurooppa-neuvoston puheenjohtajan statuksen, kun se suhteutetaan Suomen valtionpäämieheen.

HS:n pääkirjoituksessa 29.9.2014 EU:n toimielimet rinnastetaan kansallisiin päätöksentekoinstituutioihin. Komission sanotaan muistuttavan hallitusta ja Euroopan parlamentin jäsenmaiden parlamentteja, joilla on valtaa valvoa "ministereitä", eli komissaareja. Rinnastusta voi pitää jaettuun kulttuuriseen konventioon vetoamisena, sillä kirjoittajan valinnan taustalla on, että EU:n toimielinten tehtävät ovat lukijoille todennäköisesti vieraita.

Eksklusiivinen toimijadiskurssi tehdään vaihtoehdottomaksi yksinkertaistamisella, konsensusta luomalla ja jaettuihin kulttuurisiin konventioihin vetoamalla. Yksinkertaistaminen tehdään representoimalla EU omaehtoisesti toimivaksi monoliitiksi. Omaehtoisuudella tarkoitan sitä, että EU instituutioineen representoidaan toimijaksi, joka toimii jäsenvaltioidensa tahdosta riippumatta. Prosessia käsiteltiin jo alaluvussa 5.5. Erinomainen esimerkki yksinkertaistamisesta on HS:n 3.7.2014 julkaistussa pääkirjoituksessa:

"EU haluaa mennä tästäkin pidemmälle. Digitaalipalveluista vastaava komissaari Neelie Kroes haluaisi aidot digitaaliset sisämarkkinat, joissa

kotimaanpuheluiden, verkkovierailupuheluiden ja EU:n sisäisten puheluiden hintaerot vähitellen poistuisivat.”

Lainauksessa sanotaan, että EU haluaa viedä asiaa pidemmälle, vaikka haluja on kontekstista riippuen joko Euroopan komissio tai digitaalipalveluista vastaava komissaari. Tällainen yksinkertaistava rakenne on aineistossa yleinen ja vahva.

Konsensuksen luominen tehdään populistisia piirteitä sisältävällä ”me vastaan muut” -rakenteella. EU:n väitetään toimivan kansalaisiaan vastaan. Tällainen tilanne on alaluvussa 5.5 mainittu pääkirjoitus (TS 18.8.), jossa komission sanotaan ottaneen suomalaiset maanviljelijät hampaisiinsa. Tekstin modaliteetti on vahvasti suomalaisten viljelijöiden puolella ja viljelijöiden todellisuudesta irrallaan olevaa elitististä komissiota vastaan. EU-virkamiehet ovat hyvä esimerkki omaehtoisesta EU-eliitistä, jonka kautta luodaan vastakkainasettelua. HS:n pääkirjoituksessa 23.4.2014 linjataan komission yrittäneen kaunistella saavutuksiaan ennen europarlamenttivaaleja väittämällä raportissaan, että sukupuolten välinen tasa-arvo paranee EU-alueella tasaiseen tahtiin. HS on eri mieltä tasa-arvotilanteesta ja sanoo, että EU:n virkamiehet osoittivat raportissa ”kirpeää huumorintajua”.

Jaettuihin kulttuurisiin konventioihin puolestaan vedotaan ironian keinoin. Ironiaan vetoaminen on mielestäni rohkea valinta pääkirjoituksen genressä, sillä ironian käsittämiseksi lukijan on ymmärrettävä konteksti, ironiaan viittaava kirjoitusasu tai tekstin ja tapahtumien selvä yhteensopimattomuus (Fairclough 1992, 123). Ironisen tekstin viesti on lukijan ja kirjoittajan kulttuurisesti jakama ominaisuutta, joten ironiaa käyttämällä vahvistetaan diskursiivisia yhteisöjä (Mattila 2011, 105).

Esimerkkejä ironian käytöstä ovat TS:n pääkirjoitus 19.1.2014 sekä AL:n pääkirjoitus 26.11.2014. TS:n tekstissä etäiseksi representoidun EU:n kustannuksella pilailaan varman päälle ottaen, sillä ivailun syy paljastetaan:

”Euroopan unioni on ollut mestari asettamaan kunnianhimoisia tavoitteita – ja jättämään niiden realistisuuden käytännön koeteltavaksi.”

AL:n tekstin aiheena on Euroopan parlamentin aktiivisuus syksyn 2014 aikana. Tekstin ensimmäinen virke (”Euroopan parlamenttia ei voi moittia ainakaan toimeliaisuuden puutteesta.”) sisältää ironisen viittauksen siitä, että Euroopan parlamentti on normaalisti yleinen moitteiden kohde. Taustalla on lisäksi käsitys, jonka mukaan Euroopan parlamentti tekee työtä, josta ei ole hyötyä kansalaisille.

Ikään kuin parlamentti tekisi työtä itseään varten. Sama käsitys on nähtävissä yllä olevassa TS:n sitaatissa. Tämän väitteen perustelemiseksi on osoitettava, että edellä kuvattu käsitys Euroopan parlamentista ja EU:sta on olemassa. Se tapahtuu tutkimalla, kuinka eksklusiivinen toimijadiskurssi toimii yhteistyössä muiden diskurssien kanssa. Tätä kutsutaan interdiskursiivisuuden analyysiksi.

6.3. Interdiskursiivisuus ja diskurssien keskinäiset suhteet

Interdiskursiivisuus tarkoittaa sitä, että diskurssit eivät ole itseriittoisia yksiköitä, vaan niihin on integroitunut elementtejä toisista diskursseista (Jokinen & Juhila 1993, 102). Diskurssien väliset ristiriidat antavat mahdollisuuden interdiskursiiviselle kamppailulle (Fairclough 1992, 68–70; Jokinen & Juhila 1993, 102). Ristiriitatilanteissa hegemoninen diskurssi saa kilpailijan toisesta diskurssista, jonka sisältö on vastoin hegemonisen diskurssin sisältöä. Tässä tutkimuksessa vastaava asetelma on demokratiavajediskurssin ja eurooppalaisuusdiskurssin välillä. Demokratiavajediskurssin ytimessä ovat EU:n epädemokraattisena pidetyt toimintatavat. Eurooppalaisuusdiskurssissa puolestaan painotetaan eurooppalaisia arvoja, joiden joukossa on liberaalin demokratian kannattaminen. EU representoidaan sen edistäjäksi ja ruumiillistumaksi.

Käsitys EU:sta demokraattisena tai epädemokraattisena riippuu paljon asiayhteydestä. Demokratiavajediskurssi oli hegemoninen europarlamenttivaaleja käsittelevien kirjoitusten yhteydessä toistuvuutensa takia. Eurooppalaisuusdiskurssin demokratiaelementti nostettiin esiin kun EU:n lähialueilla tapahtui eurooppalaisia arvoja uhkaavia asioita. Ristiriitaisuudesta voi päätellä, että käsitykset EU:n toiminnasta (demokratiavajediskurssi) ja ideasta (eurooppalaisuusdiskurssi) eivät kohta. EU edustaa tiettyjä arvoja, mutta se ei pysty jostain syystä käytännössä toimimaan omien periaatteidensa mukaisesti. Jälleen kerran ulkoinen uhka muutti EU:n representaatiota. Samantapainen prosessi oli nähtävissä myös toimijadiskurssien välillä silloin kun EU:ta kohtasi ulkoinen uhka. Molemmissa tapauksissa modaaliteetti siirtyi selkeästi EU:n taakse. Uhan tekemä vaikutus vahvistaa Pietikäisen ja Mäntysen (2009, 58) käsityksen diskurssien välisen suhteen liikkuvuudesta.

Demokratiavajediskurssia ja sekavuusdiskurssia voisi kutsua toimivuusdiskursseiksi, koska molemmat keskittyvät EU:n toimintatapojen

kritisoimiseen. Hegemonista demokratiavajediskurssia tuetaan sekavuusdiskurssilla, joka representoi EU:n vaikeasti hahmotettavana ja epäluotettavasti toimivana järjestelmänä. Demokratiavajeen pienentämiseksi tehdyt institutionaaliset muutokset, kuten kärkiehdokaskäytäntö, todettiin näön vuoksi tehdyiksi. Taustalla on ajatus, että EU-järjestelmän sekavuus on yksi syy demokratiavajeeseen. Nämä EU-järjestelmän muotoa ja toimintatapoja kritisoivat diskurssit asettavat kiilaa EU:n ja kansalaisten väliin representoimalla kansalaiset EU:n toimimattomuuden uhreiksi.

Kriisidiskurssi on demokratiavaje- ja sekavuusdiskurssin tavoin negatiivisia asioita käsittelevä diskurssi, mutta siinä näkyvä negatiivisuus on lähtöisin EU:ta kohdanneista kriiseistä. Kriisit johtuvat olosuhteista, eikä niitä pidetä välttämättä EU:n synnynnäisenä ominaisuutena. EU-tasolla tapahtuvan riitelyn kontekstointi antaa lukijalle enemmän vaihtoehtoja tulkita toimijoiden osaa kiistoissa ja muissa negatiivisissa tilanteissa kuin vaihtoehdoton demokratiavajediskurssi.

7. Sosiokulttuuristen käytänteiden analyysi

Luvussa 5 EU-diskurssit ja niihin kuuluvat elementit tunnistettiin. Luvussa 6 syvennyttiin EU-diskursseihin tutkimalla niiden tuottamiseen liittyviä käytäntöjä. Tarkoitukseni on ollut analysoida, millaisissa diskursseissa EU:sta kirjoitetaan. Toisen tutkimuskysymyksen analyysi viedään loppuun tässä luvussa, jossa käsitellään vielä diskursseihin vaikuttavia sosiokulttuurisia käytänteitä.

Sosiokulttuuristen käytänteiden analyysin tarkoituksena on siis avata tekstin ja diskursiivisten käytänteiden tasoilla heijastuvia konteksteja. Sosiokulttuurinen käytäntö on konstrukttiivinen luovassa ja uusintavassa merkityksessä, sillä hegemonisuus on jatkuvassa kamppailun tilassa. Yksikään vakiintunut tulkinta sosiaalisesta todellisuudesta ei ole lopullinen. (Jokinen, Juhila & Suoninen 1993.) Tässä luvussa analysoin, millä tavalla aineiston taustalla vaikuttavat teoreettiset, institutionaaliset ja yhteiskunnalliset kontekstit ovat vaikuttaneet diskursiivisiin käytänteisiin.

Teoreettiseen kontekstiin kuuluu muun muassa kansallisten eliittien merkitys identiteettien eurooppalaistumisprosessissa. Rissen (2010, 101) mukaan kansallisten eliittien ylläpitämät diskurssit ja narratiivit vaikuttavat siihen, missä määrin identiteetit ovat eurooppalaistuneet. Helsingin Sanomat, Turun Sanomat ja Aamulehti levikiltään kolmena suurimpana sanomalehtenä ovat epäilemättä tärkeä osa suomalaista valtavirtamediaa ja sitä kautta myös eliittiä.

Yhteiskunnassa vallitsevat valtarakenteet vaikuttavat teksteissä käytettävään kieleen. Kielenkäytön dialektisuuden periaatteen perusteella kielenkäyttö vaikuttaa samalla yhteiskunnan valtarakenteisiin joko uusintamalla tai uudistamalla niitä. Tekstit luovat identiteettejä ja antavat lukijalle mahdollisuuden tehdä omia johtopäätöksiään tekstissä esiintyvistä asioista ja toimijoista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Jokinen, Juhila & Suoninen 1993, 24–29.)

Hans Jörg Trenzin mukaan massamedia kehittää ideologioita. Pääkirjoitusten tarkoitus on, että ne antavat mahdollisuuden kuvitella "eurooppalainen yhteiskunta" poliittisen itsemäärittelyn kollektiivina. (Trenz 2007, 90.) Tietyt diskursiiviset valinnat voivat siis johtua kirjoittajan oman identiteetin eurooppalaisuudesta. Eurooppalaisuusdiskurssi on Trenzin kuvailema

”eurooppalaista ääntä” nostattava mediadiskurssi. Tällaiset diskurssit luovat representaatioita Euroopan yhtenäisyydestä Euroopan yhteisen historian kautta, mikä näkyy esimerkiksi eurooppalaisen poliittisen yhteiskunnan yhtenäisyyden symboleissa ja kuvissa. Eurooppalaisuuden symboleilla luodaan kuvaa Euroopan yhtenäisyydestä. Trenz analysoi omassa tutkimuksessaan eurooppalaisten laatulehtien kirjoituksia EU:n perustuslaista ja tulevaisuudesta tullen tulokseen, että tällaiset yhtenäisyyttä luovat diskurssit ovat harvinaisia. Perinteisten eurooppalaisia yhdistävien asioiden, kuten kulttuurin, sivistyksen ja kristinuskon sijaan laatulehdissä toteutetaan jälkinationalistista identiteetin rakennusta. Jälkinationalistisessa identiteetin rakentamisessa Euroopan integraation suhtaudutaan käytännönläheisesti painottamalla Euroopan integraation menestystarinaa toisen maailmansodan jälkeen. (Trenz 2007, 104–105.) Käytännönläheisyys tarkoittaa siis sitä, että EU on ollut hyvä väline tavoiteltujen asioiden saavuttamiseen. Myös esimerkiksi Sheehanin ja Judtin mukaan eurooppalaista identiteettiä määrittelevät rauha, hyvinvointivaltio sekä harmonisen yhdessäolon mahdollistavat tavat ja arvot (Clerc 2014, 13).

Eurooppalaisuusdiskurssissa painotetaan juurikin Euroopan integraation saavutuksia: vapaata liikkuvuutta, vaurautta ja yhteiskunnallista vakautta. Demokratiaa kuitenkin pidetään eurooppalaisena arvona, jonka merkitystä korostetaan, kun EU:n lähialueella toimitaan epädemokraattisella tavalla. Demokratiaa voi toki kannattaa siitä seuranneen yhteiskunnallisen vakauden takia, mutta eurooppalaisuusdiskurssin tapauksessa kyse on ennen kaikkea ideologisesta demokratian kannattamisesta. Demokratian nähdään kuuluvan EU:n ideologiaan ja EU:n pitäisi tukea demokratiaa ”toisiksi” representoiduissa maissa, kuten Venäjällä, Turkissa ja Egyptissä. Yleisesti ottaen käytännönläheisestä integraatiokäsityksestä lähtevästä eurooppalaisuusdiskurssissa on siis mukana eurooppalaisesta arvomaailmasta peräisin oleva elementti.

Käytännönläheinen suhtautuminen Euroopan integraation on nähtävissä myös kriisidiskurssissa ja demokratiavajediskurssissa. Euroopan integraation vaurautta ja vakautta tuoneen historian luomien taustaoletusten takia eurooppalaiset laatulehdet ovat huolissaan kriisien kanssa painivan EU:n nykytilasta ja tavoista, joilla sitä johdetaan. Kyse ei kuitenkaan ole euroskeptisyydestä. (Trenz 2007, 99.) Negatiivissävytteisissä diskursseissa ei kritisoitukaan integraatiota ideana, vaan

huomio kritiikissä keskittyi huonoiksi nähtyihin EU:n toimintatapoihin ja käytäntöihin.

Rissen (2015, 13) mukaan EU-politiikka on politisoitunut silloin kun siitä on tullut poliittisten konfliktien aihe jäsenmaissa. Tässä tutkimuksessa politisoitumista voi arvioida määrällisessä sisällönerittelyssä paljastuneiden kommunikaatiovirtojen sekä laadullisessa analyysissä havaittujen diskurssien perusteella. Eksklusiivinen toimijadiskurssi hegemonisena diskurssina rakentaa EU:lle identiteettiä, mutta se representoi EU:n etäiseksi ja autonomiseksi toimijaksi, joka tekee politiikkaansa jäsenvaltioista riippumattomana. Koska representaatio jättää usein EU-tasolla tehtävän politiikan sisällön tekemisen huomioimatta ja keskittyy seuraamaan EU:ta instituutiona, voi todeta, että EU-politiikka ei ole noussut poliittisten konfliktien aiheeksi. Aineistossa on tapauksia, joissa EU-politiikastakin keskustellaan, mutta niistä ei kirjoiteta hegemonisissa diskursseissa. Laadullinen analyysi osoitti, että määrällisessä sisällönerittelyssä havaitut kansalliseen julkiseen tilaan tulevat eurooppalaistuneet kommunikaatiovirrat saattavat olla sisällöltään sellaisia, että identiteetit eivät eurooppalaistu.

Yksi merkki yhteiskunnallisen muutoksen näkymisessä on populististen piirteiden näkyminen hegemonisessa diskurssissa. Populismissa on kyse kansan ja eliitin vastakkainasettelusta, jota populistit luovat asettumalla kansan, eli enemmistön puolelle (Laclau 2005, 83). Puhuminen kansaa sortavasta EU-eliitistä, kuten esimerkiksi EU-virkamiehistä, toteuttaa edellä mainittua logiikkaa täysin. On mahdollista, että suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavat populistiset kielenkäyttötavat ovat vaikuttaneet kirjoittajan kielenkäyttöön. Tätä on kuitenkin vaikeaa todistaa.

8. Johtopäätökset

8.1. EU:n identiteetti kolmella ulottuvuudella

Ensimmäinen ja toinen tutkimuskysymys ovat johdatelleet tutkimusta kohti kolmatta. Ensimmäisen tarkoituksena oli kartoittaa, kuinka eurooppalaistunut julkinen tila oli. Toinen tutkimuskysymys puolestaan syvensi analyysiä tutkimalla, miten EU:sta puhutaan. Kolmannen tutkimuskysymyksen tarkoituksena on tiivistää sosiokulttuuristen ja diskursiivisten käytänteiden vaikutuksessa muovautuneet representaatiot Wodakin luomaan muottiin. Kolmas tutkimuskysymyksen on, miten käsitteellinen, organisatorinen ja maantieteellinen ulottuvuus rakentuvat EU:ta käsittelevissä diskursseissa. Ulottuvuudet ovat peräisin johdannossa käsitellyssä Ruth Wodakin teoriasta ja yhdessä ne luonnostelevat identiteetin EU:lle. Käsitteellinen ulottuvuus tarkoittaa Euroopan ideaa, sen olemusta, sisältöä ja merkitystä. Institutionaalinen ulottuvuus viittaa siihen, minkälaiset instituutiot ja poliittiset viitekehykset sopivat Euroopalle ja rajoittava ulottuvuus puolestaan siihen, kuka kuuluu EU:hun ja kuka ei.

Käsittelen kullakin ulottuvuudella erilaiset identiteettivaihtoehdot. EU:n representointi, ja sen seurauksena myös identiteetti, muuttuivat aineistossa kontekstin mukaan. Identiteetit ovat liikkuvaisia samalla tavoin kuin diskurssit: eri identiteetit ovat vahvoja eri tilanteissa ja eri paikoissa (Mäntynen & Pietikäinen 2009, 58). Identiteetit ovat myös Stuart Hallin (Hall 1999, 11 & 249–252) mukaan tilanteittain vaihtuvia asioita. Kuten sanottua, hänen mukaansa identiteetti kertoo siitä, miten toimija on esitetty ja mitä toimijasta voi tulla. Tätä kautta on myös johdonmukaista, että EU:n identiteetti on erilainen eri tilanteissa. Vahvin identiteetti EU:lle muodostui hegemonisissa diskursseissa tehdyissä representaatioissa.

Käsitteellisen ulottuvuuden edellyttää ”eurooppalaisen idean” määrittelyä. Wodakin mukaan eurooppalaista ideaa legitimoidaan vetoamalla identiteettiin, historiaan tai kulttuuriin. Demokratian hän liittää institutionaaliseen ulottuvuuteen. Demokratia on toimintatapa, mutta toisaalta sen voi nähdä myös eurooppalaiseen ideaan kuuluvana arvona. Demokraattisuudesta kirjoitetaan osana eurooppalaista ideaa eurooppalaisuusdiskurssissa, koska demokratiaa pidetään juuri sinä arvona, jota EU:n halutaan vahvistavan heikommaksi representoiduilla lähialueilla.

Eurooppalaisuusdiskurssi määrittää EU:n identiteettiä selkeimmin myös rajoittavalla ulottuvuudella. EU:hun kuulumisen edellyttää EU:n edustaman arvomaailman hyväksymistä. Tämä ilmenee EU:n jäsenyysneuvotteluita sekä Ukrainan kriisiä käsittelevissä teksteissä, joissa eurooppalaisuusdiskurssi tuo EU:n idean esiin vastakkainasettelujen kautta. EU edustaa demokraattisia ja liberaaleja arvoja Venäjän ja esimerkiksi Turkin autoritäärisiä järjestelmiä vastaan. Wodak (2007, 75) tarkoittaa rajoittavalla ulottuvuudella maantieteellisiä rajoja. EU:n ulkoraja on siis selkeästi rajattu toisista poliittisista toimijoista.

Eurooppalaisuusdiskurssi muodosti rajoja myös EU:n sisälle. Näissä rajoissa oli kyse EU-toimintaan kuuluvista toimintatavoista, joita olivat toimijoiden välinen luottamus ja yhteistyö. Institutionaalinen ulottuvuus muodostuu kuitenkin vahvemmin demokratiavajediskurssin ja sen apudiskurssien representaatioista. Eurooppalaisuusdiskurssi oli heikko diskurssi aineistossa, joten siinä luotavat representaatiot ovat koko aineisto huomioon ottaen vaihtoehtoisia.

Institutionaalinen ulottuvuuden kysymyksenasettelu on tulevaisuuteen katsova: Miten Eurooppa *tulisi* organisoida? Millaiset instituutiot sopivat sille *tulevaisuudessa*? Demokratiavajediskurssi ja sen apudiskurssi kritisoivat EU:n toimintatapoja, joten niiden luoma tulevaisuudenkuva on tilanne, jossa aineiston julkaisuvuonna kuvatut ongelmat on korjattu. Demokratiavajediskurssi luo representoi EU:n eliitin pelikenttänä, jossa harjoitetaan poliittisia pelejä tai ”kähmintää”. Demokratiasta ja kansalaisista piitataan vain näennäisesti. EU:ta pidetään eurooppalaisuusdiskurssissa demokratian ruumiillistumana, mutta hegemonia-asemassa olevassa diskurssissa demokraattisuus on tavoiteltava, jota EU ei ole vielä saavuttanut.

Eksklusiivinen toimijadiskurssi vahvistaa kuvaa kansalaisista etäänntyneestä EU:sta, vaikka diskurssia käytettäessä ei otetakaan kantaa EU:n institutionaaliseen muotoon. Sekavuus- ja kriisidiskussit täydentävät EU:n tulevaisuudenkuvan. Sekavuusdiskurssin pohjalta on kuitenkin vaikeaa eritellä, millainen EU:n pitäisi järjestelmänä tarkalleen olla, muuta kuin yksinkertaisempi ja vähemmän byrokraattinen. Kritiikki on kohtalaisen ylimalkaista monimutkaisuuden arvostelua.

Kaikkien tutkimuskysymysten vastaukset yhdessä muodostavat vastauksen tutkimusongelmiini, eli siihen, millaista identiteettiä EU:lle luodaan aineistossa ja

miten aineisto osallistuu eurooppalaisen julkisen tilan luomiseen. Suomen julkisen tilan eurooppalaisuus paljastui kohtalaisen pieneksi kun odotusarvona pidetään sitä, kuinka paljon päätösvalta politiikkalohkoilta on jakautunut kotimaan ja EU-tason välille. Vertikaalinen eurooppalaistuminen oli koko aineiston huomioiden horisontaalista eurooppalaistumista yleisempää. Eurooppalaistuminen on useimmissa politiikkalohkoissa liian vähäistä, kun katsotaan siitä näkökulmasta, miten päätösvalta niiden kohdalla on jakautunut EU-tason ja kansallisen tason välillä. Esimerkiksi maatalouspolitiikka sekä ympäristö- ja energiapolitiikka olivat heikosti eurooppalaistuneita aineistossa, vaikka niistä päätetäänkin enemmän EU-tasolla kuin kansallisella tasolla. Vaikka merkittävimmät politiikkalohkot olivat heikosti eurooppalaistuneita, koko aineiston eurooppalaisuutta kohottaa jonkin verran integraatiolohko, johon kuului 180 tekstiä saaden keskimäärin 3,55/4 pistettä. Integraatio oli kolmanneksi yleisin lohko aineistossa ulkopoliitikan ja talouspolitiikan jälkeen, mutta integraatiotekstien osuus koko aineistosta oli kuitenkin matala 5,66 %.

Kohtalaisen vähän eurooppalaistuneessa Suomen julkisessa tilassa EU:n identiteettiä rakennetaan kuuden erilaisen diskurssin kautta. Diskursseista neljä representoi EU:n negatiivisesti ja kaksi positiivisesti. Diskursseista kaksi on hegemonisia ja ne molemmat ovat modaliteetiltaan negatiivisia EU:ta kohtaan. Tämä on ristiriidassa määrällisessä sisällönerittelyssä tehdyn havainnon kanssa. Taulukoissa 14 ja 15 on pääkirjoitusten suhtautuminen EU:hun niissä teksteissä, joissa EU mainittiin. Pääkirjoituksista 44,8 %:ssa suhtauduttiin positiivisesti EU:hun ja 20,5 %:ssa negatiivisesti. Kommunikaatiovirtojen tutkiminen antaa pinnallisen kuvan kansallisen julkisen tilan eurooppalaistumisesta. Kommunikaatiovirrat kertovat, mitkä päätöksenteon tasot huomioidaan keskustelussa, mutta keskustelun laadullinen sisältö jää epäselväksi.

Diskurssien rakentamat representaatiot luovat EU:lle identiteettiä kaikilla Wodakin kolmella ulottuvuudella, mutta epätasaisesti. EU:n institutionaalinen muoto tulee useimmin representaatioissa esiin tuleva ulottuvuus. Rajat kuvaillaan selkeästi, mutta eurooppalainen idea rajoittuu lähinnä demokratian arvon korostamiseen. EU:n identiteetti ei ole aineistossa essentialistinen, vaan tilanteittain muuttuva. Identiteetti muuttui tilanteittain, vaikka tilanteet muuttuivatkin kohtalaisen harvoin. Ulkopoliittikkaa käsittelevät tekstit olivat tällaisia.

8.2. Pohdintaa

Diskurssianalyttisessä tutkimuksessa on tärkeää arvioida, millaisia ideologisia seurauksia tutkimustuloksilla on (Jokinen & Juhila 1993, 96). Aineistona olleet sanomalehdet ovat merkittäviä valtavirtamedian edustajia levikkinsä ja statuksensa perusteella, joten niissä tehdyillä valinnoilla on seurauksia ympäristölleen. Valtavirtamedian kaltaisen eliitin jakamana diskurssit voivat olla oikeuttamassa monenlaisia asioita. Tutkijan kannalta tällaisessa analyysissä olisi tärkeää kritisoida alistussuhteita legitimoivia diskursseja, mutta tässä tutkimuksessa sellaisia ei ole. EU:n kaltaisen korkean tason poliittisen järjestelmän kritisoiminen ei luo alistussuhteita eri ryhmiin kuuluvien ihmisisten välille.

Tutkimuksessa nousi esiin, että joissain diskursseissa media luo yksipuolista kuvaa EU:n institutionaalisesta muodosta. Esimerkiksi eksklusiivisessa toimijadiskurssissa ja demokratiavajediskurssissa EU:n institutionaalinen muoto kuvataan joskus yksipuolisesti. On institutionaalisesta näkökulmasta yksinkertaistavaa sanoa, että ”Euroopan unioni on kehottanut jäsenmaita välttämään korkean tason tapaamisia Venäjän johdon kanssa”, sillä tämän tyyppiset päätökset tyypillisesti tehdään neuvostossa jäsenmaiden kesken tai komissiossa. EU:n ja jäsenvaltioiden asettaminen vastakkain antaa yksipuolisen kuvan EU:sta instituutiona, sillä jäsenvaltiot ovat osa kaikkia EU:n instituutioita. Demokraattisilla jäsenvaltioilla on kuitenkin syväälle juurrutettu asema EU-instituutioissa.

Eurooppalaisen julkisen tilan tavoittelun taustalla on käsitys, jonka mukaan EU:n epädemokraattisuus johtuu EU:n heikosta legitimitetistä kansalaisten piirissä. Tämä käsitys on yleinen EU:n demokratiakritiikin tyyppi (Clerc & Elo 2014, 325–326). Tämän käsityksen mukaan aktiivisten kansalaisten intressejä edustetaan päätöksenteon instituutioissa, joiden legitimitetti perustuu kansalaisten hyväksynnälle. EU on legaalinen päätöksenteon instituutio, jolla ei kuitenkaan ole eurooppalaista demosta kansalaisten eurooppalaisen identiteetin heikkouden takia. (Clerc & Elo 2014, 325–326.) Demokratiavajediskurssissa legitimitetin puute nähdään johtuvan ennemminkin EU:n epädemokraattisista toimintatavoista kuin eurooppalaisen demoksen puutteesta. Demokratiavajediskurssi

kyseenalaistaa EU:n legitimaation kansalaisten silmissä representoimalla EU:n eliitin pelikentäksi, josta kansalaiset eivät ole kiinnostuneita.

Tässä tutkimuksessa analysoitiin sitä, millaiset edellytykset eurooppalaisen identiteetin leviämiseksi luotiin suomalaisessa valtaviiran sanomalehtimediassa, joka on tärkeässä julkisen keskustelun fasilitoijan ja keskustelijan roolissa Suomen kansallisessa julkisessa tilassa. Tärkeä lähtökohta tutkimukselle oli komission tavoite tuoda kansalaiset lähemmäs EU:ta levittämällä eurooppalaista identiteettiä. Eurooppalaista identiteettiä haluttiin levittää esimerkiksi luomalla eurooppalainen julkinen tila (Euroopan komissio 2006). EU-tasolla tehtyjen tavoitteiden lisäksi lähtökohtina olivat myös eurooppalaisen julkisen tilan tutkimuskentällä vallitseva käsitys eurooppalaisen julkisen tilan merkityksestä integraation etenemiselle (ks. Fossum & Schlesinger 2007; Statham 2007) sekä Michael Bruterin (2005, 124–127) tutkimus, jonka mukaan hyvät uutiset EU:sta ja integraatioprosessista lisäävät ihmisten eurooppalaisuuden tunnetta. Konstruktivistisen diskurssitutkimuksen näkökulmasta valtaviirtamediassa vallitseva EU-käsitys vaikuttaa kielenkäytön dialektisuuden takia lukijoiden EU-käsityksiin. Sitä kautta se vaikuttaa Bruterin tutkimustulosten mukaisesti mahdollisesti myös ihmisten identiteetteihin. Tämän tutkimuksen pohjalta ei voi kuitenkaan ottaa kantaa siihen, onko niin tapahtunut. On kuitenkin mahdollista Bruterin havainnosta huolimatta, että yksilö identifioi itsensä eurooppalaiseksi, vaikka hän kritisoi EU:ta.

Eurooppalaisen julkisen tilan ja eurooppalaisen identiteetin leviämisestä on Euroopan integraation tutkimuksessa erilaisia näkemyksiä. Paul Statham (2007, 111) käsitys, jonka mukaan julkinen tila ei synny automaattisesti integraation etenemisen seurauksena perustuu ajatukseen, että EU:n integraatio tarvitsee kansalaisten hyväksynnän ollakseen legitiimi ja demokraattinen. Ennen Euroopan integraatioprosessia demokratia on ollut pääasiassa valtiolähtöistä, joten EU-tason politiikka on tuotava kansalaisten lähelle ja julkisen keskustelun kohteeksi. Statham (2007) käsitys Euroopan integraatiosta eroaa esimerkiksi Ernst Haasin neo-funktionaalista integraatioteoriasta, jonka mukaan integraation onnistuminen yhdellä osa-alueella johtaa integraation leviämiseen toiselle osa-alueelle (Clerc & Elo 2014, 213–215). Neo-funktionalistisen ajattelutavan mukaan eurooppalainen julkinen tila syntyisi siis automaattisesti integraation etenemisen seurauksena, eikä sen syntymistä tarvitse tietoisesti edistää. Sama logiikka pätee

myös eurooppalaisen identiteetin leviämiseen, mikäli ajatellaan, että eurooppalainen identiteetti edellyttää eurooppalaisen julkisen tilan olemassaoloa. Statham mukaan eurooppalainen identiteetti leviää julkisen tilan eurooppalaistumisen mukana, kun taas neo-funktionalismin pohjalta eurooppalainen identiteetti leviäisi itsestään menestyksekkään integraatioprosessin seurauksena. Statham ja muut eurooppalaisen julkisen tilan tutkijat painottavat siis enemmän julkisen keskustelun merkitystä eurooppalaisen identiteetin levittämisessä. Tämä näkökulma tukee käsitystä, jonka mukaan kielenkäyttö ja diskurssit vaikuttavat identiteetteihin. Neofunktionalistien mukaan onnistuneesta integraatiosta seuraa lisää integraatiota ja integraation sivutuotteena ihmiset lopulta omaksuvat eurooppalaisen identiteetin ja EU-kansalaisuuden.

Tutkimukseni tärkeimmät havainnot ovat kommunikaatiovirtojen ja laadullisen analyysin onnistunut yhteensovittaminen sekä EU-diskurssien muodostaman verkoston tunnistaminen. EU-diskurssien muodostama verkoston määrittely voi antaa eväitä suomalaisen EU-keskustelun hahmottamiseen. Aineistona olleet lehdet ovat merkittävydestään huolimatta vain osa Suomen julkisessa tilassa keskustelu- ja määrittelyvaltaa käyttävistä toimijoista. Suomalaisenkin julkisen tilan voi hahmottaa kuviossa 1 kuvatun verkoston kaltaisena. Siinä eri toimijat yhteistyössä muodostavat asioille, kuten EU:lle, merkityksiä. Analyysiä voisi myös rikastuttaa ottamalla aineistoon mukaan ns. keltaiseen lehdistöön kuuluvia lehtiä. Olisi myös kiinnostavaa nähdä jatkotutkimusta pidemmällä aineistolla. Se antaisi mahdollisuuden verrata määrällisessä sisällönerittelyssä eurooppalaistumisen kehittymistä pidemmällä aikavälillä.

Tutkimukseni vahvistaa aineiston rajallisuudesta huolimatta käsitystä siitä, että eurooppalaisen julkisen tilan luominen on kesken EU:n tavoitteista huolimatta. On mahdollista, että tavoitteeseen ei päästä pitkään aikaan tai jopa koskaan. Kansallisvaltiokeskeinen ajattelutapa on juurtunut nationalismiin myötävaikutuksella sen verran syväälle. EU:n kohtalaisen korkeasta suosiosta huolimatta identiteetit ovat usein kansallisia ja tämän tutkimuksen perusteella kansalliset näkökulmat ovat Suomen julkisessa tilassa parhaiten esillä.

Onkin syytä pohtia jatkossa, minkä tahon pitäisi parantaa toimiaan, jotta eurooppalainen julkinen tila saataisiin luotua. Statham ja Europub-tutkimushankkeeseen osallistuneiden sanomalehtien mielestä vastuu eurooppalaisen julkisen tilan luomisesta ei ole median vastuulla. Syynä tähän pidetään lehtien kansallisiin asioihin keskittynyttä lukijakuntaa sekä toisaalta EU-instituutioiden vaatimattomia yrityksiä kommunikoida kansalaisille kansallisten medioiden kautta. Media on siis sitoutunut maksavaan yleisöönsä eli lukijoihinsa. Statham tutkimuksen mukaan mediaorganisaatiot ja journalistit pystyisivät sitoutumaan eurooppalaistuneiden aiheiden käsittelemiseen, jos poliitikot ja EU-instituutiot tekisivät EU-asioista yleisölle kiinnostavampia. (Statham 2016, 138–139.) Kuten luvussa 2.2 todettiin, EU-instituutioilla on ollut tavoitteena parantaa viestintäänsä kansalaisia kohtaan. Statham lisäksi myös tämän tutkimuksen perusteella tavoitetta ei kuitenkaan ole onnistuttu toteuttamaan.

LÄHDELUETTELO

Bruter, Michael (2005): *Citizens of Europe? The Emergence of a Mass European Identity*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Burr, Vivien (1995): *An Introduction to Social Constructivism*. Lontoo: Routledge.

Clerc, Louis & Elo, Kimmo (2014): *Aatteesta instituutioksi: Euroopan unionin historia ja rakenteet*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Avain.

Eder, Klaus (2005): *Remembering National Memories Together: The Formation of a Transnational Identity in Europe*. Teoksessa Klaus Eder & Willfried Spohn: *Collective Memory and European Identity. The Effects of Integration and Enlargement*. Hampshire: Ashgate.

Elo, Kimmo & Rapeli, Lauri (2008): *Suomalaisten politiikkatietämys*. Oikeusministeriön julkaisuja 2008:6. ISSN 1458-6444.

Erbe, Jessica & Koopmans, Ruud (2003): *Towards a European Public Sphere? Vertical and Horizontal Dimensions of Europeanised Political Communication*. Discussion Paper SP IV 2003-403. Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB).

Fairclough, Norman (1992): *Discourse and social change*. Cambridge: Polity press.

Fairclough, Norman (1997): *Miten media puhuu*. Tampere: Vastapaino.

Fiske, John (1992): *Merkkien kieli. Johdatus viestinnän tutkimiseen*. Tampere: Vastapaino.

Fossum, John Erik & Schlesinger, Philip (2007): *The European Union and the Public Sphere. A communicative space in the making?* Lontoo ja New York: Routledge.

Habermas, Jürgen (1996): *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy*. Cambridge: MIT Press.

Habermas, Jürgen (2012): *The Crisis of the European Union. A Response*. Cambridge: Polity Press.

Hall, Stuart (1999): *Identiteetti*. Tampere: Vastapaino.

Hallin, Daniel C. & Mancini, Paolo (2004): *Comparing Media Systems: Three Models of Media and Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hatakka, Niko & Pitkänen Ville (2015): *Poliittinen viestintä kansalaisten, median ja Euroopan unionin välillä*. Luentokalvot. Turun yliopisto, Poliittikan tutkimuksen laitos.

Hemánus, Pertti (1972): *Sanomalehden pääkirjoituksen päämääristä ja keinoista*. Tampereen yliopiston tiedotustutkimuksen laitos.

Hiltunen, Anna-Kaisa (2006): *Kaksinkertaisesti toiseutetut*. Helsingin Sanomien maahanmuuttajanaisia koskevan kirjoittelun kriittistä diskurssianalyttistä tulkintaa. Pro Gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto.

Hujanen, Jaana & Pietikäinen, Sari (2000): *Syrjäinen ja aito, vallan pitäjä ja ulkopuolinen. Paikka ja etnisyys 'meidän' ja 'toisten' rakentumispintana journalismissa*. Tiedotustutkimus. ISSN 0357-8070. 23 (2000): 4, s. 4–21.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (1993): *Valtasuhteiden analysoiminen*. Teoksessa Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1993): *Diskurssianalyysin aakkoset*. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero (1999): *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.

Kaelble, Hartmut (2005): *European Self-Understanding in the Twentieth Century*. Teoksessa Klaus Eder & Willfried Spohn: *Collective Memory and European Identity. The Effects of Integration and Enlargement*. Hampshire: Ashgate.

Katajamäki, Heli (2004): *Taloussanomalehtien pääkirjoitusten viestinnän lähtökohtien ja tekstien merkitysten kohtaamisia*. Licensiaatintyö. Vaasan yliopisto.

Karppinen, Kari & Mörä, Tuomo & Nieminen, Hannu (2008): *Onko Eurooppaa olemassa? Näkökulmia eurooppalaiseen julkisuuteen ja demokratiaan*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Kunelius, Risto (2009): *Viestinnän vallassa*. Helsinki: WSOY.

Kunelius, Risto & Väliverronen, Jari (2009): *Politiikan journalismi medioitumisen aikakaudella*. Teoksessa Väliverronen, Esa (toim.): *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Laclau, Ernesto (2005): *On Populist Reason*. Lontoo: Verso

Lietzén, Iina (2012): *Euroopan Unioni – ”Yksi perhe”? Eurooppalaisen identiteetin diskursiivinen rakentuminen EU:n ”Muuttuva Eurooppa” -esitteissä*. Pro Gradu -tutkielma, Turun yliopisto.

Luukka, Minna-Riitta (2000): *Näkökulma luo kohteen: diskurssintutkimuksen taustaoletukset*. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.): *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Jyväskylä: Soveltavan kielen keskus, 133–160.

Mattila, Noora (2011): *Ironia journalismissa. Ironian keinot ja funktiot Helsingin Sanomissa ja Nyt-liitteessä*. Pro Gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.

McCormick, John (2014): *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Moisio, Sami (2002): *Rajat, identiteetti ja valta: Laajentumisen poliittinen maantiede*. Teoksessa Raunio, Tapio & Tiilikainen, Teija: *Euroopan rajat. Laajentuva Euroopan unioni*. Helsinki: Gaudeamus.

Mole, Richard (2007): *Discursive Constructions of Identity in European Politics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Mole, Richard & Ciuta, Felix (2007): *Conclusion: Revisiting Discourse, Identity and ‘Europe’*. Teoksessa Richard Mole: *Discursive Constructions of Identity in European Politics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Nieminen, Hannu (2008): *Eurooppalainen julkisuus tutkimuksen kohteena. Neljä plus yksi näkökulmaa*. Teoksessa Karppinen, Kari & Mörä, Tuomo & Nieminen,

Hannu (2008): Onko Eurooppaa olemassa? Näkökulmia eurooppalaiseen julkisuuteen ja demokratiaan. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Pfetsch, Barbara (2008): Agents of Transnational Debate Across Europe. *Javnost - The Public*, 15:4, 21–40.

Pfetsch, Barbara & Heft, Annett (2015): *Theorizing communication flows within a European Public Sphere*. Teoksessa Risse, Thomas (toim.): *European Public Spheres. Politics Is Back*. Cambridge: Cambridge University Press.

Pietikäinen, Sari (2000a): Discourses of Differentiation. Ethnic Representations in Newspaper Texts. *Jyväskylä Studies in Communication*.

Pietikäinen, Sari (2000b): *Kriittinen diskurssintutkimus*. Teoksessa Kari Sajavaara & Arja Piirainen-Marsh (toim.): *Kieli, diskurssi ja yhteisö*. Jyväskylä: Soveltavan kielen keskus, 191–218.

Rapeli, Lauri (2010): Tietääkö kansa? Kansalaisten politiikkatietämys teoreettisessa ja empiirisessä tarkastelussa. Väitöskirja. Turun yliopisto.

Risse, Thomas (2004): *European Institutions and Identity Change: What Have We Learned?* Teoksessa Herrmann, Richard; Risse, Thomas & Brewer, Marilyn B.: *Transnational Identities – Becoming European in the EU*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham. s. 247–273.

Risse, Thomas (2010): *A Community of Europeans? Transnational Identities and Public Spheres*. Ithaca & Lontoo: Cornell University Press.

Risse, Thomas (toim.) (2015): *European Public Spheres. Politics Is Back*. Cambridge: Cambridge University Press.

Shore, Cris (2000): *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*. Lontoo: Routledge.

Spohn, Willfried (2005): *National Identities and Collective Memory in an Enlarged Europe*. Teoksessa Klaus Eder & Willfried Spohn: *Collective Memory and European Identity. The Effects of Integration and Enlargement*. Hampshire: Ashgate.

Statham, Paul (2007): *Political communication, European integration and the transformation of national public spheres*. Teoksessa Fossum, John Erik & Schlesinger, Philip: *The European Union and the Public Sphere. A communicative space in the making?* Lontoo ja New York: Routledge.

Statham, Paul (2016): *Media Performance and Europe's 'Communication Deficit'*. Teoksessa Bee, Cristiano & Bozzini, Emanuela: *Mapping the European Public Sphere. Institutions, Media and Civil Society*. Surrey: Ashgate.

Trenz, Hans Jörg (2007): *Quality newspapers struggling for European unity*. Teoksessa Fossum, John Erik & Schlesinger, Philip: *The European Union and the Public Sphere. A communicative space in the making?* Lontoo ja New York: Routledge.

Wodak, Ruth (2007): *'Doing Europe': the Discursive Construction of European Identities*. Teoksessa Richard Mole: *Discursive Constructions of Identity in European Politics*. Hampshire: Palgrave Macmillan.

Verkkolähteet:

Clerc, Louis (2014): *European Identity: The Past and the Present*. Teoksessa Holmberg, Marleena & Ikäheimo, Hannu-Pekka: *Narrative for Europe. The Making of European Identity*. Eurooppalainen Suomi ry. Viitattu 13.9.2016.
URL: http://www.eurooppa-paiva.fi/assets/publications/01-32raportti_marraskuu2014,_nettiin.pdf

EUR-Lex (2010): Energia. 19.4.2010. Viitattu: 12.9.2014.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV%3Aai0024>

EUR-Lex (2015a): Ulko- ja turvallisuuspolitiikka EU:n tasolla. 8.12.2015. Viitattu 12.9.2015.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:ai0025>

EUR-Lex (2015b): Lissabonin sopimus: johdanto. 22.9.2015. Viitattu: 12.9.2016.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV%3Aai0033>

EUR-Lex (2016a): Euroopan unionin toimivaltajako. 26.1.2016. Viitattu: 12.9.2016.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:ai0020>

Euroopan komissio (2001): Hyvää hallintotapaa koskeva valkoinen kirja. KOM(2001) 428 lopullinen – EYVL C 287. 12.10.2001. Viitattu 3.10.2016.
URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=URISERV%3AI10109>

Euroopan komissio (2002): Eurobarometer. Public Opinion in the European Union. Eurobarometer 57. Spring 2002. EU15 Report. 21.10.2002. Bryssel. Viitattu 4.10.2002.

URL: http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb57/eb57_en.pdf

Euroopan komissio (2005a): Action Plan to improve communicating Europe by the Commission. SEC(2005) 985 final. 20.07.2005. Viitattu 13.4.2016.

URL: <http://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/2/2005/EN/2-2005-985-EN-F-0.Pdf>

Euroopan komissio (2005b): Komission panos EU:n tulevaisuutta koskevaan pohdintaan. ”K-suunnitelma”: kansanvalta, kuunteleminen ja keskustelu.

KOM(2005) 494 lopullinen. 13.10.2005. Viitattu 13.4.2016.

URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52005DC0494&from=FI>

Euroopan komissio (2006): Valkoinen kirja eurooppalaisesta viestintäpolitiikasta. KOM(2006) 35 lopullinen. 01.02.2006. Viitattu 13.4.2016.

URL: http://europa.eu/documents/comm/white_papers/pdf/com2006_35_fi.pdf

Euroopan parlamentti (2013): Vuosi ennen vuoden 2014 eurovaaleja. Euroopan parlamentin Eurobarometri-tutkimus (EB79,5). Toimielimiä koskeva osa.

Sosiodemografinen liite. 21.8.2013. Bryssel. Viitattu 4.10.2016.

URL: http://www.europarl.europa.eu/pdf/eurobarometre/2013/election/eb79_5_a_nnexte_sociodemographique_fi.pdf

Euroopan parlamentti (2015): Spitzenkandidaten: the story of what made last year’s European elections different. 28.5.2015. Viitattu 3.8.2016.

URL: <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/20150526STO59409/Spitzenkandidaten-the-story-of-what-made-last-year's-EP-elections-different>

Euroopan Parlamentti (2016a): Maahanmuuttopolitiikka. 06/2016. Viitattu 12.9.2016.

URL:http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/fi/displayFtu.html?ftuld=FTU_5.12.3.html

Eurooppa-neuvosto (2003): Turvallisempi Eurooppa oikeudenmukaisemmassa maailmassa. Euroopan unionin turvallisuusstrategia. 12.12.2003. Bryssel. Viitattu 4.10.2016.

URL: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIIFI.pdf>

Eurooppanuoret (2013): Eurooppanuorten alueiden komitea: Yleisradion panostettava EU-uutisointiin. Tiedote. 27.9.2013. Viitattu 4.10.2016.

URL: <http://eurooppanuoret.fi/2013/09/eurooppanuorten-alueiden-komitea-yleisradion-panostettava-eu-uutisointiin/>

European Policy Brief (EMEDIATE): Communication in Crisis: Europe and the Media. Viitattu 18.10.2014

URL: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/fp7/ssh/docs/emediate-bursi_en.pdf

Europub.com-projekti (2004): Integrated Report. The Voice of the Media in European Public Sphere: Comparative Analysis of Newspaper Editorials. Toim. Pfetsch, Barbara. Osa Europub.com-projektia: The Transformation of Political Mobilisation and Communication in European Public Spheres. Viitattu 5.10.2016.

URL: <http://europub.wzb.eu/Data/reports/WP3/D3-4%20WP3%20Integrated%20Report.pdf>

Mikkeli, Heikki (1998): Eurooppalainen identiteetti ja federalismi. Viitattu: 8.12.2014.

URL: <http://www.eurooppatiedotus.fi/doc/fi/julkaisut/westfalen/mikkeli.html>

Onninen, Oskari (2016): Eurooppa-tutkija murskaa myyttejä: EU on nationalistinen projekti, eikä Bryssel ime valtaa sisäänsä. Helsingin Sanomat 14.8.2016. Viitattu 15.8.2016.

URL:<http://www.hs.fi/sunnuntai/a1470888155935?jako=3fdc5868699fc8eb71d48316589a0233>

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006): KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto.

Viitattu 1.4.2015.

URL: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>

Sanomalehtien liitto: Suomen 10 suurinta sanomalehteä painetun lehden levikin mukaan vuonna 2014. Viitattu 16.6.2015.

URL:http://www.sanomalehdet.fi/sanomalehtitieto/levikki/suomen_10_suurinta_sanomalehteä_levikin_mukaan